

Hayalet Gemi

40.000 TL. Sayı : 19 1994

*Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o
açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet
geminin sisli şehir caddelerinde,
köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda,
çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış
luna-parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş
meyhanelerde, okuyucuları çoktan yokolmuş
kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini
mutlaka birileri fısıldamıştır kulağınıza. Hatta
geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden
ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir.
Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında
yaşanan türden bir hayal...*

seyir defteri

Onların yumrukları var!

Bizim çıplak ellerimiz...

*Onların taşları, sopaları, meşaleleri, tüfekleri, tankları, bombaları,
küfürleri, tehditleri ve nefretleri var.*

Bizim?

*Sözcüklerimiz ve tereddütlerimiz ve kırık, örselenmiş yüreklerimiz,
bulanık düşüncelerimiz...*

İnsan, insanı aşabilecek mi?

içindekiler

4

deniz,feneri

HABİL KABİL VE ÖTESİ
nazlı ökten

6

üstü çizilmiş kişiler

ERKEKLERİN ŞEYLERİNİ KESME KOMİTESİ
sedef erkman

8

yanlış pusula

CHE'NİN ELLERİ
pınar türen

9

kara göründü!

ŞİDDETE BALKONDAN İKİ BİLET LÜTFEN
yasemin sarıkaya

11

med-cezir

KLOSTROFOBİ
mehmet açar

15

çıkamaz sokak

YAĞMUR GÜNEŞE GEBEYSE ŞİDDET NEDEN SEVGİYE GEBE OLMASIN
meral miniç

16

gecenin kanatları

YERYÜZÜ DURUŞU
hazerfen

20

sirenelerin kâbusu

SUSMAKTAN BAŞKA ÇARE YOK
ayşe düzkan

21

med-cezir

CİNAYET
oliver sacks

23

şişedeki mesaj

RİSK HAYALET VE ŞEHİR
o. kutay

24

kutupyıldızı

ÇEŞİTLİ DOĞUMGÜNLERİNDE JERALDİN'E ÖĞÜTLER

bob dylan / aşinan kurt

26

uçan hollandalı

KISKANÇ

murat gülsoy

29

deja vu

KENTİN ORTASINDA

ergun kocabıyık

30

denizkızlarının şarkısı

GÜN BATMADAN SEHER VAKTİ

-bir hayat hikâyesi çözümleme girişimi-

halide velioğlu

34

ay tutulması

SUR

halil ibrahim özcan

36

lingua franca

ÇOMS'Kİ

adnan kurt

40

kimsesiz çılgılık

BALIK MEZARLARI

bayram keten

41

puslu manzaralar

YARATICILIĞIN ŞİDDETİ

yelda karataş

42

gizli hazine

ATMACANIN BEKLEYİŞ ANI

kaan yazıcıoğlu

46

deligömleği

VEJETERYAN KOMPLOSU

orhan selim

HABİL, KABİL VE ÖTESİ

nazlı ökten

Dünyanın geri kalanı sadece bizim eylemimize maruz kalmak için oradaymış gibi yaptığımız her eylem şiddettir. Sonuç olarak, katılmadığımız ama sonuçlarına maruz kaldığımız her eylem şiddettir

Nereden başlasak, neyi şiddet saysak. İnsanın cennetten fırlatılıp düşmesinden mi, şeytanın insana secde etmeyi reddettiği için cezalandırılmasından mı, eşitler arasındaki ilk şiddet, ilk kardeş kavgası olan Habil'le Kabil'den mi? Hz. İbrahim oğlunu Allah'a kurban etmesin diye gökten indirilen koyunun müslümanlar tarafından her yıl sembolik ve reel anlamda binlerce kez kurban edilmesinden mi? (Yaratılış mitolojisi konusundaki birikimim tek tanrılı dinlerle sınırlı kusura bakmayın.)

Emmanuel Levinas şiddeti şöyle tanımlıyor :
"Şiddet sadece bir bیلardo topunun bir ötekine çapmasında, tüm bir ürünü mahveden fırtınada, kölesine kötü davranan efendide, yurttaşlarını ezen totaliter bir devlette, insanları ezip geçen savaşçı istilada değildir. Eyleme geçen sadece bizmişiz gibi yaptığımız herşey şiddettir. Dünyanın geri kalanı sadece bizim eylemimize maruz kalmak için oradaymış gibi yaptığımız her eylem şiddettir. Sonuç olarak, katılmadığımız ama sonuçlarına maruz kaldığımız her eylem şiddettir."

İşte buralarda bir yerde şiddetin olumsuz tanımından olumlu tanımına geçişim geliyor. Belki basit bir diyalektik akıl yürütmenin sonucu olarak, son derece sıradan-zıtların birliği falan. İçinde kıskançlığın şiddetini barındırmayan bir aşk olmayacağından; şiddetsiz değişimin imkansızlığından; birini birşeyi yapıyor diye sevmenin, o şeyi yapmayan birini sevmemek, belki de ona uygulanması mümkün şiddeti daha kolay kılmak anlamına geleceğinden falan.

Farklılık diyorlar çoğu zaman şiddeti doğuran; evet ama hayatın kendisi de olmazdı farklılık olmasa. Kadın erkekten farklı olmasa "doğmamış ruhlar aleminin kayıp üyeleri olarak" belki de hani o çizgi filmdeki sevimli hayalet gibi kalırdık!

Freud diyordu tabii ki, toplumun esası bireyin bastırılmasıdır ve bireyin esası kendi kendini bastırmasındadır diye. Toplum insan ilişkisi daha baştan bir şiddet ilişkisi. (Annemizi sevmekten önce

bizi ölüme terktmesinden, aç bırakmasından korkarmışız. Onun için çok ağlamış bebekler.) Weber diyordu sonra, devletin en belirleyici niteliği şiddeti meşru olarak uygulayabilen tek kurum olmasındandır diye.

Şiddeti minimal düzeyde, insan ilişkilerinin psikolojisinden başlayarak aramak mümkün elbette fakat beni çeken şiddetin toplumsal tanımları. Belki de etrafımda olup bitenlerin farkına varmaya başladığım yaşlarda yaşadığım şehir, ülke bir çeşit iç savaşın içinde olduğundan. Bazılarına göre eşitler arası şiddetti bu, Habil'le Kabil'in yani kardeşlerin kavgası. Sonra birileri gelip durduruverdi yine başka kardeşlerin postallarıyla bu şiddeti. Bir gecede kolaycacık: başka bir şiddeti başlatmak için kapalı kapılar ardında, mahzenlerde, gözlerden ırak... Herkes rahatladı. Ortak bir kurban bulundu, kanı akıtıldı ve herşey yoluna girdi. Günah keçisi, yabancı ideolojilerin kanına girdiği gençlik; kurban edildiler ve kabile eski sakin yaşantısına döndü. Şiddet bir süre için bertaraf edilmiş, evcilleştirilmiş, en azından kapalı kapılar ardına gizlenmişti. İşkenceden söz edildiğini duyduğumda oniki-onüç yaşındaydım. Aklıma sığdıramıyordum olanları. Daha önce Soljenitsyn'in Gulag Takımadalarında defalarca okuduğum sayfalardan biliyordum birşeyler ama Sovyet Rusya uzak bir hayaldi benim için. Kütüphanemizde üçüncü dünya diktatörlükleriyle ilgili pek de bir şey yoktu anlaşılan. Evet devletin şiddeti meşruydı, yasaldı, örtülüydü kimseler pek sesini çıkarmıyordu. Ben nefes alamıyordum gerçi, ama ergenlik çağımı yaşamaya devam ediyordum. Erkek arkadaşımın beni terketmesi herşeyden daha güçlü bir tokattı mesela...

Ne demeli, herşey göreceydi ve hayat böyleydi. En güzel ve en korkunç bir arada yaşanıyordu, alışıyordu...

İşkenceden söz edildiğini duyduğumda oniki-onüçyaşımdaydım. Aklıma sığdıramıyordum olanları. Daha önce Soljenitsyn'in Gulag Takımadalarında defalarca okuduğum sayfalardan biliyordum birşeyler ama Sovyet Rusya uzak bir hayaldi benim için. Kütüphanemizde üçüncü dünya diktatörlükleriyle ilgili pek de bir şey yoktu anlaşılan.

üstü çizilmiş kişiler

ERKEKLERİN ŞEYLERİNİ KESME KOMİTESİ

sedef erkman

*Kadınlar kendilerine yönelen şiddete bir süre sonra oldukça korkunç
denilebilecek şekillerde karşılık veriyorlar.*

*Bu noktada kadınlarla erkekleri ayıran en önemli fark, kadınların
şiddetin nesnesi olmaları.*

*Şiddet erkekler arasında da bir ifade tarzı olarak kendini gösteriyor
ancak kadınlara yönelik şiddet süreklilik arzettiği için kadınları
şiddetin nesnesi haline getiriyor.*

Geçenlerde Amerika'yı sarsan ama magazin boyutunun çekiciliği nedeniyle bizim basında da oldukça geniş yer kaplayan Bobbitt olayım hatırladınız mı? Hani Virginia'lı manikürcü Lorena Bobbitt, eski bir deniz subayı olan ve evde kendisini sürekli cinsel ilişkiye zorlayan veya tecavüz eden kocasının penisini kesmişti ama 'neyse ki' penis sonradan yerine dikilmişti. Söz konusu organ eski işlevlerine kavuşmuş muydu belli değil ama çiftin evliliği bu olayla son bulmuştu elbet ve Lorena canını kurtarmıştı. Ancak, aradan bir kaç hafta geçmişti ki sabık koca bu kez de muhtemelen yeni şöhretinin sayesinde (reklamın iyisi kötüsü olmaz!) bulduğu yeni sevgilisini dövünce tekrar gündeme geldi ve polis tarafından gözaltına alındı. İki olayın üstüste

gelmesi tesadüften ziyade, Mr. Bobbitt'in kadınlara karşı genel yaklaşımını göstermesi açısından oldukça ilginç. Penis kesme olayı kamuoyunun diline düşer düşmez hiç de tarafsız olmayan ve bu nevi olaylara eşitlikçi dahi yaklaşımdan kaçınan Amerikan basını takip edenler, (gazeteler sonuçta kadınlar tarafından çıkarılmıyor tabii) Lorena Bobbitt'in bir feminist gerilla kampında özellikle bu iş için eğitildiğini, EŞKK (Erkeklerin Şeylerini Kesme Komitesi) 'ni kurmak ve kampta öğrendiklerini hayata geçirmek üzere gönderildiğini sanabilirlerdi. Oysa işin rengi öyle değildi elbet, sıradan bir taşra manikürcüsünü böyle davranmaya iten nedenlerin arasında herhangi bir ideolojik

üstü çizilmiş kişiler

kaygı veya bir feminist bilinç aramak pek akıl kârı olmaz. Ancak erkekler dünyasının bir nevi sözcüsü durumundaki basın bu olayı da kendi istediği şekle derhal soktu; olayın odak noktası penisi kesen kadındı, kadını öyle davranmaya iten nedeni yani Mr. Bobbitt'in yıllardan beri ev içinde uyguladığı terörü sorgulamaya kimse yanaşmadı oysa böyle magazin bir olay salt Amerika'da değil dünyanın her yerinde sürekli yaşanan ve kimi kanunlarca suç dahi sayılmayan evlilik içi tecavüz olayının gündeme gelmesi için bulunmaz bir fırsattı. Ama bu fırsat göz göre göre tepildi, olay oldukça 'enteresan' bir haber olarak kaldı, John Bobbitt başına gelenlerden hiç ders almadığını kanıtlarcasına ortalarda dolaşüyor ve dünya yüzündeki yüzbinlerce kadın hâlâ kocaları tarafından tecavüze uğramaya devam ediyor.

Bütün bu olup bitenler, kadınların dünya yüzündeki konumlarının hâlâ ne kadar kötü olduğunu ve umut edilen noktaya ulaşmak için daha çok uzun zaman beklemeleri gerektiğini ortaya koydu. Aradan geçen bunca zamana ve kadınların bazı haklarının en azından yasalarla güvenceye alındığı ülkelerin varlığına rağmen, yasaların düzenlemeyi pek başaramadığı gündelik hayatın akışı içinde kadınlar en "medeni" erkeğin kafasında bile çoğu zaman bilinen kalıpların dışında kabul görmeyi başarabilmiş değiller. Bunun en önemli nedenlerinden biri erkeklerin kafasındaki, neredeyse kuşaktan kuşağa aktarılan genetik bazı düşüncelerin mevcudiyeti. Erkek olmanın gereklerinden birinin de kadınlara bu şekilde yaklaşmak ve onları "ait" oldukları sınırların dışında tanımlamamaya özen göstermek olduğu şüphe götürmez bir gerçek. Bu, toplumun tanımladığı erkek rolünü gerektiği gibi oynamanın bir sonucu, bir cins zorunluluk. Erkeklerin üzerinde bu tip bir baskı oluşmadığını ve bu şekilde davranmalarının arkasında toplum baskısı denen şeyin olmadığını iddia edecek kadar acımasız olmayacağız, ancak erkeklerin çoğu zaman bu tür "baskılardan" pek de şikayetçi olmadıklarını söylemek sanırım gerçeğe oldukça yakın bir saptama. Dolayısıyla işlerine geldiği gibi davranmaktan pek çekindikleri söylenemez.

Aslında bu yaklaşım çok da mantık dışı değil; öyle ya iktidar tam anlamıyla elinizde iken ve bu duruma karşı taraftan yalnızca cılız itirazlar yükselirken niye durup dururken düzeni değiştireceksiniz ve tabiri caizse "karıları başınıza bela edeceksiniz"? Bir başka deyişle "Aslında kadınlar rahat abi, ekme elden su gölden, bu sorunları başımıza saranlar evde kalmış bir kaç çirkin karı." Bu tarz argümanları -tabii bunlara

argüman denebilirse- hergün her yerde duymak mümkündür zira bu "abi'ci" söylem oldukça yaygındır.

Laf buraya gelmişken, feminizmin, çirkin ve erkeklerden yüz bulamayan kadınların çıkardığı marazadan ibaret olduğu düşüncesinin de yine erkekler tarafından ortaya atılmış bir teori olduğuna ve dünya tarihinin en geri zekalı uydurması olarak altın harflerle yazılmaya aday olduğuna değinmeden geçmek haksızlık olur. Mutlak iktidarlarının sarsılacağı endişesini taşıyan erkeklerin bu "tehlike"yi bertaraf etmek için bu denli zekice bir yöntem bulmuş olmaları da ayrıca dikkate değer.

Şu penis kesme hikayesinden yola çıkarak varmayı amaçladığımız yer, yanıtını bulmak istediğimiz soru, kadınların dünya yüzünde olmaları gereken yerde olup olmadıklarından ziyade dünyada var olan şiddetin kaynağında neyin yattığı konusudur. Şöyle bir etrafınıza bakmanız bile size bu sorunun yanıtını verecektir, zira erkek olmak şiddeti bünyesinde barındırıyor. Sorunları gereğinde şiddete başvurarak çözmek oldukça yaygın ve gözardı edilmeyen bir seçenek olarak karşımıza çıkıyor erkekler dünyasında. Oysa kadınlar sorunlarının çözümünde şiddete başvurduklarında, bunun ardında mutlaka erkekten kaynaklanan başka bir şiddet eyleminin yattığını görüyoruz. En yakın örneklerden biri de az önce sözünü ettiğimiz Bobbitt olayı. Kadınlar kendilerine yönelen şiddete bir süre sonra oldukça korkunç denilebilecek şekillerde karşılık veriyorlar. Bu noktada kadınlarla erkekleri ayıran en önemli fark, kadınların şiddetin nesnesi olmaları. Şiddet erkekler arasında da bir ifade tarzı olarak kendini gösteriyor ancak kadınlara yönelik şiddet süreklilik arzettiği için kadınları şiddetin nesnesi haline getiriyor.

Kadınlara uygulanan şiddetin içinde tecavüzün ayrı bir yeri var. Bobbitt olayıyla gündeme gelen penis kesme olayının elbette savunulacak bir yanı yok ama bu noktada Time Dergisi yazarlarından Barbara Ehrenreich'e hak vermemek de elde değil: "Ben hem feministim hem de şiddete karşıyım. Erkek vücudunu güzel bulurum ve penisi yerli yerinde görmeyi elimde plastik torbayla onu çalılıklarda aramaya tercih ederim. Ama iki cins arasındaki barışın sağlanması için daha uzun süre beklemek niyetinde de değilim. Ve eğer bir erkek penisini silah olarak kullanmakta ısrar ediyorsa hâlâ, öyle veya böyle, silahının elinden alınması gerektiğini düşünüyorum."

yanlış pusula

CHE'NİN ELLERİ

pınar türen

Şiddeti yok etmenin yolunun erkekleri erken yaşta hadım etmekten geçtiğini düşünmek biraz hafif kalmaz mı?

*Nerede o general? Suçsuz kanına batmamış eller,
önümüzde gidecek sancağı taşımaya layıktır
ancak, nerede o eller?
Robespierre*

Şiddeti içinde barındırır doğa. İlk emir hayatta kalmaktır. Tek çare mücadele vermektir. Üremek, yemek toplamak, barınmak, korunmak bilinçsiz bir mücadelenin mütevazı halkalarıdır. Oysa hayatta kalma mücadelesi şiddeti hatta zulmü de içerir. Hakkınızı korumanızın yolu şiddetten geçebilir ve bu normal karşılanabilir zira şiddet doğada meşrulaştırılmıştır. Vahşi doğada türler arası veya türler içi, alabildiğine "doğa kanunlarına" göre sergilenen şiddet, sosyalleşmiş insan türünde "toplumsal kanunlara" uygun olarak işlemekte (ceza kanunu hayati tehlike söz konusu olduğunda şiddet kullanılmasını, uygulanacak cezada indirim yaparak onaylar).

Hak mücadelesi sınırları kolayca çizilebilir veya basitçe çözülebilir olsaydı belki dünya daha yaşanması bir yer olurdu. Ancak 'kıllanan adam' misali her kişi, her topluluk, her millet kendisine göre doğru bir sebepten 'kıllanmaya' başladığında kim haklı kim haksız sorgulamasının altından hangi kurum kalkabilir? Hakların nerede başlayıp nerede bittiğini çizmeye çalışan yasalar mı yoksa onları uygulamaya çalışan güçler mi?

İnsanlık olarak dibine kadar battığımız şiddetten kurtulabilmenin yolu yok gibi. Ne tarihin her tarafını kuşatan şiddet, ne de günlük yaşantımızı fetheden şiddet bize çıkış kapısı bırakmıyor. Sakın "bende yok" diyerek kişisel tarihlerinize kör bakmayın. Hepimiz içindeyiz bu oyunun. İnsanların idam edildiği, çocukların silahların gölgesinde büyüdüğü, 'ırk'ların anlamsızca birbirlerini katlettiği bir dünyada soluk alıyoruz. Neden? Ne uğruna yaşıyoruz

bunca acıya bulaşmış şiddet?

Şiddetin kaynağını bulmaya yönelik olarak yapılan araştırmalardan birisinin sonuçları -kesinlikle ispatlanmış olmamakla birlikte- oldukça ilginçtir. Erkek fare yalnız yetiştirildiğinde, gördüğü başka bir erkek fareye saldırır. Ancak eğer erken dönemde hadım edilmişse (beyni olgunlaşmadan önce) yalnız büyümüş olsa bile başka bir erkek fareye saldırmaz. Şiddeti yok etmenin yolunun erkekleri erken yaşta hadım etmekten geçtiğini düşünmek biraz hafif kalmaz mı? Androjen ve testosteron hormonlarının fazla salgılanmaları insanların asırlardır birbirlerine uyguladıkları şiddet yüzünden inanılmaz acılar çekmelerini açıklamaya yeterli olamaz. Sevimli Ninjaların garip aletlerle birbirlerine saldırmaktan başka birşey yapmadıkları, roboteklerin her önlerine çıkını yokettikleri, He-Man'ın kuvveti yokken doğru dürüst hiçbirşey yapamadığı çizgi filmlerle büyüyen çocukları hadım etseniz ne farkeder ki? Bizler bizden öncekilerden ne aldık ve bizden sonrakilere ne veriyoruz ki şiddetsiz bir dünyanın hayalini kuayıyoruz.

Che öldürüldükten sonra elleri kesilip Castro'ya gönderilmiş. Şiddet doğada asla bu kadar vahşi olamaz. İşte bu yüzden, hiçkimsenin karşısındakinin haklarına inanmadığı bir ortamda, şiddetin içinde yuvarlanıyoruz. Doğanın çaresiz hastalığı şiddet bilinçaltımıza yapışp yaşantılarımızı eziyor. Ve bizler ne yapıyoruz? Şiddete şiddetle cevap veriyoruz.

Eli kana bulaşmamış hiçbirşey yokken dünyada, hepimiz asla kardeş olamayacağız...

-kara göründü!-

ŞİDDETE BALKONDAN İKİ BİLET LÜTFEN

yasemin sarıkaya

İnsan ölür.

Çizgi film kahramanları gibi silkinip kaldığı yerden devam edemez. İnsanın yaşadıkları, yaşayacakları, hayalleri, sevgilileri, annesi, yüreği, özlemleri ve gülen gözleri vardır.

İnsan ölür.

Canına kıydığımız o kadar çok şey var ki! Öldürme eylemini yalnız o aptalca savaşlarda, devrimlerin budalaca sokak çatışmalarında gerçekleştirmiyoruz çünkü, adım başında bu cinayeti işliyoruz.
Hermann Hesse

Good Morning Vietnam Filminin bir sahnesi; yemyeşil doğa görüntüleri eşliğinde Lois Armstrong söylüyor. "What a wonderful world". Armstrong'un şarkısı bu noktada neye işaret ediyor? "İşte harika bir dünya var, ne manasız şey savaşlar" mesajını veriyor olabilir. Ya da şiddetin acımasız (çıplak) gerçekliğini biz "yufka yürekli" seyircilere daha rafine biçimiyle sunuyor.

Seyirlik bir şiddet yaşanıyor dünyamızda. Adı konmamış, (henüz) eğlencelik olduğu ifşa edilmemiş, şiddetin merkezinde yaşayanların gerçeğinden çok uzakta, anlamı parçalanmış, indirgenmiş, metalaştırılmış, basbayağı bir şiddet sergileniyor. Günümüzde şiddet filmlerinin yerini gerçek, bizzat yaşanan şiddet manzaraları alıyor. Senaryolar yaşanmakta, oyuncular bilfiil ölmektedirler. Seyirci oyunun gerçeklikle bağlantısından etkilenir. "Bu öykü gerçek bir olaydan filme aktarılmıştır" ibaresi filmi daha etkileyici kılar. Los Angeles'ta polis tarafından dövülen zencinin görüntülerinin ateşlediği ve ırkçı şiddetin yol açtığı kitlesel ayaklanma, zengin bir senaryonun kusursuz işlenişidir adeta. Bosna'da yaşanan vahşet, Somali'deki karmaşa, son yılların en popüler naklen yayını Körfez Savaşı insanlığın seyreylediği en etkileyici trajedilerdir.

Aynı seyirci kitlesi gerçeğin oyunlaştırılmış kısmından hoşlanır, tercih eder. Burnunun dibinde bir coğrafyada cereyan eden halk mücadelesi bir fıkraya hiç zorlanmadan indirgenebilir. Söz konusu

yöre halkının şivesinden "biz mezrada oturuyorduk, eşkiyalar geldiler" mahiyetinde esprilere katıla katıla gülünür. En iyi sunulan, en "gerçek"tir sanki. Babam için (in the name of the father) filmini seyreden "duygulu" seyircimizin Beyoğlu'nda yürürken aklından geçirdiği gibi, İngiltere'de bir İrlandalı'nın maruz kaldığı ayrımcı şiddet, Türkiye'de bir Kürtün yaşadığından daha gerçek değil, ancak benzerdir.

Oyunlaştırılmış şiddet duyarsızlaştırır, gerçeği başka boyuta indirger, (gerçeklikten) soyutlar, sıradanlaştırır, kanıksatır. Yine, yeniden, savaşın içinden birilerinin daha ölümü haber edilirken, ardından başlayacak dizi heyecanla beklenmektedir gizlidengizliye.

Yüzyılın en büyük katliamı, büyük bir prodüksiyonla izleyici karşısındadır. Ellerde patlamış mısır, sinema salonları tıkabasa doldurulup uygun bölümlerde çıkarılan dehşet ünlemleri sesiyle efektlere katılım sağlanır. İzleyici koltuklarındaki (iyimser tahminle) her beş kişinin üçü, her patlamış mısır yiyen, her hışırtı-gürültü sahibi yaşamının içine sızmış ayrımcı şiddeti umursamaz. Hatta bizzat kendisi, bu türlü şiddetin öznesine ait düşünce biçimine sahiptir. Film biter. Almanlar ne canavar millet, ne me lazım Yahudiler de aslında başbelası bir ırktır. Kürt, mürt bunların ne manası, Güney Afrika'daki siyahların da Allahtan daha istedikleri ne vardır? Yunanistan Türkiye için tehliktedir, zaten bizi de müslümanız diye AT'ye almıyorlardır...

Oyunlaştırılmış şiddet insanı ikiyüzlü kılar. Gerçekliğinden soyutlanmış, gösteriye dönüşmüş şiddet, duyumsanamadığı ruhlarda sorgulamaya, hesaplasmaya ve dönüştürmeye yol açmaz. Öyle ya da böyle "iyi vakit geçirmiş" güruh, ardında mısır çöpleri, kola kutuları bırakarak şehrin sokaklarına

-kara göründü!-

ANGİNO PEKTORIS

*Yarısı burdaysa kalbimin
yansı Çin'dedir, doktor.
Sannehre doğru akan
ordunun içindedir.*

*Sonra, her şafak vakti, doktor,
her şafak vakti kalbim
Yunanistan'da kurşuna diziliyor.*

*Sonra, bizim hurda mahkumlar uykuya
varıp
revirden el ayak çekilince
kalbim Çamhca'da bir harap konaktadır
her gece,
doktor.*

*Sonra, şu on yıldan bu yana
benim, fakir milletime ikram edebildiğim
bir tek elmam var elimde, doktor,
bir kırmızı elma:
kalbim...*

*Ne arteryo skleroz, ne nikotin, ne hapis,
işte bu yüzden, doktorcuğum, bu yüzden
bende bu anginopektoris...*

*Bakıyorum geceye demirlerden
ve iman tahtamın üstündeki baskıya
rağmen
kalbim en uzak yıldızla birlikte çarpıyor...*

Nisan, 1948

Nazım Hikmet Ran

dağılır.

Anlamı bozulmuş, deforme edilmiş şiddet tehlikelidir. İdeolojik çıkarlar doğrultusunda fetiş haline dönüştürülebilir. Bosna'daki müslümanların yaşadığı şiddet, Türkiye'deki islami ideolojilerin mağduriyet-cihat-kurtuluş formülüne propaganda aracı olabilir. Olayın jeopolitik özelliği, milliyetçilik unsuru, yeni dünya düzeninin temel çıkarları

doğrultusunda oluşturduğu stratejiler orada burada yazılıp çizile dursun, kim dinler?

Böylesine seyredilen, boyut değiştiren, anlamını yitiren şiddet günlük yaşamımıza, ruhumuza, gözlerimize, beynimize sızar sinsice. Kirlenmiş ruhların insanca yaşam için ne umut ne de inanç beslemeleri, bulanıklaşmış beyinlerin ise barış, kardeşlik adına ciddi fikirler üretmeleri beklenemez.

Sivas'ta yakılan ateş, iktidarın üniformalı unsurları tarafından "hıdırellez şenlik ateşi " gibi seyredildi. Yakılanların uğradıkları katıksız, gerekçesiz, vahşi şiddetin üzerine kalın örtüler serilirken, o insanların gazetebaskısında solmuş görülen fotoğraftaki suretleri, türküleri, şiirleri, reimleri ve tüm güzellikleri ile kül olup dağıldı gökyüzüne.

Şiddetin seyircilerinin, başka bir tarihte, yeni bir şiddet oyununda şiddet öznelerinin (iktidarların, ayrımcılığın, cinsel şiddet faillerinin, katillerin vs.) yerine geçmeleri muhtemeldir.

İnsan ölür. Çizgi film kahramanları gibi silkinip kaldığı yerden devam edemez. İnsanın yaşadıkları, yaşayacakları, hayalleri, sevgilileri, annesi, yüreği, özlemleri ve gülen gözleri vardır. İnsan ölür. Beraberinde bu dünyadan bir parça daha umut, inanç, barış ve sevgi götürür. Şiddetin en gerçek sonucu ve bozulmuş anlamı işte budur.

***mesajlarınızı
bekliyoruz...***

yeni yazışma adresi:

başka bir dünya-

KLOSTROFOBİ

mehmet açar

Ev'in Oğlu, "Cinayet bir model olarak insanoğlundan çok daha önceleri tasarlanmıştı zaten" diyordu. Çok daha uzaklardan gelen sesiyle fakülte'deki hocam neler söylemiyordu ki? Mimarların sıfırdan yaratacağı bütün kentlerin, sitelerin lanetli olduğunu çünkü kimsenin insanların hayatını belirlemeye hakkı olmadığını...

Altı gündür oyalıyorlardı beni. Arazi üstünde yaptığım incelemeleri çoktan bitirmiş, tam geri dönmeye hazırlanıyordum ki şirket birkaç gün daha kalmam gerektiğini bildirdi. Kaldığım yerden beş altı saat uzaklıkta bir başka araziye daha görmem gerekiyormuş. Ama beni oraya götürecek öteki şirketin yetkilisi bir türlü beni aramıyor, çalıştığım buradakiler de beklemem gerektiği konusunda ısrar ediyorlardı. Güney sahillerinde, turizm mevsimi hariç kimselerin ilgi göstermediği küçük bir köyü burası. Ucuz, temiz ve boş bir pansiyonda kalıyordum. Sıkılmıyordum ama en fazla üç günlük bir gezi için yanımda getirdiğim kitapları çoktan bitirmiş olmak beni rahatsız ediyordu.

Altıncı günün akşamı, yalnız başıma terasta oturmuş denizi seyrederken 20 yaşlarında bir genç bana adımla hitap ederek masama yaklaştı. Kendini tanıttı ve geliş amacını kısaca açıkladı. Yıllar önceki bir hikaye... Kaldığım köye iki saat mesafede deniz kıyısındaki bir araziye bir ev yapmıştım. Garip ve zengin bir müşteriydi.* Birçok mimarla görüştüğüm sonra upuzun bir istek listesiyle bana da gelmiş ve projemi görmek istemişti. Daha ilk görüşmemizde sevmiş olmalıydı beni, isteklerini kabul etmediğim halde işi bana vermiş ve aylar boyu süren görüşmelerimiz sonucunda ona yaptığım son teklifi kabul etmişti. Son teklifim onun isteklerini dikkate almadan, evi tümüyle kendi zevkime göre yapmaktı. Sonuç onun da çok hoşuna gitmişti. Evin iç dekorasyonunu bitirdikten sonra hemen ayrılmıştım oradan. İkimiz de ev teslimi, kutlama yemeği gibi ritüellere itibar etmemiş, sıradan bir müşteri-mimar ilişkisinin huzur verici sıradanlığında vedalaşmıştık. Belli ki evin meşakkatli yapım serüvenini ikimiz de unutmak istiyorduk.

Ve yıllar sonra, anlatması epey uzun sürecektir karmaşık bir tesadüf sonucunda benim burada bulunduğumu öğreniyor ve oğlunu gönderip beni o Ev'e davet ediyordu. Tereddüt ettim etmesine ama reddetmem için hiçbir geçerli neden yoktu. Pansiyona gideceğim yerin telefon numarasını bıraktım ve genç yol arkadaşımın gök mavisi, konforlu arabasıyla bomboş asfaltın üstünde süratle ilerlemeye başladık. Sahil köylerini, lüks otelleri ve siteleri geride bıraktıktan sonra, yıllar önce terk ettiğim Ev'in günbatımında uysal bir kedi gibi dinlendiği küçük koya girdik. Görene huzur vermesini istediğim bir görüntüydü bu... Büyüklüğünü, harcanan onca emeği ve parayı hemen unutturan, gösterişsiz bir dinginlikti arzuladığım.

Ev, beni yaratıcısı gibi değil alalede bir misafir gibi karşılamıştı. Yıllar önceki bütün isteğim de buydu zaten. İçinde yaşayanlara da, dışarıdan gelenlere de, hatta uzaktan görenlere de hemen kendini unutturan sade bir güzellik ve dinginlik... Çocukluğumda bir Ege köyünde gördüğüm bahçenin silik hatırasının hafızamda yıllarca usul usul demlediği günbatımı rehaveti imgesinden yola çıkarak yaptığım bahçeye aldılar beni. "Aldılar" dediysem, beni oraya götüren oğul ve mutfaktan çıkıp gelen kısa boylu, sevimli hizmetçi kadından başka kimse yoktu ortalıklarda. Babasının daha gelmediğini söyleyen oğul, beni bahçede bırakıp ortadan kayboldu. Kestane rengi uzun saçlarını kırmızı bir başörtüyle örten köylü kadın bana hiç sormadan bir fincan getirdi ve "Hoşgeldiniz" diyip utangaç bir gülümsemeyle gözlerini kaçırıp içeriye girdi. "Bitki çayı. Dinlendirir, iştah açar..." diye bir ses duyacaktım daha sonra. Evin hanımıydı bu; dünya üzerindeki bütün anneleri hatırlatan bir anaçlık ile karşısındakine rahatlık vaat eden şefkatli bir gülümsemenin birleşimi... Sonra oğlu da geldi ve anne bizi başbaşa bırakıp gitti, yemek hazırlıkları için.

* *Hayalet Gemi'nin 11. sayısındaki "Yalnız Bir Kalbin Haysiyeti" adlı macera.*

başka bir dünya -

Bahçedeki çiçeklerin ve asma yapraklarının henüz renklerini yitirmedikleri bir anda bir genç kız gördüm aşağıdaki patikada. Kızın deniz mavisi eşarbi, alnının yarısını örtüp beline doğru bir örgü gibi uzuyordu. Beyaz teninde hemen dikkat çeken koyu renk gözlerini patikaya dikmiş, yukarı doğru çıkıyordu. O patikayı özel olarak yaptırtmıştım; ağaçların, otların arasından denize ulaşmak için... Çocukluğumda anneannemlerin arka bahçesindeki patikanın hatırasıydı. Genç kız bizim oturduğumuz tarafa hiç bakmadan, belki bizi fark etmeden evin arka kapısına doğru yürüyüp gitti.

Müşterimin son dakikada yetiştiği akşam yemeğinde kızı bir kez daha gördüm. Ama bu kez seyredilme sırası bendeydi. Çünkü ben üçüncü kattaki terasa girdiğimde o walkman'ini takıp, bir şezlonga uzanmış akşam yemeğini bekliyordu. Tanıştırılana kadar da süzmeye devam etti.

Yıllar sonra gördüğüm müşterimle bütün gece havadan sudan konuşup durduk. Diğerleri yemekten sonra terasın keyfini bize bırakıp gittiler. Alışık olmadığım tadına rağmen içer içmez çok sevdiğim bir İskoç viskisinin üçüncü dublesinden sonra yatmam gerektiğini söyledim. Eski müşterim, hangi odada yatmak istediğini sordu bana... Yemekte sakınmadan peş peşe devirdiğim beyaz şarap ve viski kadehlerinin bulanıklaştırdığı zihnim bu sorunun cevabını hemen verdi: "Gizli odada..."

Gizli oda bir çocukluk fantazisiydi. Mimarlık eğitimimin ilk yıllarında beni dinleme nezaketini göstereceğine emin olduğum bir hocama bu ilgimi açıklamıştım: "Bir evin tasarımını kuşbakışı yapar ve neredeyse kaderi belirleyen bir tanrı gibi evin içindeki hayatı tayin edebiliriz. Oysa insanlar yaşadıkları yere asla tepeden değil, bulundukları seviyeden bakarlar. Ev içindeki gizli bir bölmeyi keşfetmenin en kolay yolu tepeden bakmaya çalışmak, zihinde bir geometri çizmektir. Basit bir apartman dairesinde bu zihinsel geometriyi çıkartmak belki biraz daha kolaydır ama mekan büyüdükçe zihinsel geometriyi kurmak zorlaşır". "Eee..." demişti hocam sıkılarak. "Yani" demiştim, "içinde yaşayanların bile yıllarca keşfedemeyeceği bir gizli oda yapmak mümkün mü?".

"Gizli oda var mı yok mu sorusuna kafayı takan birisi, çok sıradan bir geometrik zekaya sahip bile olsa, bu odayı hemen keşfeder. Sözgelimi, senden böyle bir şeyi hiçbir mimar saklayamaz çünkü belli ki takıntılısın. Ama gizli oda fikrini kafaya takmayan

birilerinin yaşadığı mekanlarda, belki de yüzyıllardır keşfedilemeyen gizli odalar vardır" demişti. Aradığım cevap değildi. Ama en azından hocam ilgi alanımı anlamıştı. Zaten bir süre sonra ben de bütün ilgimi kaybetmişim; mimaride kafayı takacak başka bir sürü şey vardı. Evlerin, büyük sarayların iç tasarımlarına kafayı takan ve fakültenin ilk sınıfında boş vakitlerinde akla mantığa sığmaz labirent evler kuran ben, son yıllara doğru taşranın alçakgönüllü mimarisiyle büyülenmiş ve gizli odalara olan ilgimi kaybetmişim. Bu ilginin canlanması için yıllar geçmesi ve o garip müşterimle karşılaşmam gerekiyordu.

Hayatımın en kötü dönemlerinde karşıma çıkan zengin müşterimin upuzun bir listeye talep ettiği özellikleri görünce o adama acıdığımı fark etmişim. Sonra asıl kendime acıdığımı da anladım. Çünkü ben de saplantılarımın içinde kaybolup gitmişim. Müşterimin beni sevmesi ve işi tümüyle bana vermesinden sonra ona nasıl bir ev yapacağıma karar vermem çok güç oldu. Bir gün evin yapılacağı boş arsada, daha doğrusu bu akşam oturduğum bahçenin bulunduğu yerde ümitsizce dolaşırken deniz ve ormanın içinden eve doğru kıvrılan bir patika görüntüsü gelmişti aklıma. Gerisi gerçekten kolay oldu. Yani bu Ev'in ilhamını bu akşam kızın çıktığı o patikanın imgesine borçluydum. Evin iç tasarımını eski labirent takıntılılarım hiç başvurmadan Ege ve Akdeniz'deki evlerin dış dünyayla kurduğu sıcak bağı düşünerek yapmışım. Fakat binanın ikinci katı yapılırken benim bile şimdi anlamakta zorluk çektiğim bir içgüdüyle gizli bir oda yapma düşüncesi sarmıştı beni. Özgürdüm ve yapabilirdim...

İşte şimdi o gizli odayı görmek, hatta geceyi orada geçirmek istiyordum. Eski müşterime "İkinci katta, kuzeye bakan banyonun yanındaki oda" dedim... Müşterim deniz tarafındaki odalardan birini istememiş olmamı alçakgönüllüce vermiş olduğunu belirten bir ifadeyle, "Banyonun yanındakinde kızım kalır, onun yarundakini ise hiç tavsiye etmem" diyip gülerek ekledi.

"O da kızımın egemenliği altındadır zaten..." Bana tavsiye ettiği üçüncü katta, kuzeydoğuda, koyu yanlamasına gören, açık denize bakan ve sabah güneşini alan bir odaydı. Zaten benim için orası hazırlanmıştı. Ayrıca kızının o odayı seçmesini kendilerinin de istemediğini söyledi. Fakat kız dilediği gibi müzik dinlemek, eve gelen arkadaşlarıyla rahatça birlikte olabilmek için o odayı seçmişti.

başka bir dünya -

Gizli odanın gizli kapısının bulunduğu gömme dolabın olduğu odada şimdi o kız yatıyordu. İkinci kattaki küçük mutfak ile gömme banyonun köşesiz yuvarlak ve garip geometrisi içinde varlığını ustaca gizlediğim, evi yapan işçilere elbise odası diye yutturduğum Oda keşfedilmiş miydi? Bu evde yaşayanlar ikinci katın kuşbakışı planını çıkartmış mıydı? Odama gidip, küçük balkondan koyun üstüne çöken geceyi seyredip, tüm bunları düşünmüş, sonra da içkinin bulandırdığı zihnimin hiçbir şeye yoğunlaşamadığını hissedip yatağa girmiştim.

Uykuya dalmadan önce evin oğlunun yolda gelirken arabada anlattığı bir hikayeyi hatırladım. "Kanneşen Jack, Scotland Yard'ın basına uydurduğu bir masal" diye başlamış ve aklımda kaldığı kadarıyla şöyle şeyler anlatmıştı: Cinayetlerin failini bulmak imkansızmış çünkü Londra'da onlarca Kanneşen Jack varmış. İlk cinayetin yarattığı yankıdan sonra polis peş peşe benzer vakalarla karşılaşmaya başlamış. Hatta bir katil bile yakalanmış, fakat adam sadece tek bir cinayeti işlediğini söylemiş ve diğer cinayetler sırasında kentte olmadığını kanıtlamış. İşte o zaman, olayla ilgilenen dedektif diğer vakaları da inceledikten sonra herkesin tek bir cinayet işleyip köşesine çekildiğini hissetmiş. Hemen amirlerine gidip durumu açıklamış ve bütün cinayet haberlerinin basından gizlenmesi gerektiğini ama basını şüphelendirmemek için de saklanamayacak bir cinayeti sansür etmemeleri gerektiğini söylemiş. Dedektifin yöntemi meseleyi çözmüş ve cinayetler

giderek azalmış. "Ama" diyordu Ev'in Oğlu, "Dünyanın dört bir tarafında bütün kentlerde böyle seri cinayetler hep olur. Mesela, Boston Canavarı, Karindeşen Jack vakasından daha da açıktır. Orada da sürekli kadınlar öldürülür. Sonra tek bir cinayet işleyen bir psikopatı bulup, Boston Canavarı'nı yakaladıklarını iddia ederler".

Uykuyla uyanıklık arasındaki o muazzam ülkede alkolün etkisiyle yatağında büzülmüş yatıyordum. Ev, ruhumu her geçen an biraz daha yoğun bir biçimde kuşatıyordu. Varoluşun sırrına varılamayacak hüznü giderek sarıyordu beni. Kendimi yalnız ve çaresiz hissediyordum.

Birden kapımın açıldığını ve Ev'in Kızı'nın telaşsız bir aceleyle gelip beni sessiz bir şefkatle kollarının arasına aldığını gördüm. Sonra beni elimden tutarak odasına götürdüğünü, gömme dolabın kapısını açıp, beni zifiri karanlıktaki gizli odaya bırakıp gittiğini hatırlıyorum.

Artık gizli odamdaki nemli ve ılık zeminde büzülüp yatarken evin içinden gelen sesleri dinlemeye başlamıştım. Gizli odaya, dolan boğuk seslerin her biri ayrı şeyler anlatıyordu. Ev'in Oğlu, "Cinayet bir model olarak insanoğlundan çok daha önceleri tasarlanmıştır zaten" diyordu. Çok daha uzaklardan gelen sesiyle fakülte'deki hocam neler söylemiyordu ki? Mimarların sıfırdan yaratacağı bütün kentlerin, sitelerin lanetli olduğunu çünkü kimsenin insanların hayatını belirlemeye hakkı olmadığını... Kafamdaki gizli oda takıntısının gerisinde hamamböceklerinin

başka bir dünya -

ve farelerin bilim tarafından henüz keşfedilmemiş üreme biçimleri olduğunu... Bütün evlerin karanlık bir köşesinde hamamböceklerinin döl yatağının bulunduğunu, insanların derilerinden dökülen ölü hücrelerin polenler gibi uçuşarak bu döl yatağına ulaştığını... Böylelikle her insanın bir yılda milyonlarca hamamböceği doğurduğunu... Her insanın dışkılarında bilimin henüz keşfetmediği spermler olduğunu ve bu spermlerin tuvaletlerden kentin lağımına karıştığını... Her kentin lağımının en gizli köşesinde dev bir vajinaya ulaşan bu spermlerin her yıl milyonlarca farenin doğumuna sebep olduğunu...

Ev'in Annesi eskiden tasarım diye bir şey olmadığını, sözgelimi çocukluğunda yaşadığı evi babasının kendi elleriyle yaptığını, kendine örnek olarak da kasabadaki diğer evleri aldığını ve etkilenme-öğrenme zincirinin ta ilk eve kadar gittiğini, dolayısıyla bütün evlerin ilk ve tek mimarının Tanrı olabileceğini, Tanrı'nın işlerine karışmanın Yeryüzü'nü lanetlediğini... İlk evlerde lağım olmadığını, insanların pisliklerinin ve kullandıkları suların ortak borulardan akmadığını... İnsanların ortak kullandığı lağımın ve boruların bütün insanlara bulaşıcı bir şiddet hastalığı geçirdiğini...

Ev'in Oğlu, "Önemli olan ilk cinayeti tasarlayandır. Tasarım olağan akışa müdahaledir. Tasarım zamana ihanettir" diyordu... Ev'in ikinci annesi, yani temizlikçi köylü kadın, patikaların insan eliyle inşa edilmesinin ona komik geldiğini, zaten o patikanın da Ev'in Kızı'ndan başka hiç kimse tarafından kullanılmadığını... Ev'in ikinci katındaki mutfaktan nefret ettiğini çünkü orada örgü örüp pencereden gelip geçenleri seyredemediğini söylüyordu...

Ev'in Oğlu Şeytan imgesinin gerisinde tasarım olduğunu, İlk Cinayeti Şeytan'ın tasarladığını... Ev'in Annesi bir zamanlar çayırarda özgürce dolaşan farelerle kentlere yerleşmiş farelerin ayrı ırklardan geldiğini... Şehir farelerinin ve bütün kent böceklerinin insanların ürünü zavallı sahipsiz piçler olduğunu... Ve bu zavallı piçlerin "babalan"nın sevgisini tekrar kazanmak için kentlerde ümitsizce dolaşıp durduğunu... Medeniyetin kentlerde yaşayan bütün insanlar tarafından paylaşılan bir Suç olduğunu...

Ev'in Oğlu, Sanat'ın Şeytan'ın Kızı'ndan doğduğunu, onun da önce erkek kardeşini yok edip, daha sonra babasıyla sevişip İlk Hançer'i içine alacağını ve İlk

Tasarım'a ve İlk Ev'e geri dönüşün ancak böyle mümkün olacağını...

Sonra bütün sesler kesildi. Ev'in içinde uçuşan ölü hücrelerin bedenime nüfuz ettiğini, banyodan sızan nemli suyun bedenimi boydan boya dolaşıp kulaklarımdan içeri sızdığını hissettim. Bir süre sonra, Gizli Oda'dan hamamböceği ile fare karışımı iri bir hayvan olarak çıkıp, yerlerde sürünerek, kapılardan süzülüp dışardaki patikaya girdim. Patikadan dışardaki ormana karıştım. Ev'in Oğlu'nun uzun namlulu tüfeğinin beni nişanladığını görüp, kaçarmış gibi yaparak gelen kurşunu tam yanlamasına boynumun üstüne isabet ettirdim. Kanım ılık ılık akarken beni seyreden Ev'in Oğlu'nun ürpertici gözlerine baktım. Huzur içinde toprağa yasladım kendimi ve Karanlığın Oğlu'nun ruhumu teslim alacağı anı beklemeye başladım.

Uyandığımda vakit öğleyi çoktan geçmişti. Temizlikçi kadın telefonu getirmişti başucuma. Şirketten arıyorlardı, akşam beşte pansiyondan gelip alacakları için bir an önce pansiyona dönmemi istiyorlardı. Fakat daha vaktim vardı ve temizlikçi kadın kahvaltıyı bahçeye hazırladığını söylemişti. Masaya oturduğumda evin kızı gelip oturdu karşıma. Dün akşamki suskunluğu ve gizemi gitmişti. Konuşkan ve güleryüzlüydü. Bir sürü şey anlatıyordu bana: Herkes gitmiş... Saat öğlen bir olmuş, o da geç uyanırmış... İstersem birlikte denize girebilirmişiz... Bu evi çok seviyormuş, önümüzdeki yıl Mimarlık Fakültesi'negirecekmış...

Dün akşam üzerimde bıraktığı anlık ve derin etkinin nedenini yavaş yavaş keşfettim. Yıllar önce delicesine aşık olduğum halde kaybettiğim ve bu evi yaparken sürekli aklımda olan eski sevgilimi hatırlatmıştı bana... Ruhumu, bu evi seven kızın yumuşak gülüşlerine yaslayıp ona bir zamanlar şimdi yattığı odanın bulunduğu yere bir gizli oda yapmak istediğimi ama sonra vazgeçtiğimi anlatmadım. Ege ve Akdeniz evlerinin bahçelerini anlatmaya başladım ona...

Mayısın ilk günlerinde zaman usul usul demleniyor, acılarım akımdaki toprağa karışıyor ve ben, o koyu renk sıcak gözlerde eriyordum. Asla elimizde tutamayacağımız, o iz bırakmadan geçip giden mutluluk ve rahvet hissinin bütün ruhumu ağır ağır ele geçirdiğini hissediyordum.

-çıkmaZ sokak-

YAĞMUR GÜNEŞE GEBEYSE ŞİDDET NEDEN SEVGİYE GEBE OLMASIN

meral miniç

*şiddete karşı sevgiyle karşılık verirsiniz insanların vicdanında garip bir
duygu uyandırılırsunuz; sanki onların önüne bir ayna koyuyorsunuz,
kendi öfkesini gören insan utanıyor*

Bugün Haziran ayının 8. günü. Yıllardan $1000+900+90+4=1994$. Dünya adını verdiğimiz bir gezegende yaşıyoruz, uzaydan mavi görünüyor. Piyangocu çocuğun- piyango bileti satan demek istiyorum- kuş yuvasına benzettiği, mağazanın üzerine asma kat yapılmış ofisteyim. İçeri yağmurda yol alan arabaların ıslak sesleri, motor gürültüsü ve klaksiyonla kol kola vererek sızıyor. Çok sakinim, yazmakta olduğum yazının konusuyla uyuşmadığımı düşünüyorum; ŞİDDET!

Patlayan bir sesle başlıyor, yine sert bir sesle bitiyor, ortada bir kaynaşma var sanki, iki d;-ince bir sesli (ünlü veya vokal) i ve geniş bir sesli e. Karışık mı görünüyor?

1) sertlik , 2) fazlalık, 3) sıklık
ş- ve -l= sert
- dd - = fazla
-i- = sıkı - dar ya hani!
eeee, olmuş ?! = sıkıntı.

Her ne kadar sonunda hepsi bir yazıda buluşsa da şiddet kitaptan yaşamdaki yansımalara geçince daha bir anlamlanıyor; Keskin sirke küpüne zarar, derler ya tam öyle. Nerede şiddet, hiddet, baldan tatlı öfke, orada bir yıkıcılık var ve insan ister istemez şöyle yazıyor; "Birinin yaptığını öbürü yıkıyorsa, ikisinin de emeğine yazık değil mi?", Stephen Spender, 1964

Fakat şiddete karşı sevgiyle karşılık verirsiniz insanların vicdanında garip bir duygu uyandırılırsunuz; sanki onların önüne bir ayna koyuyorsunuz, kendi öfkesini gören insan utanıyor; tanka karşı beyaz bir karanfil uzatarak gülümseyen kızın fotoğrafında somutlaşan bir anlam bu. Ya da Gandhi'nin Hindistan'da ingilizlere karşı uyguladığı direnç gibi... Bkz. Aynı adlı film, yönetmen Richard Attenborough.

İsa da, şiddetle bu şekilde savaşmıştı, bir mesihten çok belki de bir Asi'ye benzeyen İsa! Başkaldırı, mücadele! Bir amaca, iyi bir amaca, insan onuruna, yaratıcı bir güzel düşe, sevgiye dönükse eğer, şiddetin nasıl da uzağında kalabiliyor! Yıkıcı şiddet, diyelim ya da!

Saat: 17.00 ve hâlâ yağmur yağıyor. Gözümün önüne hep bir kadın hayali geliyor: Bir pencerenin önünde saçları dışarı uçuşmuş, duruyor. Yüzü saçlarının tam tersine durgun, dalgın ve çok hüzünlü, bakışlarım yere indirmiş. Pencerenin kenarında kırmızı bir sardunya saksısı. Gözyaşı kocaman, kocaman olmuş. Yüreği öylesine şiddetle sıkılmış ki! Demir bir pençe sanki kalbini kavramış, ruhu içerde ızdırap çekiyor. Bekliyor sabırla ve aydınlığın okun ucunda olduğunu, ışığın oradan bütün dünyayı aydınlatacağını biliyor.

YERYÜZÜ DURUŞU

hezarfen

*Şimdi, şaire ve sanatçıya bırakılmış bir imgenin:
"Kiyamet" fikrinin ortasında duruyorlar:
Bilgin ve Filozof.*

1

Der Spiegel ile yapüğü konuşma, bir kez daha, zorlu ve zorunlu özlülüğü içinden Stephen Hawking'i getiriyor önümüze: Yepyeni bir köktenci evren kuramı. Kuantum fizikçileri tarafından genel kabul gören bir önceki kuramına ilişkin görüşleri, (Kuhn'un altını çizdiği) paradigma değişikliği karşısında bilim çevrelerinin yaşadığı travmaya ışık tutuyor bir yandan; bir yandan da, Cioran'ın Adem'den bu yana insan türünün en sadık ve tehlikeli *merakı* saydığı bilgi arayışının durmadan dibine dayandığı çıkmazı gösteriyor: Evrenin anlamı ve *gerekçeleri* konusunda bugüne kadar bütün öğrendiklerimiz, onu açıklayamamıza yarıyor.

Genel kuram susuzluğu bir tek fizikçilerin dünyasında görülmüyor. Genetik mühendisleri, hücre üzerinde çalışmalarını yürüten biyologlar, iklim tarihçileri de aynı temel kaygının dümen suyunda sürdürüyorlar arayışlarını. Antropologların, kültür tarihçilerinin, dil araştırmacılarının bulgularına, efsane çözümlemelerine bakarken göz ucuyla o *örtülü* soru kuralanıyor: Evren nedir, anlamı nerede başlamakta ve bir mantıksal eğri çizerek mi gelişmektedir? Sokrates-öncesi Yunan filozoflarından, Veda'ları kuran adsız bilgilerden, Kızılderili masallarından, Slav efsanelerinden, Orta-doğu ermişinden derlediğimiz ana sancı bu: İnsanoğlu, yeryüzünde bulunuşu, oraya yargınlılığı adına gökyüzüne, gökyüzünün ötesine bakıyor birkaç bin yıldır: Ve bulduğu her yanıt sıvıslıp gidiyor elinden, soru kaskatı karşısında dikilirken.

II

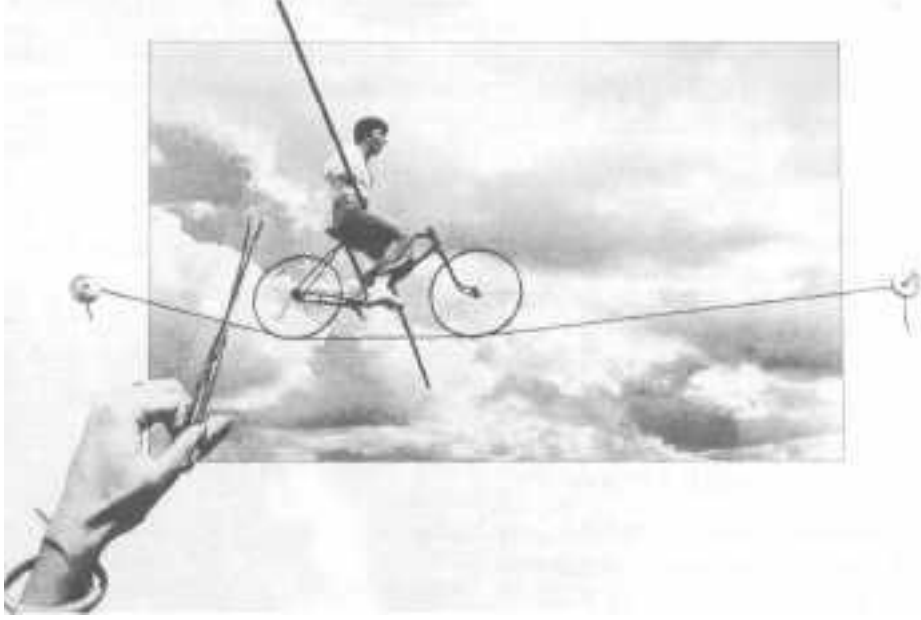
Herakleitos'tan Hawking'e alınan yol belli, bu yakada. Öteki yakada, *iç bilginin* aranma sürecinde varılan nokta daha mı farklı bir içerik taşıyor? Stig

Dagerman, 1952'de yazdığı, sonradan 'vasiyetname'si sayılan bir metinde, herşeyi birkaç cümleye toplayabilmiştir: "İnançtan yoksunum ben, onun için de mutlu olamam; çünkü, hayatının kesinliği tartışılmaz ölümle son bulacak başıboş bir saçmalık olduğu şüphesini taşıyan bir adam mutlu olamaz. Miras namına ne tanrı bırakıldı bana, ne de herhangi bir tanrının dikkatini çekmek üzere üstüne yerleşebileceğim bir nokta; öte yandan, septiklerin maskeli balo giysili öfkesi de kalmadı bana, akılcının siyulara özgü hinliği ya da tanrıtanımazın ateşli cevvalliği de. İçimde bir tek şüphe duygusu uyandıran şeylere inanç duyan kişiye de, şüphesini sanki o da karanlıklarla çevrili değilmiş gibi besleyene de taş fırlatamam ben. O taş dönüp bana gelir, çünkü birşeyden kesinkes eminim: İnsanoğlunun tanıdığı avunma gereksinmesini dindirmek olanaksızdır".

Bu noktaya dayandığı için hayatına son vermeyi seçen tek insan değildi Dagerman. Şunu da unutmamak gerek: Bu noktaya sık sık yanaştığı, arasıra dayandığı halde o seçimi yapamayanların sayısı sanıldığından da fazla olmuştur. Yaşamayı, hayatı sürdürmeyi reddetmek bir bakıma dayanılan noktaya dayanamamak anlamını taşır: Nokta aşılmış olabilir, noktadan taşınmış olabilir, noktadan yeniden uzaklaşmanın eninde sonunda yine ona dönüp dayanma anlamına geldiği gerçeği katlanılmaz olabilir -intiharın altedilmez gerekçeleri vardır, tıpkı süregitmenin gerekçeleri gibi.

m

Octavio paz, "Yalnızlığın diyalektiğinde, kişinin yeryüzündeki çekirdek-yalnızlığının neredeyse bir döner-süreç izlediğine işaret eder. İlk farkettiğimizde, yeryüzündeki ve evrendeki başıboşluğumuz, anlamdan yoksun oluşumuz altından kalkamayacağımızı sandığımız bir darbeye iner

üzerimize. Sonra aşma duygusu gelir, tutamaklarımızı yoklar tartarız. O zaman merdiven metaforu çıkar karşımıza: *Durum'u* daha iyi hakkıyla görme güdüsüyle tırmanmaya koyuluruz. Cioran haksızdır: İnsan, sonunda bir kutu dolusu kül yada kemik olacağını bile bile oyalanır. Arayışa, bilgiye, oyuna, kalıcılık düşüne, her türlü aşka, zamanın ve uzayın farklı boyutlarına sıçramaya bile bile davranır. Arada, yolun belli bir (kaç) yerinde yeniden duvarla karşılaşır, yüzleşiriz.

Dagerman'ın mutsuzluğu da, umutsuzluğu da köktenci bir mikrokozmos ağrısından kaynaklanır. Bu anlamda, Hawking'in aynı ölçüde köktenci sayılması gereken makro-kozmik ağrısının karşılığıdır: Birindeki tıkanıklık, umarsızlık ötekiindeki açılım ve arayışla çelişir çelişmesine ama sonuç bellidir: Som durduğu yerde durmakta, olası yanıtlar geçip gitmektedir.

IV

Geçen yüzyılda yaşanan, daha doğrusu uzun bir aradan sonra yeniden yaşanan kutuplaşmayı unutamayız şüphesiz. Bir yanda Hegel'in tamamladığı, bir başka yanda Kierkegaard ve Nietzsche'nin parçaladıkları piramidin arkasından Fourier gözüküyordu. Karmaşık, tam anlamıyla bileşkenlerine ayrıştırılamayan, bir cephesine ışık düşürmeye kalkışıldığında öteki cephesi kararan o

gövde'de, sabırla bakıldığında, yeryüzüne olanaksız kılınmış, daha başlangıç noktasında ulaşılmazlığı kabullenilmiş simsiyah bir ütopya birikmişti. Değişimi, başkalaşımı, başkalaşımın diziler halinde katlanıp çoğalışını özlemişti Fourier. Ama bunları olamazın ülkesinde arayacak, zorlayacak ölçüde karamsar olmasaydı, en yakın dostu top sağır olabilir miydi?

Öteki kutupta ideolojilerin zorlu çağı başlamıştı oysa. Dalga dalga yayılıp alan kazanan ulusallık bilinciyle "Komünist Manifesto"nun geleceğe güneş tutan projesi yalnız kitleleri sürüklemeyecekti: İlerleme efsanesi, Sanayi ve Teknoloji devrimlerinin ortak yatağında aykırı bireyi bile uyutacak güçteydi. Ernesto Sabata'nun dediği doğrudur: "Donne, hiç kimsenin hücrelerinden idam sehпасına giden yolda uyuyamayacağını söylerdi ama, hepimiz ana rahminden mezarlığa giden yolda uyuruz". Geleceğe inanç, çağdan çağa geçerken, Tarih'e ve şimdiki zamana katlanamamaktan doğmuştur: Hayata anlam verememek, Evren'e ve İnsan'ın sürekliliğine anlam verememek, ister istemez Yanıt'ın ertelenebileceği bir zamana inanı gerekli kılacaktı.

V

Şimdi, şaire ve sanatçıya *bırakılmış* bir imgenin:

Bizler, Steinberg'in "şimdiyi şimdi geçen" saatinin karşısında duyduğumuz panikten; yeryüzünden (ve gökyüzünden) ve oradaki duruşumuzdan (ve düşüşümüzden) iki yoldan sıyrılabiliriz: Uyuyarak ve durmadan uyanık kalma savaşı vererek. Sabato'nun, İngiliz şairinden hız alarak altını çizdiği uyku halimiz, "Yedi Uyuyanlar"dan Shakespeare'e uzanan geniş bir spektrum içinde didiklenmiştir. "Uyumak, ölmek; uyumak..." der Hamlet: Yeryüzünün bize verdiği açıdan, kronik ağrıdan uyuyarak da sıyrılamayacağımızı, bizi bu kez de düş dünyasına akmış acıları tedirgin edeceğini bilir.

"Kıyamet" fikrinin ortasında duruyorlar: Bilgin ve Filozof. Hawking, son kitabının sonuç bölümünde, tanecik mekaniği ile Einstein'ın görüşlerini buluşturma çabasında, yola çıktığı noktalardan birini şöyle özetliyor: "Genel görelilik kuramına göre geçmişte, zamanın gerçek anlamıyla başladığı büyük patlama denen sonsuz yoğun bir durumun olması gerekmektedir. Benzer biçimde, gelecekte bütün evren çökecek olsa, büyük çatırtı denen ve zamanın bittiği başka bir sonsuz yoğun durumun olması gerekmektedir. Evrenin tümü çökmese bile, kara delikleri oluşturmak üzere, çöken bölgelerde tekil noktalar ortaya çıkacaktır. Bu tekillikler, kara deliğin içine düşen herkes için zamanın sonu anlamına gelmektedir". Hawking'in Newton'da bulduğunu, bambaşka bir düzlemde, Derrida Kant'ta bulmuştur: "Bir Zamanlar Felsefede Benimsenmiş Kıyametçil Eda" başlıklı konferansı, alttan alta, ama bekinerek, Zaman'ın sonunu kurcılar.

Aslına bakılırsa, son yıllarda, bilim-kurgu filimlerinden çizgi-romanlara kadar bütün modern anlatıların merkezinde kıyamet tasasının fokurdadığı apaçık ortadadır. Her çağ kendi kıyamet imgesini beslemiştir. Bir, birçok işaret bulunur, büyütülür. Bosch'un vizyonlarından Avoriaz filimlerine uzanan beş yüzyıllık şeridin üzerinde, bir başlangıç

varmışcasına onu çemberde, sınırdaki bütünleyecek bir nokta aranır. Belki de gerçek kıyamet gerimizde, tekvin noktasındadır. Bu içinde yaşadığımız Hayat, içinden geçtiğimize kendimizi enikonu inandırdığımız Tarih, biyolojik ve ekonomik hücreleriyle kıyamet-sonrasının kanıtları sayılamaz mı?

VI

Ama bir soru bu da; insanın evren ve zaman, anlam ve anlamsızlık önünde yakaladığı bir yanıt, dayanak noktası olarak seçilebilecek bir kesinlik değil. Bizler, Steinberg'in "şimdiyi şimdi geçen" saatinin karşısında duyduğumuz panikten; yeryüzünden (ve gökyüzünden) ve oradaki duruşumuzdan (ve düşüşümüzden) iki yoldan sıyrılabiliriz: Uyuyarak ve durmadan uyanık kalma savaşı vererek. Sabato'nun, İngiliz şairinden hız alarak altını çizdiği uyku halimiz, "Yedi Uyuyanlar"dan Shakespeare'e uzanan geniş bir spektrum içinde didiklenmiştir. "Uyumak, ölmek; uyumak..." der Hamlet: Yeryüzünün bize verdiği açıdan, kronik ağrıdan uyuyarak da sıyrılamayacağımızı, bizi bu kez de düş dünyasına akmış acıları tedirgin edeceğini bilir.

Ya uyanıklık, uyanık kalma hali? Yeryüzünde, beşikten tabuta uzanan yolu yatarak kat etmiyorsak, ayakta durmaya ya da yalpalamaya, duruşa ya da düşüşe kendimizi kaydettik demektir.

VII

Bugüne kadar iki "inanan" etkiledi beni; daha doğrusu, bu iki "inanan"ın anlattığı birer eğretilime. İlki bir Fransız papazıydı, ikincisi Polonyalı bir fizikçi; 50 yaş dolaylarındaki bu iki insanı yakından tanıma fırsatım olmadı, bu nedenle de kendileriyle inançları arasındaki ilişkinin sağlamlığı konusunda bir dayanağım yoktu, bunu arama gereksinmesi de duydum diyemem: Benim için asıl önemli olan, inanışlarını bana yansıttı biçimleriydi, bende kazılı da budur, onca yılın ardından.

Andre amatör dağcıydı; Tanrı'ya, onun varlığına duyduğu inancı tanımlamak için tırmanışa ilişkin bir benzetmeye başvurmuştu: "Yürürken her adımımızı aynı dikkatle, hesaplayarak, tartarak atmamız" diyordu: "Oysa tırmanırken, ayağımızı bir yerden kaldırıp başka bir yere koymak için gösterdiğimiz dikkat ve özen her seferinde aynı yoğunluğu gerektirir. O anda, varoluşumuzla, onun nedenselliği ve gerektirdikleri ile yüzleşmek, bütün bir Anlam'ı ya

Tanrıtanımazın, durmak ile düşmek arasındaki bir bölgeyi seçerek "boşluğa fırlatılmış olma" durumuyla nitelendirdiği konumumuzda bile duruş'a ve düşüş'e göre'lik okunur.

da anlamsızlığı seçmemize neden olur: Ben ilkini seçtim".

Kazimierz, Varşova Üniversitesindeki görevini, ailesini ve içinde yaşadığı toplumu, ülkesini ve dilini bırakıp yabancı bir ülkeye kaçmak zorunda kalmıştı: İnançları nedeniyle kendisine yapılan baskıya bir noktadan sonra dayanamamıştı. Bir seferinde konuyu buraya taşıdığım da, kendi alanından bir örnek vermişti, masadan çay kaşığı boşlukta yere bıraktıktan sonra: Şimdi tam anımsamam güç, "yerçekimi" olarak tanımladığımız fiziksel gücün, *görünse*, neyin eşdeğeri olabileceğini anlatmıştı: Birkaç mil yarıçapında çelik bir kablo aracılığıyla temsil edilebiliyordu yerçekimi. Şüphesiz, bir tek gücün görünmez oluşu değildi onu inanmaya götüren: Pozitif bilim dallarına gönül veren pek çok insan, trigonometrik ya da logaritmik, moleküler ya da organik denklemlerin karşısında nedenselliği durmadan kurcalama konumundadırlar, onları yalnızca sonuçlar açısından değerlendirmekle yetinemezler: Bir an gelir, evrenin ve doğanın verileri kaynaklarında yatan soruların karmaşası ile onlara dokunan insanı yaralar, yaralayabilir.

Bu iki "inanmış" kişinin düşme olgusuyla doğrudan ilgili örnekler vermiş olmalarını raslantısal saymıyorum ben: Düşmekten kaçınma durumu ile düşmenin kaçınılmazlığı arasındaki kutup ilişkisi, kozmik boyuttan başlayıp gündelik duruşlarımıza uzanan eğride, ne yaparsak yapalım, önümüze dikilir.

Tanrıtanımazın, durmak ile düşmek arasındaki bir bölgeyi seçerek "boşluğa fırlatılmış olma" durumuyla nitelendirdiği konumumuzda bile duruş'a ve düşüş'e göre'lik okunur.

Ne var ki, durumu(muzu) tartmak için durmadan olmasa bile, sık sık (ona) bakmak gerekir. Newton'un Principia Mathematica'sını bir otomatik çamaşır makinasından kopartamayız. Oysa Newton'la, bugün taksitle otomatik çamaşır makinası almak için başvuran ortalama bir ev kadını arasında, birinin ve ötekinin yeryüzü duruş biçimleri adına, aynı korelasyonu kuramayız.

VIII: Bir Denge Meseli

İkarus'un düşüşü üzerinde kafa yorarken, iki ayrı uca gidilir: Pervasızlık ya da Taşkı. Seçmiş midir düşmeyi? Göze almıştır en azından. Ölüm korkusu yerine kayıtsızlık, temkinlilik yerine gözüpeklik, tek başına Rus ruleti. Göze almanın da ötesini simgeler İkarus: Dimdik, üzerine gidiştir. Bir ya/ya da durumunun baştan aşılmasıdır. Mitolojinin ilk şen intiharı: Hayata katlanmadığı, yeryüzüne dayanamadığı için değil, Hayat'tan fazlasını umduğu, gökyüzünü *istediği* için düşme eşiğine kadar yükselmiştir.

İkarus'un düşüşünün berisinde okuruz Dedalus'u; ötekine giden pek az insan gördüm. Oysa bir karşı-kahraman saymadan önce, didiklenmesi gereken bir figür bu: Sanıldığı gibi; genelgeçer, basmakalıp bakışla konumladığı gibi onu akl-ı selim'i temsil eden kişi katında görmek, onun serüvenine yakından bakmayanların ön-yanılgısı.

Dedalus, mimar. Tasarım-lama ile gerçek-leştirme arasındaki ilişkiler zincirini de, farklar deposunu da içeriden tanıyor. İlk kanıt: Kendi tasarımı labirenti, kendisinin bile içinden çıkamayacağı biçimde gerçekleştiriyor. İkinci kanıt: Yatay çıkmazı doğruluyor ama, dikey bir çıkış çözümü bulmayı da savsaklamıyor. Üzerinde, "Mimarın Düşü"nde durduğum üçüncü kanıtı anımsatmakla yetiniyorum: Sicilya'ya kaçmasına neden olan cinayeti.

İmdi, burada bizi, dördüncü kanıt bağlıyor: Neden oğluna bir altın denge güzergahı veriyor? En zoru, zorlusu çünkü: Uçarken durmak, durabilmek, durayazmak. Dedalus'un yeryüzü duruşunu belirleyen ana öğe bu zaten: Gökyüzünde de duruş. Güzergah çizgisini, herşeyi yarım yamalak anlayabilen bir şairin sandığı gibi 'ortalama aritmetik'in hizasına koymak bütün bütüne yanlış: *Ortalama* bulanık, muğlak bir ölçü; Dedalus'un kesin bir hesabı var.- Düşmemenin tek yolu kılpayında, kıl kadar ince bir yolda seyretmekten geçiyor.

Ölüm trapezi mi? Bir bakıma evet. Bir bakıma değil: Dedalus'un amacı düşmemek değil durmak çünkü.

SUSMAKTAN BAŞKA ÇARE YOK

ayşe düzkan

"su gibi akıyor aslında buz olan birşey
içimden, acıyor, nereye dokunursa, nereye
bakarsa orası, sonra yine karanlık olacak,
sıvaşık bir korku, benim korkum; onu da
işgal etmiş, sızacak başka delikler arıyor."

"içimde bastırmak istemediğim bir sezgi
arsız arsız yükseliyor, istesem her istediğimi
yaparım, sabret, birazdan başlayacak herşey,
sana eşsiz bir kâbus hazırladım, şimdi bekliyorum,
bekâretimin bozulmasını, sonra hepsi ardı ardına
gelecek."

"güzel bir rüya görmek istiyorum, küçük kızlara
layık çayırılar, sabahın dayanılmaz buğusu."

"sonra ne sen sen olacaksın, çünkü
korku ve acz çürütecek kanını, ne de ben,
ben olacağım, kendi zulmünün sarhoşluğuyla
çoşarken, sen örtünecek son yorganın sanırsın
oysa beyaz bir tavşan gibidir gururun,
ilk kurt dişi gömülünce boğazına,
kürkü kendi kanıyla kirlenir, heyhat
yalnızca ben varım sana."

"damlıyor, bir damla, bir damla daha, ne zaman
bitecek dağılayan bu deniz, unutmak istediğim
etim acının müjdesiyle ürperiyor."

"vakit yok, çok kolay olacak bu
eşsiz sessizlik içinde herşey.
bilinmedik bir tohumun yumurtası
kırıldı içimde, burada başbaşayız
farkında mısın, sen tek başına, ben kalabalık."

"çolak, bacakları çarpılmış çocuklar, koca kafalı
cücüler, hastalıklı bir deriyle kaplı bir ur,
kopuk bir kaç parmak, gözü akmış bir kedi.
yani bir cehennemin tortusu neyse, artık zihnimde."

"peki ya ten, tenden vazgeçmek mümkün mü?"

CİNAYET*

*oliver sacks***

Donald, uyuşturucu bir ilacın etkisindeyken sevgilisini öldürdü. Bu olayla ilgili en ufak bir hatırlama belirtisi de göstermedi. Hipnoz veya *sodyum amital* de belleğindeki ortaya çıkarmasına yardımcı olmadı. Çıkarıldığı mahkeme Donald'ın cinayet anında içinde bulunduğu duayımı, ilacın etkisiyle meydana gelmiş organik bir *amnezi* (hafıza kaybı) olarak değerlendirdi. Donald olayla ilgili anılarını hafızasında bastırmamış, bir çeşit kayboluş yaşamıştı.

Geniş çaplı değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkarılan detaylar gizli tutuldu ve açık mahkemede değerlendirilmedi. Görüşmeler kameraya alınarak halktan ve Donald'dan gizli olarak yürütüldü. Mahkemede karar verilirken benzer örneklerle karşılaştırmaya gidildi. *Temporal lob* veya *psikomotor* nöbetleri sırasında meydana gelen şiddet hareketleri ile Donald'ın vakası arasında bir karşılaştırma yapıldı. Bu gibi durumlarda yapılan hareketlerin hiçbirini hafızada yer etmez -büyük bir olasılıkla davranışlarda şiddet niyeti de yoktur. Dolayısıyla bu kişiler yaptıklarından sorumlu tutulamazlar. Fakat kendilerinin ve başkalarının yararı için gözlem altında tutulmaları gerekir. Talihsiz Donald'ın başına da bu geldi.

Ne suçlu ne de akli dengesi bozuk olduğu konusu açığa çıkarılamamış olmasına rağmen, Donald, akli dengesi olmayan suçluların bulunduğu psikiyatrik bir hastanede 4 yıl süreyle kaldı. Belli ölçüde bir rahatlama ve kaderini kabullenme durumunda görünen Donald, hiç kuşkusuz toplumdan tecrit edilmesinden dolayı da bu ortam içinde kendini güvende hissediyordu. Kendisine sorulduğunda üzüntüyle "ben topluma uyum sağlayamıyorum"

* *The man who mistook his uife for a hat and other clinical tales* (1990-Harper Perennial Edition) adlı kitaptan Çiğdem Çalkılıç Türkçeleştirdi.

"Oliver Sacks, Albert Einstein Tıp Koleji'nde klinik nöroloji profesörü olarak çalışmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda sinemaya uyarlanmış olan "Uyanışlar" (Awakenings) adlı kitabın da yazarıdır. Klinik hikayelerini birarada topladığı "Karısını şapkasıyla karıştıran adam" (The man who mistook his wife for a hat) (1990) adlı kitabı Amerika'da 'bestseller' olmuştur.

diyordu.

Donald her zaman bitkilere ilgi duymuştu. Bu ilgi, insan ilişkilerinin tehlikeli boyutlarından uzak bir alandı ve Donald için o kadar yapıcı etkileri vardı ki yaşadığı hastanede kuvvetle desteklendi. Hastane çevresindeki boş toprak alanlardan çiçek bahçeleri yarattı. Bu süreç içinde, insan ilişkilerinde, ihtiraslarında yaşadığı tepkisellik yerini dengeye ve garip bir soğukkanlılığa bıraktı. Bazıları onu şizoid, bazıları akıl sağlığı yerinde olan biri olarak değerlendirdi. Fakat herkes onun bir çeşit düzene kavuştuğunu hissediyordu. Beşinci senesinde hafta sonları hastaneden dışarı çıkmaya başladı. Donald bir zamanlar çok hevesli ve meraklı bir bisikletçiydi. Kendine yeni bir bisiklet aldı. Bu da onun garip hikayesinin ikinci bölümüne yol açacak olayları başlattı.

Bisikletini her zaman sevdiği gibi hızlı bir şekilde bayır aşağı sürerken, oldukça kötü kullanılan bir araba da o sırada aniden kör bir dönüş yaptı. Donald çarpışmadan kurtulmak için çabalarken kontrolünü yitirdi ve şiddetli bir şekilde önce kafasını yere çarparak düştü.

Bir süre boyunca çok ciddi bir kafa travması geçirdi. Beyninde çift taraflı bir iç kanama oluştu. Hemen ameliyata alındı. Her iki *frontal lob*da da ciddi yaralanmalar vardı. İki hafta boyunca komada, yarım felçli olarak kaldı. Sonra beklenmedik bir şekilde iyileşmeye başladı. Bu noktadan sonra da karabasanlar başladı.

Bilincin geriye dönüşü hiç de sevimli sonuçlar yaratmadı. Ağır ajitasyon ve baskı yarı bilinçli haldeyken bile Donald'ı şiddetle sarsmaya başladı. Donald ağlamaya, "aman tanrım", "hayır" diye inlemeye başladı. Bilinç netleşmeye başladıkça, hafıza da netleşti ve korkunç anılarla yüklü hafızanın tamamı yerine geldi. Donald'ın ciddi nörolojik problemleri de vardı; sol tarafında zayıflık, uyuşma, nöbetler, ciddi frontal lob bozuklukları ve bunlarla birlikte tamamen yeni bir şey; Bir Cinayet- daha önce hafıza da izi bulunamayan bu korkunç olay şimdi halüsinasyon şeklinde detaylı bir yaşantı haline gelmişti. Kontrolsüz hatırlamalar çoğaldı ve onu

tamamiyle etkisi altına aldı. Sürekli cinayeti görür ve yaşar oldu. Bu bir kabus mu yoksa bir delilik miydi? Bir aşırı hatırlama (hypermnesis) durumu mu söz konusuydu; derinlemesine korkunç bir şekilde uyanan anılar!

Çok detaylı araştırmalar yapıldı. Bu sırada Donald'a olayla ilgili herhangi bir telkinde bulunulmamaya özen gösterildi. Sonuçta Donald'ın geçmişindeki bu olayla ilgili orjinal anıların ortaya çıktığına karar verildi. Şimdi Donald dakikası dakikasına cinayeti biliyordu. Ayrıca mahkemenin kendisinden gizlediği detayları da biliyordu.

Geçmişte -hipnoz ve amital enjeksiyonuna rağmen- kaybolmuş ve unutulmuş görünen herşey geriye gelmişti. Daha da kötüsü kontrolsüz ve tamamen dayanılmaz bir durum söz konusuydu. Donald nörolojik ameliyat biriminde iki kez intihar girişiminde bulundu ve ağır yatıştırıcılar verilerek uyuşturuldu.

Donald'a ne olmaktadır? Bu, aniden ortaya çıkmış psikotik bir fantazi miydi? Öyle olsa bile neden kafa travmasının ardından ortaya çıkmıştı? Hafızasında psikotik veya buna yakın bir durum vardı; yoğun bir yaşantı tekrarı (over cathected), enerji boşalımı onu intihar düşüncelerine kadar sürüklemişti. Fakat yaşanan durum, Ödipal bir çatışmanın veya suçluluk duygusunun ortaya çıkması değildi. Gerçek bir cinayetin tamamıyla bir hafıza kaybından sonra aniden belirmesiydi! Böyle bir anının nasıl normal bir enerji boşalımı olabilirdi?

Frontal lob, işlev bütünlüğünü kaybettiğinden dolayı bastırma (repression) mekanizmasının gereken şartları sağlanamamış olabilir miydi? Donald'ın yaşadığı, bastırma mekanizmasının ortadan kalkması (de-repression) durumu muydu? Hiçbirimiz daha önce buna benzer bir duruma ne şahit olmuştuk ne de okumuştuk. Hepimiz frontal lob sendromlarında görülen inhibisyon eksikliği, tepkisellik, komik ve garip eleştirel sözel ifadelerin kullanımı, aşırı konuşkanlık, uygunsuzca cinsellik vurgulu konuşmalar, biçiminde gözlemlenen kontrolsüz "id" in dışavurumu hakkında bilgi sahibiydik. Fakat Donald'ın sergilediği karakter özellikleri bunlar değildi. Seçimleri belirsiz, tepkisel ve uygunsuz tutumlar göstermiyordu. Karakteri, muhakeme yeteneği ve genel kişiliği korunmuştu. Sadece cinayet'e dair anıları ve duyguları kontrolü dışında, takıntılı bir şekilde canlanarak onu ypratıyordu.

Acaba belirli bir uyarıcı öge veya epileptik bir durum mu söz konusuydu? EEG çalışmaları özellikle ilginç bir tablo sergiliyordu. Arada sırada yaşadığı 'Grandmal

Epilepsi nöbetleri yanında, özel elektrotlar kullanarak, elde edilen sonuca göre, Donald derin epilepsi nöbetleri de geçirmekteydi. Hatta daha derinlerde; duygusal yasalılarla ilgili merkezlerde yani temporal lob'un derin bölgelerinde epileptik nöbetlerin etkileri görülmekteydi.

Penfield ve Perot (Brain, 1963) *temporal lob* nöbetleri geçiren hastalarda tekrarlanan yaşantılar ve bunlara dönük halüsinasyonlara rastlandığını belirtmişlerdir. Fakat Penfield'in tarif ettiği vakalarda, yaşantılar pasif bir şekilde tekrarlanmaktadır. Müziği duymak, bir görüntüyü seyretmek, orada olmak -bir aktör olarak değil de bir seyirci olarak- yaşantıyı izlemek gibi durumları tarif etmiştir. Hiç birimiz bir anıyı böylesine tekrar tekrar yaşayan, yeniden oynayan başka bir hasta görmemiş ve duymamıştık. Ama Donald'ın içinde bulunduğu durum buydu. Bu konuda şimdiye kadar net bir fikre varılamamıştır.

Bize sadece hikayenin sonunu anlatmak düşünüyor. Gençlik, şans, zaman, doğal iyileşme, travma öncesi üstün bir *fonksiyon*, *frontal lob* işlevinin yerini almak üzere "Lurianik Terapi" yardımıyla, Donald yıllar içinde muhteşem bir iyileşme gösterdi. Frontal lob fonksiyonları şimdi hemen hemen normal. Donald'ın temporal lob nöbetlerinin kontrol altına alınmasında son bir kaç yılda kullanımı mümkün hale gelmiş *anticonvulsant* tedavisinin etkisi olmuştur. Büyük bir olasılıkla doğal iyileşmenin de katkısı olmuştur. Son olarak, duyarlı ve destekleyici bir psikoterapi Donald'ın kendini suçlayıcı süperegusunun cezalandırıcı saldırganlığını kontrol altına almasına yardımcı olmuştur. Şimdilerde egosu daha yumuşak ölçülerde işlerlik kazanmıştır. En önemlisi Donald'ın bahçevanlığa geri dönmesidir. Donald "bahçeyle uğraşırken büyük bir huzur duyuyorum" diyor. "Hiç bir çatışma çıkmaz onlarlayken, bitkilerin egoları yoktur, duygularınızı incitmezler"... Son aşamada terapi Freud'un dediği gibi 'çalışmak ve sevgi' dir.

Donald cinayetin anılarını bastırmamış veya unutmamıştır fakat artık buna olan takıntısından kurtulmuş, fizyolojik ve moral bir dengeye kavuşmuştur.

Fakat önceden kaybolan sonradan geri gelen hafızanın durumu neydi? Neden tamamıyla bir kayboluş ve silinişin ardından, şiddetli bir uyanış gerçekleşmişti? Bu garip yarı nörolojik dramada gerçekte neler olmuştu? Bütün bu somlar günümüzde hala birer sır olarak kalmıştır.

-şışedeki mesaj-

RİSK HAYALET VE ŞEHİR

o. kutay

risk

belirsizlik içinde başlıyorum, günbatımının tek, gözlerimin kullanılan gerginlik kadar fazla olmayan özlemi ve diğer kalıntılar... duvara karşı korunmak için öpmeyi becerebilecek değerlerim de kalmadı, sadece sürekli işaretler ve cinayet tavırları... belli bir neden var bakmamda, yıldızların intihar hatıralarına yetişebilecek bir görsel ibadet yetiştirdi beklediğim şarkıda...

elimde değil delice sözler sıralanıyor

hükümlü ışıklar sarhoş olduklarında ölmüşlerdi... geride kendileri gibi şehirde zorlananlar kaldı, tek farkla, onlar infazların gönüllü kalabalıklarıydı... yürürken arkalarına dökülen betonarme bedeni satan tacirler...

bu bile aslında benim tercihim
büyükçe bir intiharın hatlarına uygun anılar
duyguların huzursuz yalancıları geceden özgür standartlara
yerleştiler

rüyalar kısa

ben neden kendimi seçtim o halde...?

şehir

dönüp baktığımda fazla bir şey kalmamıştı terkettiğim bu şehirde... benim gibi buraya kısa süre önce gelenler tekrar benim gibi ayrılırken yanlarına en gereksiz hatıraları almışlardı... şehirden bana geri kalan, keyfi bin nedenle yanıma aldığım tek anı, şehrin insanların kendilerini asmak için kullandıkları bir tür sarmaşıktı... şehir yönetiminin infazlarda normal standartlara uygun olarak yağlı ilmik kullanması, intihar edenlerin neden hep bu sarmaşığı kullanmaları ve benim bu sarmaşığı seçmem... büyükçe soru işaretleri...

tüccarların sürekli huzursuzluk sattığı, intihar sarmaşıklarının harabelerde değil de düzgün şehir sınırlarının, modern gökdelenlerin bahçelerinin içinde bulunduğu bu kentten sarmaşığım ile birlikte ayrılıyorum...

hayalet

etrafında daireler çizerek yürüyorum...
sanki beni hissettin, ağlıyorsun...
benimle konuştuğunu hatırlıyorum... her "keşke" ile başlayan cümle beni kutuplara savuruyor... donuyorum
pişmanlığıyla... taklit edilmeye değmeyecek bir pislik olduğumu unuttun hatırlamamam sayesinde... yanıma geleceksin, benim isteğim dışında... yanıma geleceğini söylüyorsun, en sevdiğim içkiyi yudumlayarak...

güzelliği burada... yalanım yakalıyorum...

ÇEŞİTLİ DOĞUMGÜNLERİNDE JERALDİN'E ÖĞÜTLER

bob dylan / adnan kurt

hizada dur, uygun adımda, insanlar
korkarlar birisinden -eğer o
aynı adımda değilse kendileriyle, bu onları
salak durumuna sokar
uygun adım yürüdüklerinden, ve hatta
karıştırır akıllarını, sanırlar ki
kendileri yanlış yürümekte, koşma
ve bitiş çizgisini geçme, eğer gidersen
çok uzaklara, herhangi bir yöne,
seni gözden kaybederler, tehlikede
hissederler, kendilerinin, geçip giden şeyin
bir parçası olmadığını düşünüp,
sanırlar ki oralarda biryerlerde
bilmedikleri birşeyler oluyor, kin
birikir, düşünmeye başlarlar
senden nasıl kurtulacaklarını, kibar ol
onlara karşı, olmazsan eğer,
kişisel algılarla, doğrudan
gözgöze ilişkiye geçtiğinde
saklama ne kadar ihtiyaç duyduğunu
onlara, eğer hissedерlerse
onlara muhtaç olmadığını,
ilk yapacakları şey
senin ihtiyaç duymam sağlamaya
çalışmaktır, eğer bu olmazsa,
anlatacaklarsana, seni
ne kaçlar istemediklerim.
adın belirmeye başlayacak
bir takım çevrelerde, insanların toplanıp
istemedikleri tüm insanları konuştukları
yerlerde, bu şekilde başlayacaksın
ünlenmeye, her ne kadar bu
istemediğin insanları toplasa da ilk adımda
sonrası daha da çılgınca:
tümüyle konusu olmaya başlarsın
söyleşilerin, gerek yok ya söylemeye,

bu insanlar -yani seni istemeyenler-
nefret etmeye başlarlar kendilerinden
seni konuşmak zorunda kaldıklarından.
ve ardından sen -kendin başlarsın
nefret etmeye kendinden
bunca nefretin kaynağı olduğundan.
görebileceğin gibi bunlar,
ama hepsi, bir büyük patlamayla biter.
asla güvenme yağmurluklu bir polise.
istendiği zaman kendini iyice tanımlaman,
anlat tam bir matematikçi olduğunu.
söyleme hiçbirşey, ya da yapma
önünde duran ve seyreden adam
anlayamayacaksa, sanki
onun bilmediği birşeyler biliyorsun
sanacaktır, ciddi bir hakaret
olarak alacaktır bunu. hayret veren bir hızda
tepki verip, adım yazacaktır bir kenara.
onun dilinden konuş, eğer deyimlerinin
modası geçmiş ve sen
bunları çoktan aşmışsan, daha
kolaydır geri dönmek o çağlara, netlikle
anlayabileceği şeylerden konuş, basit
söyle ki konuşmayı sürclürebilesin.
dinledikten sonra,
seni iyi ya da kötü diye sınıflandırabilir.
herkes
bunu yapacaktır, bazıları için yalnızca
iyi ve kötü vardır, her durumda, bu iş
ona biraz olsun önemliymiş hissi verecektir.
daha iyisi uzak durmaktır
bu insanlardan, dikkatli ol
coşkularına karşı... bunlar anlaktır
ve yakam bırakmaz, sorulduğunda
kiliseye gider misin diye, her zaman
"evet" de, asla ayaklarına bakma, ne zaman

sorulsa ne düşündüğün, gene autry söylerken
"sağanak yağmurlar yağacak" parçasını, de ki
hiç kimse söyleyemez onu
peter, paul ve mary gibi. başkanın adı
anıldığında, bir tabak yoğurt ye
ve erkenden uyu... sorulduğunda
komünist misin diye, "güzelim amerika"
şarkısını söyle, italyan aksanıyla, döv
en yakın çöpçüyü, eğer şansa çıplak
yakalanırsan duran bir arabada, hızla
radyoyu aç, en güçlü sesiyle ve
sürüyormuş gibi yap. asla bırakma evini
bir kavanoz fıstık ezmesiz. giyme
uyumlu çoraplar. 100 sınav çekmeni istediklerinde
hemen bir şişe koku sürün.
kapitalist misin diye sorsalar, yırtıp
gömleğini, aç bağrını ve
"üç kuruşsuz yaşayabilir misin be birader" şarkısını
söyle -sağ ayağını ileri atarken
kağıt para çiğneyerek.
hiçbir noktalı çizgiyi imzalama, insanları
eleştiren ama başka hiçbirşey yapmayanları
eleştirme tuzağına düşme.
hiçbirşey yaratma, yanlış
anlaşılır, bu değişmeyecektir,
ve seni izleyecektir
yaşamının sonuna dek. ne yaparsın
bir hayat için diye sorsalar
ben gülerim bir hayata demelisin, intihar
ederim eğer bana iyi davranmazsan
diyenlere güvenme, dünya sorunlarını
sahipleniyor musun diye sorulduğunda,
bunu soranın gözlerine bak, derin derin;
tekrar sormayacaktır, ne zaman sorulsa
hapse düştün mü diye, övünerek açıkla
en yakın dostlarının da bunu sorduğunu.
üzerine yazılmamış hela duvarlarından sakın.
kendine doğru bakman istendiğinde.... asla bakma, ve
ne zaman asıl ismini sorsalar.... asla söyleme.

uçan hollandalı-

KISKANÇ

murat gülsoy

Kıskançlık cinayetleri, sosyobioloji kuramları ve Mısırlı kızın hayaletiyle garip ve kötü bir denge kurmuştı. Belki de bu denge bozulmaza, kendi cehennemini sonsuza dek yaşayacaktı.

Bir süredir her Şey ters gidiyordu. Küçük bir çocukken sokak lambasının çevresinde dans eden kar tanelerini seyrederken hissettiği güven ve huzur onu hiç bir zaman terketmeyecek sanırken Şimdi, daha doğrusu uzunca bir süredir, artık hiç bir zaman hiç bir yerde güven ve mutluluk bulamayacağını anlamıştı.

Yurtdışına büyük umutlarla gittiği söylenemezdi. Uçağa binerken hissettiği o belli belirsiz tedirginliğin Şimdilerde rayından çıkan hayatının çok önceden ona gönderilmiş bir işareti olduğuna emindi.

Doğal bir yalnızlığın içine düşmüştü. Aradan sadece dört yıl geçmesine rağmen bıraktığı ülkeden eser kalmamıştı. evresinde zaten az olan arkadaşları değişik işlere girmişler, kendilerine iyi kötü bir yol çizmişler, kendisi geri kalmıştı. Yeni alışkanlıklara ve gündemi belirleyen konulara hayli yabancıydı. Sık sık gittiği çay bahçesi bile kapanmış, hep üzerinde balık tutmayı dşndği iskele, bar olmuştu. Ve bu şaşkınlık hali Amerika'da içine yuvarlandığı panik ve tedirginliğin neredeyse kesintisiz bir devamı gibiydi. Orada da çok farklı değildi. Ortalama bir ğrenci olarak bursu da kesilmeksizin öğrenimini tamamlayabilirdi belki... Belki o Mısırlı kız onu terketmese, ya da en azından onun hiç bir zaman anlayamayacağı bir şekilde, bir gecede, bir anda, hiç beklemediği bir anda aldatmasa, ve üstelik bunu dünyanın en doğal Őeyymiřcesine sabah kahvaltısında mısırlı gevreği ve kahve arasına sıkıştırmasa, her Şey çok farklı olabilir miydi? Ve o korkunç olaylar dizisinin olması engellenebilir miydi? Tüm bunlar olmasa yeni bir sayfa amak için döner miydi? Yeni bir sayfa açılabilir miydi?

Artık buradaydı ve herŐeye yeniden başlamalıydı. Hepsini unutmalıydı. Fakat, "Yarın, hayatımın geri kalan bölümünün ilk günü, bunu kutlamalıyım" türünden saflıkları hiç beceremediğinden, geleceğini,

elinde avucunda kalanların üzerine bina etmek zorunda hissediyordu.

Gazetecilik eğlenceli olabilir diye düşünmüştü. Ve belki de bu hayatında kapıldığı en yanlış düşünceydi. Suçlunun suç mahalline geri dönüşünü düzenleyen akıldışı sürecin bir parçası gibiydi, gazetede alışması.

Büyük bir gazetede bilgisayar uzmanı olarak işe başlamasına rağmen kısa sürede gazetede ne kadar angarya iş varsa yapan bir adam konumuna 'yükseldi'. Sessiz ve disiplinliydi, işini iyi yapmaya çalışıyordu. Yurtdışını, o Mısırlı kız ve korku filmini andıran yaşantısını, büyük umutlarını unutmuş gözüküyordu. Gazete içinde dönen dolapları çaktırmadan izliyor, canı hiç sıkılmıyordu.

Bir gün mizanpaj bölümünde çıkan bir soruna müdahale etmek için bilgisayar çocukların yanına gittiğinde onu gördü. Uzakta, soluk bir resim gibiydi. Uçuk mavi bir kumrallık. O anda aniden içinde kopan bir kaç duygu birbirinden çelişik düşüncelerin fırtınalı denizlerde kaynayan mistik girdaplar gibi çarpışmasına neden oldu. Ve sırf bu nedenden, sık sık sayfaların yapıldığı katta etrafta dolanır oldu. Platonik bir flört denilebilirdi. Adı bile konmamış karşılıksız bir seveda.

Bu arada üçüncü sayfayı yapan çocuklarla yaptığı gereksiz muhabbetlerin bir kk yan etkisi ortaya çıkmıştı. nc sayfa hazırlanırken ortalığa yayılmış kanlı fotoğraflar, gazetenin tv kanalı için yakalanmış reality show haberlerinin başlıkları, metinleri...

Eve geç gelen karısını baltayla doğradı, Cinnet geçiren anne çocuklarını kaynar suda haşladı, Kıskanç sevgilinin korkunç intikamı: Onbeş bıçak yarası diye giden bir dolu haber... Çoğu gerçekti işin

Tabii bunlar bilinçli istemler değillerdir. Kuşlarda yapılan araştırmalar da göstermiştir ki erkek kuşun dişi kuşu yumurtlama mevsiminde yuvaya kapatmasının biricik nedeni bu yumurtaların başka kuşlarca döl lenmesini önlemektir. Dişi kuş için yavrunun kimlik sorunu yoktur. Kendi yumurtası yüzde yüz kendisine aittir. Fakat erkek kuş yavrunun kendisinin genlerini taşıdığına emin olmak ister. Bu yüzden de dişiyi kapatır. Dışarıdan izole eder. İşte kıskançlık gibi açıklanması güç bir duygunun kökeninde bu güvenlikte olma (genlerinin geleceğini güvenceye alma) güdüsü yatmaktadır.

korkunç yanı. Ve bu haberleri büyük bir sevinç içinde gazeteye getiren muhabirler, iki hamburger ve mayonez arasında yazılan dehşetengiz metinler...

İnsanların vahşetle içice yaşamalarının bu kadar kanıksanmış olması dehşetin ta kendisiydi oysa. İnsanlar ne düşünüyordu acaba? Kimsenin umurunda değil miydi? Sayfa koordinatörünün asistanı olan uçuk mavi kız ne düşünüyordu? Hiç gülmüyordu. Hep düşünceli ve hüzünlüydü ya da ona öyle geliyordu. Ne farkedirdi ki? Asla yaklaşamayacağı bir avuç mutluluk ümidi...

Şiddetin bu boyutlarda yaşanması sürekli kafasını kurcalıyordu. Bir takım açıklamalar yapılmalıydı. Bu cinayetleri ve intiharları açıklayacak bir düşünce sistemi olmalıydı. Bunca zaman psikoloji ve sosyolojiden uzak durmuş, hayatta karşısına çıkan tüm problemleri soğuk bir mühendis mantığı ile halletmişti. Bir problem hariç tabii. O problemi neden ve nasıl çözdüğünü ise halen anlamış değildi. Aynen gazetenin üçüncü sayfasındaki cinayetleri hiç anlayamaması gibi.

Bu konuda kendini araştırmaya vermişti. Değişik ilginç görüşler vardı şüphesiz. Fakat onu en çok çeken

Sosyobiyo loji kuramlarıydı. Darwin'den bu yana epeyce yol kateden sosyobiyo loji hayli analitik bir kuram ortaya koymuştu. *Bencil Gen* adlı kitaptan okuduğu şu bölümü bir kenara not ederken ister istemez yaşadığı korkunç ve açıklanamaz serüveni hatırlıyordu:

Evrimin temelinde türlerin değil genlerin seçilimi yatmaktadır. Yani uygun olan genin kendini yeni kuşaklara iletmesi mümkün olmaktadır. Ve doğadaki tüm mesele genlerin devamlılığıdır. İlk canlı hücrenin ortaya çıkışı taşıdığı geni daha iyi koruyabilen bir muhafaza olduğu içindi. Daha sonra genleri ya da bu kimyasal bilgileri daha iyi yaşatacak, geleceğe aktaracak yapılar ortaya çıkmaya başladı. Kim daha çok yaşayabiliyorsa, ve kim yaşadığı süre içinde daha iyi üreyebiliyorsa zaman içinde güçlenen o oldu. Yani seçilmiş oldu. Genlerin gelecek kuşaklara aktarılması önemli bir enerji sorunudur. Doğada rastlanan kimi vahşi olayların altında yatan bu enerji optimizasyonudur. Örneğin bir kedinin altı yavrusundan iki tanesi diğerlerine göre cılız ve güçsüzse, anne kedi bu zayıfları boğarak öldürür. Böylelikle sınırlı büyüklükteki süt rezervini güçlü olan yavrularını daha güçlü kılmak için harcar. Bu hareketiyle kendinde varolan zayıf genlerin geleceğe de aktarılması önlenmiş olur. Benzer bir mantıkla, erkek tavşan yavruları olan bir dişi tavşanı eş olarak seçeceği zaman ilk iş olarak yavruları öldürür. Hatta daha da ilgini eğer dişi tavşan o arada hamileyse embriyoyu kendiliğinden düşürür. Bu çok mantıklıdır. Çünkü erkek tavşanın bu yavrulara bakmasının ya da en azından yiyeceğini paylaşmasının ya da bu yavruların kendi olası yavrularının alacakları süte ve besine ortak olmalarının hiç bir anlamı yoktur. Erkek tavşan da kendi genlerinin sürmesini istemektedir. Tabii bunlar bilinçli istemler değillerdir. Kuşlarda yapılan araştırmalar da göstermiştir ki erkek kuşun dişi kuşu yumurtlama mevsiminde yuvaya kapatmasının biricik nedeni bu yumurtaların başka kuşlarca döl lenmesini önlemektir. Dişi kuş için yavrunun kimlik sorunu yoktur. Kendi yumurtası yüzde yüz kendisine aittir. Fakat erkek kuş yavrunun kendisinin genlerini taşıdığına emin olmak ister. Bu yüzden de dişiyi kapatır. Dışarıdan izole eder. İşte kıskançlık gibi açıklanması güç bir duygunun kökeninde bu güvenlikte olma (genlerinin geleceğini' güvenceye alma) güdüsü yatmaktadır.

Evet böyle devam edip giden bilgiler onu çok çarpmıştı. Kıskançlık başı başına içgüdüsel bir duyuyduünkü.

Yeni bir hayata başlama hayalleri tamamen suya düşmüş gibiydi. Bedeli odenmemiş bir suçun ağırlığı altında yavaş yavaş şekil değiştiren zavallı karakteri, doğanın acımasız işleyiş kuralları üzerine okuduğu metinler, Mısırlı kızın hayaleti, uçuk mavi kumrallık, çocukluğunun saf ümitleri, hepsi ama hepsi üzerine geliyor, kimselere anlatamadığı garip ve korkunç bir kâbusa dönüşüyordu.

Geceleri sosyobiyojoloji kitapları okuyor, bir yandan da kıskançlık cinayetleri hakkında bir arşiv oluşturunuyordu. Kendi durumuna benzer bir hikaye arıyordu sanki. Gazeteden kestiğı kupürler ve kıyıda köşede unutulmuş, yayınlanmamış fotoğraflar ve polis kayıtları arasında kendi hikayesini arıyordu...

Ve yorgun gecelerin ucunu bağlayan hep aynı kâbus... Önce bir lunapark. Birbirinden renkli oyunlar, kozmopolit bir kalabalık. Ardından nasılsa o kahvaltı sabahı. Mısırlı kızın konuşması. Mısır gevreklerinin itirtisi arasında kızın söylediklerini güçlükle ayırdedebilmesi... Reele konup kalkan kocaman bir sineğin vızıltısı. Kaçıp uzaklara çok uzaklara gitme isteği... Tekrar lunapark. Bir türlü yakalayamadığı, her seferinde avucundan kayıp giden uçuk mavi bir kızın hayaletini kovalayışı. Ve kırık kalbin bu ümitsiz takibinin her aşamasında Mısırlı kızın İtalyan doktorla sevişmesine şahit oluşu. Kâh korku tünelinde, kâh dönmedolaba benzer bir aletin tepesinde o ikisinin ihtiraslı sevişmeleri. Ve tabii ki boğulur gibi bir hisle ağlayarak uyanması.

Kötü düşlerin biteceği yoktu. Gerçi o bu 'yeni' hayatına alışmış gözüküyordu. Kıskançlık cinayetleri, sosyobiyojoloji kuramları ve Mısırlı kızın hayaletiyle garip ve kötü bir denge kurmuştu. Belki de bu denge bozulmasa, kendi cehennemini sonsuza dek yaşayacaktı.

Fakat bir gün hiç ummadığı bir şey oldu. O sabah yine sessiz sedasız çalışıyordu. İnsanlar yemeğe ıkılmışlar, büroda hissedilir bir yalnızlık bırakmışlardı. Kendine kahve almak için mutfağa gittiğinde ocağın başında akşama ne yapacaklarını tartışan arkadaşları her nedense onun da fikrini almak istediler. Uçuk mavi kıza bir armağan alınacaktı. Akşam yeni evinde küçük bir yemek veriyordu. Ve arkadaşları ilginç bir hediye almak

istiyorlardı. Akvaryum deyiverdi. Birdenbire bu fikir çok tutuldu. Hemen birileri alışverişe gönderildi. Yeni evin adresi çoğaltıldı ve ona da gelmesi için ısrar edildi. Belki akvaryum fikrini o ortaya attığı için biraz fazla ısrar edildi. Herneyse akşam pek fazla önemsemeden gittiğı bu evin kapısını çalarken kendi cehenneminden çıkış kapısını zorladığını bilemezdi tabii.

Akvaryum gerçekten çok hoşuna gitmişti. Evsahibesinin de hoşuna gittiğı belli oluyordu. Gözleri ııldayarak karşıladı onu. Gazetedeekiler bu armağanı onun düşündüğünü biraz da abartarak anlatmış olmalıydılar. Hiç ummadığı kadar hoş bir ortam olmuştu. Ya da o içkiyi biraz fazla kaçırmıştı. Gecenin ilerleyen bir vaktinde uyandığında başı inanılmaz derecede zonklıyor ve nerede olduğunu bir türlü kavrayamıyordu. Akvaryumun yeşil ışığına bakarak uzun süre düşündü. Sonra o geldi. Uçuk mavi bir düş...

İşte o zaman en başa döndü. En uzak düşlerine, çocukluğunun yağmurlu pencerelerine. Sevginin o korkunç huzur ve güvenlik havuzuna. Başı onun kucığında herşeyi birer birer anlatıyordu. Gördüğü kâbusları, Mısırlı kıızı, onu nasıl aldattığını, o kahvaltı sabahını, ve ondan sonra doktoru öldürmek için nasıl günlerce çalıştığını, yurda döneceği günün sabahında laboratuvardaki düzeneklerde ufak bir değişikliği nasıl gerçekleştirdiğini, ve bu değişikliğin mükemmel bir cinayete nasıl sebebiyet verdiğini, bu adi kıskançlık cinayetinin kökenindeki güdülerini, biyojolojik kökenini... Hepsini birer birer anlattı. Saçlarında gezinen o saydam el herşeyi affetmişti sanki...

Ve sabah erkenden o evi terketti. Gazeteye de bir daha gitmeyecekti. Uçuk mavi kıızı da bir daha görmeyecekti. Cinayet arşivini de evin gizli bir köşesinde tozlanmaya terkedecekti. Kara büyü bozulmuştu. Artık yeni bir hayata başlayabilirdi.

deja vu

KENTİN ORTASINDA

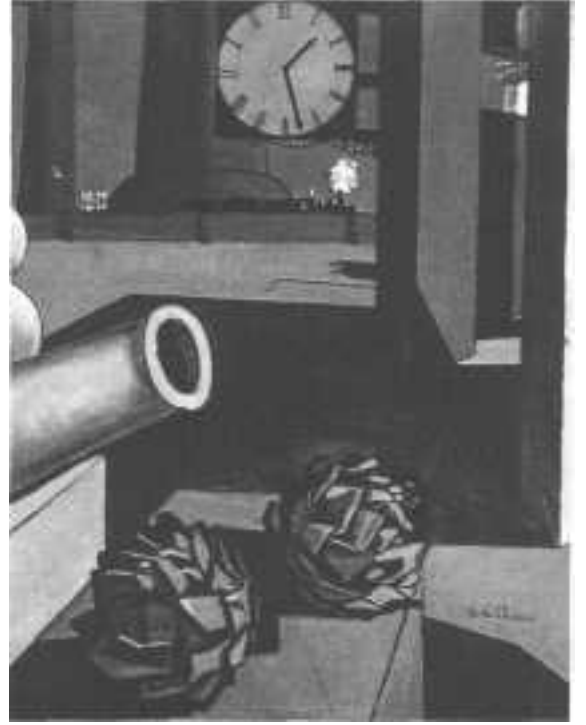
ergun kocabıyık

Kentin ortasında büyük bir otelde yaşıyorum. Buraya ne zaman yerleştim unuttum. Masraflarımı kim karşılıyor onu da bilmiyorum. Merak da etmiyorum doğrusu. Bugün çok yorgunum. Odama güçlkle çıktım. Az daha asansörün kapısına sıkışıyordum. Cebimde bir gün işe yarayacaklarına inandığım çok sayıda anahtar var. Her seferinde içlerinden, odanın anahtarını bulmakta güçlük çeksem de tanımadığım bir duygu onlardan kurtulmama engel oluyor.

İçeri girdim. Odanın ampulü patlamış, küçük olanla yetinmek zorunda kaldım. Türkiye yılanları üzerine bir araştırma okuyordum yarım kaldı. Odam deterjan kokuyor. Bu kokuya dayanamıyorum. Televizyonun sesi kısılmış. Cam kenarında bugün de birkaç ölü sinek buldum. İşareti aradım. Bulamadım. Onbeş yıldır burada olan işareti. Bana bir zararı dokunmuyor ama onu bulamamak yine de beni huzursuz ediyor işte.

Zeki evlenmiş. Oysa İsveç'li kadının kayıp kızını bulup zengin olacaktık ne güzel. Bu romatizma yiyip bitirecek beni. Geçen gece bir baykuş işittim, ya da öyle sandım, korkuttu beni. Doğan'ı aradım, Yanıt vermedi; yıllardır Adana'dan dönmüyor. Şehirde büyük bir yangın çıkmıştı, söndürülünce karariverdi birdenbire koca şehir. Neden beni yatağıma yatırarak birisi yok? Aklıma hiç isim gelmiyor, neden?

Camdan baktım ve bulvarı gözledim. Ayağını burkan bir kadın gördüm. Yarın gideceğim cenaze törenini anımsattı bana. Güzel bacaklı o kadının öldüğüne halen inanamıyorum

GÜN BATMADAN SEHER VAKTİ

-bir hayat hikâyesi çözümleme girişimi-

halide velioğlu*

Çocukluk anılarının Seher Teyze'si, bana 'S'leri ters yazar haliyle okumayı öğreten ve şimdi hatırlamadığım onca masalı anlatan kadının hikâyesini dinledim.

*"Gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar
Yeryüzünde sizin kadar yalnızım."*

Çok eskiden bildiğim bir şarkının bu hikâyeden sonra yeniden anımlanacağını nereden bilecektim! Yalnızca bunun için dahi olsa...

Böylece çocukluk anılarının Seher Teyze'si, bana "S"leri ters yazar haliyle okumayı öğreten ve şimdi hatırlamadığıma üzüldüğüm onca masalı anlatan kadının hikâyesini dinleyecektim. Ve saatlerin yine çok çabuk geçeceğinden çok emindim...

Seher'in Hikayesi:

- I. Evlilik
- II. Yetişkin kadın
- III. Yaşlı, yalnız ve güçsüz kadın
- IV. Aşk
- V. Haylaz kız çocuğu

"ben onları hiç dinlemedim..."

Seher 1940 senesinde evlendim" diye başlar anlatmaya. Yüksek divanı üzerinde her zamanki köşesinde mindere yaslanmış güçlülükle nefes almaktadır. Hikâyesini almaya gelen Halide'ye pek bakmaz. Gözü uzaklarda geçmiştedir sanki.

Şimdi hayatta olmayan kocası Muhammet Bey'den ve ailesinden övgüyle bir iki söz edip bir süt annelik hikâyesine girer. Bu hikâyede kocası Muhammet Bey'in karısını heniz kaybetmiş olan amcasının oğlunun kundaktaki kızına, yeni gelin Seher süt vermeye kalkışır. Ailenin "ileride evlilik açısından sakıncalı olur" türünden itirazlarına "hiç aldırmayan" Seher bebeği kırk gün emzirir.

Bu emzirme hikâyesini hemen bir "evlendirme" hikâyesine takip eder. Burada da yeni gelin "başı henüz bağlanmış" Şener'den memleketi Zara'daki ilişkilerini kullanarak, süt verdiği bebeğin babası Sami Usta'ya kız bulması istenir. Seher "hiç açılmamış" bir kız bulur; evlilik gerçekleşir.

**Bu metin, B.Ü. Sosyoloji Bölümü'nde, Doç.Dr. Nükhet Sirman'm Nationalism and Gender dersinde yapılan bir çalışmanın Hayalet Gemiye uyarlanmış halidir.*

Ancak Sami Usta oldukça şanssızdır, çok sevdiği bu kız, "Zara'lı" bir seneye kalmaz ölür.

"Mevhibe Hanım... hanımlığı hakediyor"

Seher, Sami Usta'nın üçüncü eşi Mevhibe Hanımla evlilik hikâyesine geçer.

Mevhibe Hanım, Sivas'ın zengin ve tanınmış ailelerinden gelip bir kızıyla dul kalmıştır. Kendisine Sami Usta'yla evlenmesi önerildiğinde, "ben konakları bırakıp da Sami Usta'nın toprak evine girmem" der. Ancak Sami Usta'nın "telli duvaklı gelin gibi" Mevhibe Hanım'ın evine iki oğluyla birlikte gitmesiyle bu evlilik gerçekleşir.

Sami Usta'nın şansı bu "akıllı, bilgili, kurnaz, otoriter, intizamlı, herşeyi idare eden ve hanımlığı hak eden" kadının eliyle döner ve oğullarının evliliklerine varana dek hayatı bu kadın tarafından düzenlenir. Sami Usta "yaşadığını yeni anlamış"tır.

Seher, "1940 senesinde evlendim" diye başladığı hayat hikâyesinde, önce nasıl "süt anneliği" ve "dünürücü"lük yaparak güç ve saygınlık kazandığını anlatır. Kendi evliliğinden ve kocasından söz etmez. Ancak bir evlilik hikâyesi anlatır. O da Mevhibe Hanım ve Sami Usta'nın evliliğidir.

Bu evlilik hikâyesinde Mevhibe Hanım'ın tartışılmaz güçlü konumuna karşılık Sami Usta "mazbut" ve "evin ihtiyaçlarını karşılayan, heybelerle yiyecek yollayan" kocadır. Kadından beklenense hayatı düzene sokmasıdır.

Seher, sadece yuvayı yapan değil aynı zamanda "yuva"sı olan bir dişi kuş hikâyesi anlatmıştır.

Seher için bir yetişkin olmanın, şahsiyet olmanın, "cahil" olmamanın olmazsa olmaz koşulu olan "evlenme" ile başlayan hayat hikâyesi, "evlendirme" ve "süt anneliği" hikâyeleriyle devam eder. Ancak, bu "evlendirme" ve "süt anneliğinden" pratik faydaları olmuş olan Sami Usta uzun vadede, "kızkardeşi" yerine koyduğu Seher'e "akraba kazığı" atmıştır. Bu, Muhammet Bey'in hissedarlarından olduğu bir arsanın tam karşılığını kendilerine ödememek suretiyle gerçekleşmiştir.

Seher yaptığı iyiliğin karşılığını bulamamıştır. Ancak anlatının tümüne egemen olan karşılıklılık ilkesini bozan Sami Usta'dan o kadar da şiddetle söz etmez Seher. Bu, aradan geçen zamanla ilgili olabileceği gibi, aslında bir karşılık zaten alınmıştır. Zira, yeni gelin Seher girdiği aile içinde kendine gereken güç ve saygınlığı o günün koşullarında ve Sivas'ta çoktan kazanmıştır. Dolayısıyla

denizkızlarının şarkısı

bu, Seher için anlatılabilir bir durumdur.

Anlatmayı uygun bulduğu evlilik hikayesine dönersek, Mevhibe Hanım'ın hayırsız öz oğlu elinde dönen talihiyle kendisinin şimdiki durumunu şu sözlerle ifade eder: "insanlar ne oldum demesinler ne olacağım desinler... Bir zamanlar ben de kartaldım, ama şimdi kanadı kırık serçeye döndüm".

"Süt annesi" ve "dünürücü" yeni gelin Seher ile "hanımlığı hak eden" Mevhibe Hanım birer "kartal"ken, şimdi ikisi de "kanadı kırık serçe"dir. Belli ki makus kaderinin Mevhibe Hanım ile paylaşıyor olması durumu hem katlanılır kılıyordur Seher için hem de çok şey açıklıyordu "Felek!"

Güç kazanmış, evlenmiş, evlendirmiş kadın şimdi yalnız, yaşlı ve güçsüzdür... Kazığı felek mi atmıştır?

II. & III.

Seher hikayesinin bir komşunun uzayan ziyaretiyle kesilmesine bozulmuş ancak bu durumu komşuya hissettirmemiştir. Komşusuna okuyan kızlarının gelecekları konusunda öğütler verir. Bir yandan da onu iyi bir ev kadını olduğu için över. Komşu kadınla sohbet çevre apartmanlarda oturan diğer kadınların dedikodularıyla uzar. Seher'in mahalle sakinleri hakkındaki ayrıntılı bilgileri Halide'yi nedense şaşırtır.

Komşunun bir saati geçen ziyareti daha sonra Halide'ye "cahillik işte" diye kısaca açıklanır. Seher belli ki mahalledeki bilgi akışına ve komşularıyla ilişkilerine özen göstermektedir.

"yetenekli kız idi..."

Kesintiye uğramış olan hikayeye Seher kızlarının tahsil hayatıyla devam eder.

Seher, kızlarını okutan yetişkin bir kadındır artık. Elif ve Fahriye, her ikisi de yetenekli kızlar olup yüksek tahsil yaparlar, özellikle, iki üniversite bitirmiş ve akademik kariyer yapmış olan Fahriye'nin okul hayatı ayrıntılandırılarak anlatılır. Sekiz ay önce kaybettiği kızı Fahriye Seher'in "en hayırlı evladı"dır. Ne var ki "kıza ölüm erken yaklaşmış" ve "işleri yarım kalmış"tır.

Halide'nin "işlerinin yarım kaldığı"nın bildiği okumuş diğer kız Eliften tahsil hayatı dışında söz edilmez. Zira Seher, kadınlardan güçsüz konumlarında söz etmez meğer ki bu güçsüzlüğün sebebi "felek" olsun.

"İşleri yarım kalan" Fahriye'nin hastalığını anlatır Seher uzun uzun ve acıyla. Konuşurken gözleri sık sık dolar. Baktığı yer uzaklardır. Ne Fahriye, ne de bu "zamansız ölüm"ün sebebi yakınlardadır. Seher Felek'le konuşuyordur. Kalanların ancak seyrebileceği bu konuşmanın konusu "ağaçlar kalem denizler mürekkep olsa" yazamayacakları Seher'in dertleridir.

"Onca ölüm gören" Seher'in "evlat acısı" yalnızlık, yaşlılık ve güçsüzlük hikayesidir aynı zamanda. Kocas

Muhammet Bey'in hastalığında verdiği "hanım, ben iyileşince bu evi senin üstüne yapalım... ne olur ne olmaz" sözlerini kızı Fahriye'nin ölümünün hemen ardından hatırlar. Nitekim, ne Muhammet Bey iyi olmuştur ne de ev Seher'in olmuştur. Kadın kızlarını okutur. Biri uzaktadır, kötü bir evlilik yaşar; söz edilmez. Diğer daha da uzaktadır, ölmüştür. Kadının işleri yarım kalmıştır. Kadın yaşlı, yalnız ve güçsüzdür artık.

Seher'in yaşlılık günlerini iyice katlanılmaz hale getiren bir durum da oğlu Ahmet'in durumudur. "Dağ başına kış, insan başına iş gelir" diye açıkladığı bu durum Seher için Fahriye'nin ölümüyle neredeyse eş bir acının kaynağıdır.

"Felek" yine karşımızdadır.

IV.

Seher kızının ölümü hikayesinden sonra iyice yorulmuştur. Görüşme ikinci kez, bu sefer şarkütericinin ziyaretiyle bölünür. Şarkütericinin apartmana girdiğini pencereden gören Seher, telaşa başına "türban"ını takar ve üzerine sabahlığını alır. Ziyaretçisini bu kez salonda ağırlar. Seher'e çok saygı duyduğu anlaşılan şarküterici salonda kapıya en yakın köşeye ilişir.

Seher, Halide ve şarkütericiyi birbirlerine tanıştırır. Az önce üzerinde olan kasvetli hava biraz olsun dağılmış görünmektedir.

Şarkütericiye, Halide'nin ziyaret sebebi anlatılır: "benim hayat hikayemi almaya gelmiş. Okul için lazımmış, ders ders. Ben de dedim ki 'denizler mürekkep...' ". Şarküterici daha da toparlanarak, "efendim, teyzemiz edebiyatçıdır".

Şarkütericinin kısa süren ziyaretinden sonra Seher gitmek isteyen Halide'yi bırakmaz. Belki ki hikayesinde eksik bulunduğu, anlatmak istediği şeyler vardır daha. Ya da hikaye böyle kötü bitirilmemeli yada Halide'ye iyi vakit geçirilmelidir.

"böyle böyle bu şefkatli adamı sonra çok sevmiş..."

Seher, hikayesini anlatmaya anneanne ve dedesinden söz ederek devam eder. Ailesi, isimleri Sivas'ın sokaklarına verilen tanınmış bir ailedir.

Küçük yaşta annesiz kalan, Seher'in annesi Fahriye Hanım yine Sivas'ın tanınmış ailelerinden birinin, kendinden oldukça büyük bir oğluya evlendirilir. Bu evlilik Fahriye Hanım'ın gönülsüzlüğüne ve müstakbel eşi Hacı Hüseyin'in uykusunda kesilen sakalına rağmen, üveyanne ve elti işbirliğiyle gerçekleştirilir. Fahriye Hanım önceleri hiç sevmediği özellikle vurgulanan kocasını zamanla çok

Kadın gönülsüz evlendiği adamı sever artık. Adam ona çok iyi davranır, çok şefkatlidir. Çocukları olur.

Seher'in babası vakitsiz öldüğünde Fahriye Hanım beş çocukla dul ve zor durumda kalır, "sülale karın doyurmuyor" dur. Ancak Fahriye "okumuş, bilgili,

denizkızlarının şarkısı

hanımlara konferans veren " bir kadındır. Ailesinden aldığı eğitim (Mısır'dan getirilen dadı) sayesinde edindiği meziyetler imdadına yetişir. "Altın bileziği" vardır. Bir yandan Kur'an okur, mevlüthanlık ve hocalık yaparken diğer yandan da altın fes diker, oya ve fisto işleri yapar. Fahriye Hanım çocuklarını böylece "yetenekleriyle büyütür".

Seher, kızı Fahriye'nin "adının sahibi", anneannesi gibi "yetenekli" olduğunu düşünüyordur. İsim doğru kıza verilmiştir.

Şener'in annesi Fahriye Hanım aynı zamanda "konuşmayı bilen -hatip gibi-" ve "cesaretli" bir kadındır. Nitekim, Zara'yı ziyaretinde Atatürk'le konuşmaya cesaret etmiş, erkeklerden oluşan kalabalığın itirazlarına aynı Şener'in "süt verme" hikayesinde olduğu gibi "hiç aldırmadan peçesini indirip Atatürk'le konuşmuştur. Fahriye Hanım "Zara'da Atatürk'le konuşacak kendinden başka kadın" olmadığını düşünür ve söyler. Atatürk Fahriye Hanım'ı kutlar "keşke bütün Türk kadınları sizin gibi cesur ve aydın olsa. Bravo!" der.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk ve orta dereceli okullar için hazırladığı tarih kitaplarının "Türk köylüsü ve Atatürk" yada "Türk kadını ve Atatürk" türünden bölümlerini andıran diyalogları Seher bir muallime edasıyla aktarır. Olayın geçtiği yıllarda (1930'lar) bu kitapların, resmi tarihin henüz yazılmadığı hatırlanacak olursa Seher'in "edebiyatçı" yanı bir boyut daha kazanır.

Fahriye Hanım'ın Atatürk'le konuşmasına dönersek, bu konuşmadan Fahriye Hanım kazançlı çıkar. Bundan böyle Zara'da "reis" olarak anılır ve kendisine geliniyle geçinebilmesi için bir bahçe verilir. Türk tarihi yazını da uzun vadede bir "taşıyıcı" daha kazanmış olur.

V.

"öyle bir çocuktum ki ben..."ya da "ben aslında..."

Seher, "öyle bir çocuktum ki ben..." diye başladığı maceralı çocukluk hikayelerini kendinden beklenmeyen bir hareketlilikle anlatır. O ana dek güç bela nefes alan, "dertleri zevk edenmiş" kendinde "neşe ne arayan?" Seher on yaşında bir kız çocuğudur şimdi. Halide güldükçe ve eğlendikçe Seher hareketlenir, canlanır ve sorar, "yaa işte anlatabildim mi?"

Çocukluk anıları komşulara yapılan muzip şakalar (erkek kıyafeti -subay- giyerek yaşlı kadınları korkıtmak, oğlan çocuklarla kavgaya etmek, komşu baytarın emirlerinin elini tutuşturmak vs.) ve Feride ile doludur. Zara'nın yine ileri gelenlerinden ve ayrıca zengin bir ailenin kızı olan Feride kendinden küçük olmakla birlikte bir tek Seherle arkadaşlık etmektedir. Seher'in hayran olduğu bu yine "akıllı, bilgili, yetenekli ve otoriter" kız küçük Seher'e sahip çıkar, ona ablalık yapar, gereğinde onu doyurur. Seher'de onu çok sever, hastalandığında (Tifo) gidip "okul dönüşü inekleri sağdıktan sonra sessizce kapısını dinler", inleme sesi geliyorsa "şükür" der Seher, "yaşıyor". Ona masallar şiirler okur. Feride defalarca dinlediği bu masallardan

sıkılır, Seher yine de okur.

Tüm bu bir kısmı Feride'yle dolu çocukluk anıları Seher'in yüzünde hüznü bir tebessüme dönüştür. "Şimdi böyle kutsal arkadaşlık nerde?"dir. Çocukluk nerededir?

Öylesine maceralı, hareketli ve yaramaz bir çocuk olan Fahriye Hanım'ın "şeytan kızı" Seher "aslında okuyacak bir çocuk"tur. Ancak "öyle okumuş bir ananın böyle cahil kızı" olmuştur. Zira, "Zara'da okul, önünde de adam yok"tur.

Halide'nin notları:

Seher'in hayatında herşey karşılıklarıyla mevcuttur. Sami Usta'dan "kazık yeme" hikayesine dönüşen "kız bulma" ve "emzirme" hikayesi, kendilerine bakan (anneleri öldüğünde) enişterine anneden kalan bahçenin verilmesi, onu koruyan Feride'ye hastalığında küçük Seher'in masallar okuması ve damat Engin'in "hayırsız" olması bu "karşılıklık" ilkesiyle açıklanabilir durumlardır.

"Eşitlik" ilkesi de Seher'in hikayesindeki başat öğelerden biri. Her ikisi de dul ve çocuklu olmalarına rağmen, Sivas'ın tanınmış ailelerinden Mevhibe Hanım'ın konaklarına karşı evi topraktan Sami Usta bu eşitlik ilkesine uymayan konumu nedeniyle "telli duvaklı gelin gibi" Mevhibe hanım'la evlenmiştir.

Anne ve babasının, her ikisinin birden Sivas'ın tanınmış ailelerinden olması bu ilke açısından önemlidir. Aynı "zengin ve tanınmış" bir aileden olan Mefkure ile "kültürlü ve yetenekli" bir annenin kızı Seher arasında bir düzeyde kumlan eşitlik gibi.

Seher bir "güçlü kadın"ın hikayesini anlatmıştır. Evlenmesiyle başlattığı hikayeyi kâh Mevhibe Hanım, kâh kızı Fahriye kâh da annesi Fahriye Hanımla sürdürmüştür.

Seher İstanbul ve Zara'yı, bugünkü ve o zamanı bir kadın hikayesinde birleştirmiştir.

Evlenen, aşkı uyandıran, evlendiren çocuk sahibi olan, çocuklarını okutan-okuyan kadının bir de yaşlılığı, yalnızlığı vardır. Seher hikayesinin neredeyse bütün kopma noktalarında, ne arılabileceğini artık bilmez olduğunda, hikaye "hikayelerdeki gibi akmadığında hayat üzerine konuşur.

Oturduğu evin yarısı damada ait, oğlunun durumu oldukça kötü olup üstelik kendisine muhtaçtır.

İleriyi gören, evlenmiş-evlendirmiş, çok ahabları olan Seher kendini yalnız, yaşlı ve güçsüz hissetmektedir. Zira kendisi için uygun gördüğü güçlü konumda değildir, bütün hikayesini bu hiç "hak etmediği" güçsüz konumundan doğru anlatır. Tüm bölümlerin sonu hüsrandır.

İçinde yer aldığı yapıların sınırlarını uygun meşruiyet zeminleriyle zorlamış ve gereken gücü hiç bir "moral" fire vermeden toplamış olan Seher'e felek yardım etmemiştir.

denizkızlarının şarkısı

Yaşam öngörülemez, kontrol edilemez
belirsizliklerle doludur. "Çarkıfelek dönüyor da
dönüyor"dur.

Kırk yaşlarında istanbul'a gelen Seher, Zara ve istanbul'daki yaşamı ile eski zamanlara ait (ailesi) yaşamı aynı kategorilerle ele alır. Arada yaptığı bir tercümedir yalnızca. Anne Fahriye "feşçiler kralı" yada "uzmanı"yken, kızı Fahriye "maket uzmanı" yada "kralı"dır. Erkek kardeşi "Mevlana'nın pervanecisi"dir. Bu Seher tarafından bugünün diline "örgüt" olarak aktardır.

İlişkiler yüzyüze ilişkilerdir. Kızı Fahriye örneğin, doktora yeterliliğini bir kurumdan değil çırağı olduğu ustalardan almıştır sanki. Nitekim ona "maket kralı" unvanını veren de hocasıdır. Dolayısıyla Seher modern eğitimi eski geleneksel kalıplar içinde algılamaktadır.

Yüzyüze kurulan ilişkiler Seher için çok önemlidir. O, kurumlara değil kişilere başvurur. Hasta olduğunda gittiği hastane "baba evi gibi" olup doktorlar da "evlatları gibi"dir.

Ayrıca Şener'in çok ahababı vardır. Zira, sık sık vurguladığı yalnızlığı yanına gelmek isteyen kızı Elif ve torunuyla giderilecek türden değildir. O, çocuklarına karşı, ailesine karşı onu güçlü kılacak dışarıdan kurduğu ilişkilerin yalnızlığıdır, "Teyzemiz edebiyatçıdır" diyen şarküterici ile ilişkisi yada mahalledeki bilgi akışını kendisiyle paylaşan komüü kadınla ilişkisi onu daha güçlü kılan, alanını genişleten türden ilişkilerdir. Seher'in küçük yerden büyük yere (Zara-Sivas, istanbul) yüzyüze ilişkiler kurmakta başarısı esnafın dilinde "teyzemiz edebiyatçıdır" şeklinde ifadesini bulmuştur.

Seher için başarı ve başarısızlık yada işlerin ters gitmesi insan iradesini aşan konulardır. Kızı Fahriye, annesi Fahriye, arkadaşı Feride yetenekli kadınlardır. Oğlu Ahmet'in ise işleri ters gitmiştir bu "dağ başına kış" gelebileceği kadar Allah'tan bilinecek, dolayısıyla müdahale edilemez ve doğrudan insanın sorumlu tutulamayacağı bir durumdur.

Seher geleneksel bir şahsiyettir.

Nasıl Çalışıldı

Bu çalışmada bir hayat hikayesi metin olarak alınıp aksiyonlar üzerinden bölümlendi. Daha sonra bu metnin temel metaforunun "yuvayı dışı kuş yapar" atasözüyle açıklanabilecek bir geleneksel, güçlü kadın hikayesi olduğu düşünüldü ve bu metaforun mümkün en fazla durumu, olguyu açıklayan, anlamlandıran bir kurgu sağladığında karar kılınarak bölümler yeniden düzenlendi. Her bölümde değişen kadın kahramanlar üzerinden anlatılan hikayelerin herbirinin bir geleneksel ve güçlü kadın hikayesinin metaforları olduğu düşünüldü.

Sonu hep kötü biten bölümler, kader karşısında yenik düşmüş, kendisine laik gördüğü yeri edinememiş bir kadının, hikayesini bu yenilgi üzerinden kurguladığını düşündürdü. Bu noktada bölümler arası, anlatımın akıcılığını yitirdiği zamanlarda öznesi "ben" olan yaşam

yorumları oldukça belirleyici oldu.

Sonuç olarak, her bir bölüm bir metaforla açıklanmaya çalışıldığı gibi metnin tümüne hakim olan metaforla da metin yorumlanmaya, ona anlam ve bütünlük kazandırılmaya çalışıldı.

Üslup

Görüşmenin aktarılmasında kullanılan üslup yazsın kişinin çocukluk günlerinden hatırladığı "arkası yarın" radyo oyunlarının özet kısmı olmuştur. Bu, "arkası yarın"larda her bölüm bir bölüm olup, bölüm öncesi aktarılan geçmiş bölümlerin özeti, geniş zaman kipinde ve aksiyonlarla yüklüdür. Ve olaylar, kahramanlar arası diyaloglar ya da kahramanların konuşmalarından alıntılar yapmak suretiyle öykülenir. Belki bu da, yazar kişinin Seher diye söz ederek görüşmeyi yapanın "Seher Teyze" sini bugününe maletme gayreti gibi değerlendirilebilir. Yazar kişi görüşmeyi yapan kişinin çocukluk günlerinin bir kahramanını, yine çocukluk günlerinde dinlediği başka hikayelerin üslubunda aktararak "gizli" bir uzlaşma sağlamaya çalışmış, böylece n'apılsa "geçmişe duyulan tutkulu merak" metaforundan kaçınılamamıştır bir "hayat hikayesi çözümleme girişimi"nde de.

KAYNAKÇA:

1. Nükhet SİRMAN, Köy Kadınının Aile ve Evlilikte Güçlenme Mücadelesi, "Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın", 1990
2. Paul RICOEUR, "Hermeneutics and the Human Sciences", 1981
3. Roland BARTHES, "The Struggle With the Angel"
4. Clifford GEERTZ, "Local Knowledge"

SUR

halil ibrahim özcan

İssız sokakları bir biri ardısıra geride bıraktıktan sonra paltomun astarı arasına yerleştirdiğim iç saldırganlığımın ilacını çıkaracağım anı bekliyordum. "Sen havanın karanlığıyla değil de varlığıyla ilgileniyorsun ne güzel" demişti züppe şeytan. Resmîyet duygusuyla sinirlerim gerginleşmeden kasıntılar içinde tahtadan bir yol oluyordum titreyişlerimi kendime bırakırken. Varlığım, adeta okunuyormuş gibi yapılan kitabın dalınan sayfalarında iğneyle düzenli biçimde oyuluyordu. Öğrenmek istediğim şeyin önemini yaşlı kalplerin gençlik aşılarında arayan insanların gülüşleriyle karşılıyordum. Soğuk bir gece daha başlıyordu mağbet dediğim çaü katında.

Odanın duvarları bana gülüp yalancı partnerlerim oluyorlardı ortalık yerde. Delillerim: sabit bir bakış, gülen bir yüz ve bir çeşit uydurduğum ve yalnızca onun farkına varabileceği yalnızlık oyunundaki bilmece karelerinden geriye kalan harflerin bozukluğuydu. Hiçbir güç beni onu gördüğüm zamanın dili ile konuşturamazdı. İzleyicisini kaçırın bir oyunun yitirdiği çekiciliğin bilinçaltında açtığı basit gibi görünen bir gerçeğin gri-mavi bulutları arasına saklanmaya çabalıyordum. Odaya karışmış anlaşmazlıklardan düşen elimdeki kadehin kırıklarının üstüne çıplak ayakla basıyor ve kanın yayılışından bir insanın son demlerinde tene dokunuşunun uyandırdığı muallakta kalan yıpratıcı ve yorucu garipliğimle boynuna uzanıyordum. Çıplaklık, deklare edilen aşklara cesaretle bir türlü ilişki kuramıyordu. Baştan çıkana aşk yoktu ki bu dünyada. Ten başka türlü bir açıklamanın sonucuydu kuşkusuz. Süngümü kendi iskeletimden çıkarıp uykuya dalmaya çalışıyordum. Sebepsiz arzu dokunduğu unutkanlıkların da kırıyordu kanatlarını.

Hava başka bir şeyi bozuyordu durmadan. Celladım incitemediği kalbini çıkarıyordu. Ne çalsam bozuk çıkıyordu. Bozguncu havanının içinden incinmeden geçmek nasıl mümkün olacaksa benim de öylesine heyecanımı gizlemeye gücüm yetmiyordu. Islak odunların yandığı bir sobanın etrafında oturuyor olsaydık onunla sabahın hiçbir hükmü olmayabilirdi aralık ayında. Ya da askıya alınmışken gülümsemenin

bir anlamı olurdu çıplaklıklara. Tamire yollanmış bir kalbimiz yoksa eğer bu iş de beceremiyoruz demektî.

Dışarda yağan kar, gecenin sonundaki ıslak pişmanlıkları kalbimin derinliklerindeki mezarlığında görmüyordu. Silahsız karşılanmış sabahların korkusu içinde gizlenmiş katilin sürgülenmiş kapılarının ardındaki yalnızlığı dışarda yağan karın ürküten güzelliğiyle ödünç alınmış parkamın yakasındaydı. Fiziksel mekanlarının gerekmediği güvenlikle korniş pencereye ağır geliyordu. Vaktimin kusursuzluluğunu karyola gıcırtilarıyla çorabımın atıldığı yerde görüyordum. Bağlılık, çakallıklardan bağımsız koltukaltı palalarıyla ısıldar olmuştu. Sıkışmıştım. Fermanım esrarlı yanılgılarımın cüceliğine ayarlanmış gibiydi. Secdede kırılmış bir boynun kiblesini aramasında sürgün yemiş bir küfürdüm yüzüne bile bakamazken. "Bari elimi tut" dediğinde bulanıklaşmış geçmiş, denenmiş yanıyla üstündekileri keyifler içinde çıkarır olmuştu. Hilaller, ıslak buldukları kırgınlıkla: "Çocuk, odanda parlayabilir miyim" diyordu. Daha çıplak olamamıştım. Yatağın diğer ucundan geçmiş olacaktım sabaha eğer öylece uyanabilseydim. Durabiliyordum. "Beni yaşayabilecek gücün varmı?" diyordum recmedilmiş eteklerle örtünen gitme isteğine. Uzaklıklara ulaşmayı daha önceden denemiştım o yüzden de uzak yerlerde yeni hiçbir şey yaşanamazdı arük.

Buluşmayı bir türlü beceremediğim yeni hayatın yabancılığında sığınaktım sonunda. Çalarsaat, kurduğu düşlerini özenle elimde tuttuğum sustalıda unutmuştu. Ötekilere sormuyordum kaygılarımın aslını. Öç, sabırsızlıkla cinayet merakımı vazgeçilmiş zorlamaların ölünebilecek okşayışlarıyla yeni düellolara çağırıyordu. Çıkartıp attığım giysilerimin sıvanmış gömlek kollarında çarem ebedileşiyor gibiydi. Tutulur kalabilirdim. Aslında ben nefli yaprakların gölgelerine sarınmış bir tabut gibi olduğum yerde dururken kendi sabit merkezimde iç yolculuğumu dışardan müdahalelere açık tutuyordum. Binbir kötülüklerin getireceği kaygan zeminde evvelden kırılmış umutlan büyük bir ciddiyet ve sabırsızlıkla pervazlarda biriken güneş

ışığında unutmuştum gündüzden. Kem gözler, ah evet o uzak günah çılgınlıkların ilk duraklama yerleriydi. Büyüyen hiçbir şey çözülmez demekti düzenin kahkahalı yanılılarıyla. Gecikmiş son baharların şarapları içilirken hiçbir oyun benim yedek soyunmamı sağlayacak cazibesini ortaya koyamıyordu. Dağılan kafalarımızın kara dumanlan iharetlerin suçuydu.

İrkilti. Parantez işareti olarak küçük mektup kağıtlarının üstünde kalmış muhafaza kılıflı yalanların farkına varıldığı zamanların koluna pazubent geçirilmiş sokak gösterilerindeki halimdi. Herhangi bir yazdan kaçmış karıncaların son yemekleri olmaktan başka anlamı yoktu bunların. "Bizim gibi yaşayanların tutulacak ellerinin bir anlamı olmalı" diyordum içimden. Çünkü herşeyin yazılacak bir methiyesi oluyordu zamanla. Bir bardak su verenim olsa bile içemezdim. Su adına bir soluğu hiç mi hiç çekemezdim. Ufkuma müdahale eden kuşklarımdı. Sonsuza kadar da olmayacaktı. Nasıl olsa unuttur aşar ve yenilenirdim acemi bir serserinin attığı naranın harap olmuş yanıyla. "Bıktım" diyordum durmadan. "Hiç kimsenin bakışlarımda ışık aramasını istemiyordum artık." Ve işte bu yüzden sesim çatallanıyordu. Özel kimseler yok çünkü kutsal mezarlıkların boşluklarında. Can sıkın bir geleceğin hiç gelememesini istemek onu aştıktan sonra da "İyi ki bunu da yaşamamışım" dedirten halini bağırarak söyleme yanılığısına düşecektim neredeyse. Sarıldığım hakikat: "Korkma, sen yaşamamış olsan da denemeyi hakediyorsun" diyordu vakitlere sığmayan ezanların uzunluğunda.

Acaba ve şefkat kadar ortaktı tuttuğum el. Tanıdığım bütün hafızlar kapıdan içeri girip sesime toplanır olmuşlardı. Tüm arkadan bıçaklananlar için dilsiz kalmış hutbelerinde damlayıp duran kandım ölçülemeyen yalanların yeni yüzlerine altın parıltıları içinde karıştırırken. Seccadem, yarısı yırtık parlayan görüntüsü içinde ağırlımı taşıyamıyordu. Göğün altın halkaları çağırıyordu beni. Sakındığım bir şey kalmamıştı. Yokluğumu yaşamayı öğreneli çok olmamıştı melek görüntülerinin son haftasında. Şışış, sessizlik! Hıçkırığın başlayacak birizdan.

Uyumak, henüz yaratılmışların tatlı düşlerine ulaşamamıştı zalimliğinin iplerini kesen bileklerimde. Kalbim, öfkeli bir şarkıyla birlikte uyuyakalan kadının iri memelerinin üstünde kalmıştı. Dönmek istemiyordum buğulu bakışlarına tutunduğum tedirginliğimin kara sonbaharlarına. Nereye baksam günah beyazlığıyla karşılaşıyordum ve yine de çarelerin bir kürke sarmışını görüyor ve mutluluk kaynağımı araştırıyordum. Yaratılmışlara vahyolunanı anlıyormuş gibi yapıyordum. Yoksa elimi yıkamadan yüzümü mü yıkamaya kalkışmışım yüce işlerin zamanını kollarlarken. "Ahit kesen aşık olamam senin için bile olsa" demiştim. Söylemesine söylemişim ya siyah gökkuşağı altında söylediklerim yalanlanırolmuştu.

Gecegönlünde tatlı cehennemim büyüyordu durmadan. İkide bir kutsal eğrilerden düşüyordum. O da benim gibi serserice bir orman masalının içindeki tehlikede dolaşıyordu.

oyun

Umanında buluşalım...

yazışma adresi
hayaletgemiciler@yahoo.com

ÇOMS'KI

adnan kurt

*iş kılzun tip **kim** ol bi taş bitigig özümüz bitilim.
"çalışsın **ki** o kitabe taşını kendimiz y azalım."
Eski Türkçe'nin Grameri, A.von Gabain*

*alpin erdemin için **kü** bunca tutdı.
"alplığın ve erdemindendirki ünün bunca yayıldı."
KökTürkler, Küli Çor Yazıtı, S. Divitçioğlu*

Türkçe'de modern kullarımdaki "ki" eki, bağımlı cümlecikleri eklemekte kullanılmaktadır. Dilbilim bağlamında önemli bir yeri olan bu eke Eski Türkçe'de, benzeri bağılı cümlecikler olmadığı için, rastlanmadığı, Orhun yazıtlarının incelenmesi sırasında anlaşılmaktadır. M.S. sekizinci yüzyıla dayanan ve en eski Türk lehçesi olarak bilinen bu yazıtlarda, "ki" bağlacı yerine, alt cümlecikler vb. geçişler kullanılmaktadır. Buna dayanarak, "ki" bağlacının, dilde daha sonra oluşan gelişmelerle ortaya çıktığı söylenebilir. Erguvanlı'nın çalışmalarıyla "ki" ekinin geç zamanlarda kullanıldığı anlaşılmaktaysa da, benzer bağlacı kullanımına, M.S. 730'larda Küli Çor yazıtlarında da rastlanmaktadır.

Ki ekinin bağılı cümleciklerde kullanılması, büyük olasılıkla İran (Fars) dilinden, sentaktik geçiş yoluyla edinildi. İranlılarla ilişkiler ve Fars diliyle etkileşim onuncu yüzyıl sıralarında, Türk kavimlerinin Orta Asya'dan batıya doğru göçleriyle başlamıştı. Bu şekilde Türkler İranlılarla karışmaya, askeri ve ticari ilişkiler geliştirmeye başladı. Denilebilir ki, Farsça'nın Türkçe üzerindeki etkileri günlük konuşma dilinde başlayıp, onbirinci yüzyılda Türklerin İslamı kabul etmesiyle yazınsal alana da taşıdı. Fars dilinin etkisi üç yolla yayılıyordu: Günlük yaşamı paylaşan halkın etkileşimiyle, okullarda kullanılan dil ve yazınla, ve özellikle o yıllarda Farsça'nın ticaret dili olması, alışveriş, iletişim vb. jargonlarında yaygın kullanım* bulmasıyla. Osmanlı İmparatorluğu boyunca da Farsça'nın yazınsal etkinliklerde ön koşul olması, Farsça'nın iyice yaygınlaşması ve benimsenmesini sağladı. Farsça'da kullanılan en yaygın üç morfem ka, ke ve ku idi. Orhun Yazıtlarında kullanılan "kim" ile Farsça'daki "ke" benzer kullanıma sahiptir, "kim" bağlacının yeni şekliyle ilk kullanımlarına 11. yüzyılda Kutadgu Bilig'de rastlanır. Bu ekin yeni kullanımına örnekleri Katip Çelebi'nin 17. yüzyılda kaleme aldığı yapıtlarında da bulabiliriz:

*"Bilki ders okutmak, takrir etmek en üstün ibadettir."
'Meleke' insanda yerleşmiş, kökleşmiş bir keyfiyettir ki, çabucak kaybolmaz."*

Erguvanlı'nın çalışmasında da "ki" sözcüğünün Türk

diline girişi, işlevindeki değişimler ve böyle sözdizimsel bir değişikliğin dilin kendi yapısıyla nasıl kaynaştığı araştırılmıştır.

Dil üzerine ne yazılacaksa mutlaka Chomsky'den söz etmek gerekecek. Çünkü Chomsky çok yerinde bir kararlı dili ve akıllı anlamının yeni yollarını açan çalışmaların babası olarak anılıyor.

Chomsky, kaleleri yıkıp baştan kuran bir Jöntürk'tü. Şok dalgalarını tüm Amerikan felsefesi, yapay zeka, psikoloji ve toplum bilimlerine salıyordu. 70lerde izleyicilerine yorgun bk padişah olarak görünmeye başladığında onu silmek zamanı geldiğini düşünenler yenildiler. 60'lardaki başarıları gibi parlak sayılmasa da, son çalışmaları yeni zaferler kazanmayı sürdürüyor.

Plato'dan bu yana, büyük felsefi rasyonalistler dile hiç güvenmediler. Dil'in, aklın nedenselliği ve genişlemesini engellediğine inanıyorlardı. Plato'nun görüşüne göre dil, düşünceleri açıklamaya yeterli değildir. Descartes, neden üzerine kurulmuş yapay bir dil kurgularken, Leibniz tüm hayatı boyunca düşüncelerin sayılarla ve mantıksal bir şekilde düzenlenmesine dayanan bir yapay dil oluşturmaya çalışmıştı.

Modern linguistiğin temelleri bir anlamda dil hakkında rasyonalist varsayımlara tepki olarak kurulmuştur. Chomsky'nin çözmeye çalıştığı, sentaks üzerinde nasıl çalışılacağıydı. Yani, sözcükler birtakım sonsuz değişimlere uğramadan nasıl birleşiyorlar ve tümceler oluşturuyorlar?

Amerikan linguistiğinin kurucularından Bloomfield tanımsal ve taksonomik (soysal) bir yapı oluşturmuş, Chomsky'nin "sınırsız ve karmaşık bir orman" diye nitelendirdiği anlam (semantik) sorunundan uzak durmayı öğütlemiştir. Chomsky sözcük ve cümlelerin parçalanması ve eşlenmesi kurallarını bulurken, dönüşüm kurallarını doğrudan matematikten alıyordu. Chomsky'nin hocası Harris, matematikteki dönüşümlerin koordinatları şekillere, çemberleri kürelere dönüştüren prosedürler olduğunu söylüyordu. Chomsky'nin matematikten asıl edindiği yeni kavram, genelleştirme ve kuramsallaştırmaydı: *Linguistler artık öyle kural ve tanımlar bulmalılar ki, bunlar bir dildeki tüm olası cümleleri oluşturabilen, ama olmayacakları dışlamalıdır. Yalnızca böylesi bir üretici gramer, dili tutarlı yorumlamayı ve çözmeyi sağlayacaktır.*

Bu akıl ve dile ilişkin düşüncelerde korkunç bir kayıştı. Ayrıntılardan (indirgemecilikten) geriye, evrensel yasalara bir dönüş. Chomsky'e göre dil, birçok aklın değil, 'aklın' ürünüdür. İnsan olmanın temel bir ögesi dil yaratabilmesidir. "İçine bakarsan görürsün: sentaks akla işlenmiştir."

Chomsky'in dildeki devrimi, birçok alanda varlığını hissettirdi. Chomsky'nin dile ilişkin bulduğu mantıksal ve tutarlı yapı üzerine yepyeni bir bilgisayar bilimi bile kuruldu.

Chomsky'nin üretici gramerine karşın, bilimciler sentaksı aşmak ve anlama, semantik'e girişmek istiyorlardı artık. Chomsky'nin öğrencilerinden Postal, Mc Cawey sentaksı derine, daha derine iterek, derin yapıları sanal olarak semantik tanımlamadan ayırdedilemez duruma sokmak istediler. Neden sözcüklere çok daha temel parçalara ayrılmasını?

Leksikal çözümleme denilen bu yaklaşım Lakoff tarafından, doktora tezinde önerilmiş (1965) ve yaygınlaşmıştır. Şu tümceyi ele alalım:

"Stalin, Troçki'yi öldürdü." Öldür sözcüğünü, üzerinde sentaksın etkilediği ayırsamaz bir atom olarak ele almak yerine, Lakoff bu sözcüğü "yaşamına engel ol" şeklinde mantıksal öğelere ayırıyor. Lakoff'un yaklaşımı ve linguistik ile sembolik mantık birleştiriliyor:

"Basitlik ve genellik, birkaç atomik kategoriye arar. Bu kategoriler sembolik mantık kategorileri ile aynen çakışır. Sembolik mantık düşünce yasalarını yansıtır, düşünce ise dilin altında yatan evrensel tabandır."

Anlamı bulmak yolundaki çalışmalar, Chomsky'nin ışığına gölge düşürmüştü. Ama anlam çalışmaları çıkmaza giriyor, Chomsky ise kaybettiklerini kazanıyordu. Chomsky'nin yeni modeliyse yıllar önce savunduğundan dramatik şekilde farklıdır. Bu tam bir paradigma kayması olarak nitelenmektedir. Yeni model, evrensel grameri, birbiriyle etkileşen basit kurallar dizisi olarak yorumlamaktadır. Sözcüklerin özelliklerine dilin tüm karmaşıklığı ortaya çıkar. Chomsky ileriye giderek, sözcüklerin temellerinin deneyimi öncüllediğini söyler. Örneğin "tırmanmak" diyor Chomsky, "tırmanma deneyimi sahibi olmadan önce bile deneyimi yorumlamamızı sağlayan bir kavram oluşturur."

Bu tür ilkeler tüm dillerin temelini oluşturan evrensel grameri oluştururlar. Dil, temel kavramlar ve gramatik ilkelerle yapılmış anahtarların birbirleriyle bağlantısına benzetiliyor. Bir konumdan diğerine deneyimle deviniyor. Çince, bir tür örüntüyü tetiklerken, İngilizce bir başkasını kurgular. Ama kavramların ve sentaksın etkileşiminin temel kavramsal kurgusu tümüyle aynıdır.

Bir dili konuşan insan, akılda bir şekilde tanımlanmış ve son olarak da beyinde fiziksel bir konfigürasyonda bulunan, belli bir bilgi geliştirmiştir. Bu konuları irdelerken şu temel sorularla karşılaşılıyor:

-Bilginin sistemi nedir? İngilizce, Türkçe ya da İspanyolca konuşan insanın aklında, beyinde ne vardır?

-Bu bilgi sistemi akılda/beyinde nasıl ortaya çıkıyor?

-Bu bilgi konuşmada (ya da ikincil sistemlerde, yani yazı gibi) nasıl kullanılıyor?.

-Bu bilgi sistemi ve bunu kullanmak için gerekli fiziksel temeller ve mekanizmalar nelerdir?

"Sınır, öyleyse, yalnızca dilin içinde çizilebilecektir, ve sınırın ötesinde kalan da, düpedüz saçma olacaktır."

L. Wittgenstein, Tractatus

İlk soru, mantıksal olarak diğerlerinin öncülüdür. Yanıtlama yolu ise betimseldir: Bir gramer oluşturmaya çalışarak, bir dilin herbir linguistik tümceye nasıl düşünsel anlamlar verdiğini biçim ve anlam açısından açıklayan bir kuram bulmalıyız.

İkinci ve daha zor yöntem bizi aşkın bir yoruma taşıyor. Burada (insanın dil melekelerini doğuran, değişmez ve durağan ilkeleri ve bunlarla özdeşleşmiş kalıpların değişkenlerini tanımlayan) bir evrensel gramer kuramı oluşturarak işe başlamalıyız. Böylece, gerekli yerinekoymalarla değişik dilleri irdelemeyip, bu dillerdeki tümcelerin anlam ve şekillerinin neden bunları içerdiğini evrensel gramer ilkeleriyle bulabiliriz.

İkinci soru, dil çalışmalarında ortaya çıkan Plato'nun sorununun özel bir durumudur. Evrensel gramer kuramını oluşturduktan sonra değişkenlerin atanmasıyla bu sorun da çözülebilir.

Dil öğrenimi, o halde, evrensel gramerin belirsiz bıraktığı değişkenlerin atanması ve belirlenmesi sürecidir. Dil öğrenmek, gerçekte çocuğun yaptığı bir şey değildir. Gerekli beslenme ve çevre koşullarının sağlandığı, uygun bir ortama konulduğunda biyolojik olarak olgunlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan bir olgudur. Çevre yapısı ve doğası evrensel gramer değişkenlerinin atanmasını belirler, ortamın sağladığı uyaranlar, diğer fiziksel gelişim süreçlerinde olduğu gibi, ayırmayı belirler. Büyüme için sağlanan koşullar, gelişim sırasında, insan kapasitesini yokedebileceği gibi genişletebilir de.

Aslında bu nokta çok daha geneldir. Öğretim, şeyi suyla doldurmaya değil de, çiçeğin kendiliğinden büyümesine özen gösterilmesine benzetilmelidir. Her iyi öğretmenin bileceği gibi, öğretim şekilleri ve kapsanan malzemenin miktarı, doğal merak ve kendilerince öğrenmeyi uyarma başarısıyla karşılaştırıldığında, önemsizdir. Öğrencilerin edilgen katılımla öğrendikleri hemen unutulmaktadır. Öğrencilerin kendiliklerinden edindiği bilgiler, kendi heyecan ve ilgileriyle buldukları yalnızca anımsanmayacak, düşünsel katılımlara, yaratımlara neden olacaktır.

Üçüncü sorunun algısal ve üretimsel yönleri vardır. Yani, dil edinmiş bir insan, duyduklarıyla bilgilerini nasıl tümleştirecek ve değerlendirecektir. Linguistik bir tümceyi anlaması için akıl/beyin, bunun fonetik şeklini belirleyip,

3.332 "Hiçbir tümce kendi üzerine bir şey söyleyemez, çünkü tümce imi kendi kendisinin içinde kapsanamaz."

4.. "Düşünce, anlamlı tümcedir"

4.001 "Tümceler toplamı dildir."

4.002 "İnsan, her anlamın dile getirilmesini sağlayan diller kurma yeteneğine sahiptir; her sözcüğün nasıl ve neyi imlediği konusunda hiçbir fikri olmaksızın."

Nasıl ki insan, tek tek seslerin nasıl çıkarıldığını bilmeksizin, konuşur.

Gündelik dil, insan organizmasının bir parçasıdır ve ondan daha az karmaşık değildir.

Dilin mantığını dolaysız olarak çıkarmak, insan için olanaksızdır.

Gündelik dilin anlaşılması için yapılan sessiz düzenlemeler, korkunç derecede karmaşıktır.

5.6. "Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler."

L.Wittgenstein, Tractatus

sözcükleri ayıklar ve evrensel gramer ilkelerini kullanarak değişkenler ataması yapar, ve bu ifadenin yapısal tanımlamasının izdüşümü ile parçalarının nasıl ilişkilendiğini belirler.

Dördüncü sorunun çözümü daha çok gelecekteki çalışmalarla belirlenecek. Bu tür problemlerin çözümünde insan deneklerin kullanılması etik nedenlerle dışlanmaktadır. Hayvanlar üzerinde uygulanabilen yöntemler, insanlar üzerinde kullanılamıyor ve bu nedenle araştırmacılar doğal (daha doğrusu doğanın sunduğu) deneylerle yetiniyorlar: kazalar, hastalıklar vb. Çocukları önceden saptanmış ortamlarda yetiştirmemiz, bu ortamın değişkenleriyle, edinilen dil arasındaki ilişkileri bulmamız olası değil. Beynin içinde olup biteni anlamak için elektrotlar bağlamak beynin bir kısmını çıkarmak/haraplamak yine engelleniyor ve bu koşullarda beyinsel mekanizmaları keşfetmek zor görünüyor.

Bir takım beyin işlevlerinde, örneğin görme süreçlerinde insan ve hayvan beyinleri benzeşimleri gösterdiği için deneysel çalışmalar olasıdır. Oysa, bildiğimiz kadarıyla, dil işlevleri özgün ve ayrı bir insanlık özelliğidir.

Akl/beyin problemi ve bir takım düşünce süreçlerinin nasıl oluştuğu, evrimsel ve felsefi açılardan bakıldığında, Descartes'in mekanistik dünya görüşünden başlayıp diğer kuramlarlarda irdelendiğinde, yine de doyurucu bir yanıt elde etmek olası değildir.

İnsanın düşünsel işlevi ve yapısını irdeleyebilmek için sayıların beyindeki yerini ele alalım. Çocukların sayılar dizgesini edinme kapasiteleri olduğunu biliyoruz. Saymayı öğrenebiliyor ve ardından da sınırsızca türetim yapabiliyor, ardışık olarak sayabiliyorlar. Aritmetik işlem

tekniklerini de hemen kavriyorlar. Eğer bir çocuk sınırsızca toplama yapılabileceğini bilmiyorsa, bunu asla öğrenemeyecektir. 1,2,3,...n gibi bir sayı dizisi öğretildiğinde, bunun sonlu bir dizi olduğunu varsayacaktır. Görülüyor ki bu kapasite, dil kapasitesinde olduğu gibi, zeki olmak dışında bir takım başka düşünsel ayrımlar gerektirmektedir. Bir ara, kuşlara ve sıçanlara sayma öğretilebileceği düşünülmüştü. Bu tür çalışmalarda bir yöntem, bir kuşa dört nokta gösterildiğinde, kuşun dört numaralı kutudan yiyeceği almasıdır. Bu iş hemen hemen yedi niceliğe kadar gerçekleşerek, kuşların sayabildiği çıkarımını getirdi. Ama doğru bir çıkarım değildi. Sayılar dizgesinin en temel özelliği, sayı dizilerinin sonsuza kadar gidebilmesidir, her zaman bir artırılacaktır dizi. Kuşların, çok fazla sayı noktasını eşleştirebilmesini sınırlayacak bir kapasitesi olabilir. Ama asıl sorun bu değildir. Sayma yeteneği, "aynı şeylerin çoğunu" sayabilmekten farklıdır.

Sayma Melekesi Nasıl Gelişti?

"Beyin kabuğumuz (korteks) nasıl gelişti?"

Mriganka Sur

"Doğal olarak."

Pasco Rakic

Büyük olasılıkla sayma melekesi hep vardı, ve evrimsel gelişimin bir aşamasında ortaya çıktı. Bu noktada şu iddiada bulunulabilir: sayma yeteneği, dil melekesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Dil melekesi, biyolojik (dirimbilimsel) anlamda özel bir yere sahiptir. Teknik terimlerle ifade edildiğinde, ayrı sonsuzluk (discrete infinity) özelliği vardır. Basitçe ifade edildiğinde, her tümce sabit sayıda -bir, üç, sekiz, kırkaltı gibi- sözcük içerir. İlkel olarak bir tümcenin içereceği sözcük sayısının sınırı yoktur. Hayvanlar dünyası için bu aynı değildir. Maymunlar için sınır bellidir, diyelim ki kırk. Arı dilinde ise bu sınırsız olmakla birlikte, farklıdır. İşaretlerken sınırsızca değişik tonlar üretebilir ve sınır algılaması eşliği ile belirlenir, tonlar ise süreklilik içindedir. Kısacası, dil olarak tanımlanması doğru olmayan farklı bir dizgeleri vardır.

İnsan dili tamamıyla farklı, hatta birik (unique) bir ayrı sonsuzluğa sahiptir. Aslında, insanın sayma melekesinin insan dilinden bir soyutlama olduğu söylenebilir. Dilin özel ayrıntı ve kalıplarını biryana bırakıp, ayrı sonsuzluk özelliğini konumlamakla edinilmiş olmalıdır. Yine de geriye kalan sorun, insan dilinin kökleridir. Spekülatif olarak söylenebilecek şeyler var. Uzak bir dönemde, insan, ayrı sonsuzluk kavramının doğmasına neden olan bir mutasyon geçirmiş olabilir (Evrimsel süreçlerinde açıklanması güç/olanaksız olan kavramların eski Zamanlarda yaşanan bir mutasyona dayandırılması oldukça yaygın bir kolaycaştır. Bunun benzer örneğim, insandaki şiddet ve savaşma dürtüsünü 'kayıp dönem' (missing link) denilen evrim döneminde Arap yarımadasında yaşadığı bir göktaş ve radyasyon yağmuru ardından geçirdiği mutasyona bağlarken görüyorsunuz). Bu

şimdilik bilinmeyen bir şekilde hücrelerin çalışma mekanizmalarının fiziksel özellikleriyle ilişkilendirilebilir.

Aslında en doğrusu, soruların çoğunun, şimdiki (belki de sonsuza dek) düşünsel yeteneklerimizi, aştığıdır...

Ulu ÇOMS'KI'nin Söyledikleri:

Aklımızın, işlerliğe kavuşmaları için belli şekilde etkili, uyarıcı ortamlara gereksinimi olan çok zengin melekeleri var. Çocuk yetiştirmenin iyi bir yöntemi, o halde, çocuğu uyaranlarla ve sevgiyle dolu bir ortamda tutup, doğal yeteneklerinin yeşermesini beklemektir. Bu melekeler öğretilmez. Gelişmesi için, tasarlandığı şekliyle işlemesine olanak sağlanabilir ancak.

Okullarda yapılanlarsa genellikle bunun tersidir. Okul sistemi uyumculuğu ve başeğmeyi öğreterek, çocuğun doğal yeteneklerinin gelişmesini baltalar. Ama inanıyorum ki bunun çok iyi toplumsal gerekçeleri vardır.

Psikoloji ve dilbilim, insanlara ve öğretmenlere, yani çocuklarla uğraşanlara, onlara nasıl davranılması ve nasıl eğitilmesi gerektiği gibi sorulara yanıtları varmış izlenimi verip, büyük kötülükler yapmaktadır. Bilimciler tarafından getirilen öneriler genellikle çılgıncadır, ve sorunlar yaratacaktır. Somut birçok örnekten birisi, Porto Riko'da bir toplantı sırasında hem linguistik anlatmam, hem de okullardaki dil eğitimi programlarını gözden geçirmem istenmişti. Porto Riko'da İspanyolca konuşuluyor ve İngilizce öğrenimi de zorunlu tutuluyordu. Her çocuk 12 yıl okula zorunlu olarak gidiyor ve haftada beş gün İngilizce öğretiliyordu. Mezun olduktan sonra İngilizce iki sözcüğü yanyana getiremezlerken, diyebilirim ki Porto Riko'da İngilizce konuşabileceğiniz insanlar yalnızca okula gitmemiş yaşlılardı. Nedir bunun anlamı? Bir takım okul ziyaretlerimde, İngilizce'nin en son kural ve kuramlarla öğretildiğini gördüm. Bu kuramlar (o yıllarda alışkanlık temelleri üzerine kurulmuş, davranışçı kurallar) o denli sıkıcıydı ki, üç dakikada uyku getiriyordu. Sınıfta gördüğümüz şey ilgisiz ya da ders dışında şeylerle uğraşan öğrencilerdi.

Doğru olanı şudur: Öğretimin % 99'u öğrencilerin ilgisini konuya çekmekle, geri kalan %1'i sizin yöntemlerinizle ilgilidir. Bu yalnızca dil için değil, her konu için geçerlidir. Okullar ve üniversitelerden biliyoruz. Sınavları geçene kadar çalıştığımız dersler bir hafta sonra unutulur. Eğer bir neden bulmuyorsanız, öğrenilen şeyer unutulmaya mahkumdur. Eğer anlamlıysa, yöntem ne kadar kötü de olsa öğrenirsiniz. Bu durumda, üç yaşındaki Porto Riko'lu bir çocuk İspanyolca'yı) öğrenecektir. Çünkü toplumsal çevresinde barınma gereksinimleri bunu zorlayacaktır. Oysa, aynı ortamda on yaşındaki bir çocuğun İngilizce öğrenmesi için gerekçesi yoktur. Hele kullandığımız bıkırtıcı yöntemler, bunu hepten olanaksız kılacaktır.

Kısaca, sağduyunuzu kullanın ve bilimcilerin

söylediklerine pek kulak asmayın, eğer karşılaştığınız problemlerin çözümü için kılın (pratik) bir takım değerleri olduğunu hissetmiyorsanız. Ama bazen gerçekten yararlı olabilirler.

Benim kendi araştırma yöntemlerime gelince, aslında bir yöntemim yok. Tek araştırma yöntemim diyebileceğim, ciddi bir probleme sıkıca sarılmak, çözüm için tüm olası yolları sürekli gözden geçirirken bunu çözmek/açıklamak için fikir üretmektir. Tamam, bu bir yöntem değil, yalnızca makul ve sağduyulu olmak. Ama benim bildiğim kadarıyla da, herhangi bir problem, benim, sizin ya da bir kuvantum kuramcısınınki de olsa, bu, bir problemle uğraşmanın tek yoludur. Bir takım alanlarda, örneğin psikolojide insanlar araştırma yöntemleri geliştirmek için önemli zaman ayırıyor, çalışmalar yapıyorlar. Başka bazı alanlarda, fizikte bu tür çalışmalar, yöntem araştırmaları yoktur. Örneğin MIT fizik bölümünde deneysel yöntem dersleri diye bir şey yoktur. Oysa psikoloji bölümlerinin çoğu yöntembilim derslerine büyük yer verir. Bundan çıkarılabilecek dersleri siz düşünün artık.

Her organizma, ancak zengin ve uyarıcı bir çevrede doğal kapasitesini ortaya çıkarabilir. Yine öğretme tekniğini, bir çiçeğin iyi büyümesine olanak sağlamak benzeşimine dönersek, su vermezseniz çiçek büyümeyecek/çiçek olamayacaktır. Çiçek olması gerektiğini sudan öğrenmiyor, ama ağaç olsaydı aynı suyu kullanarak ağaç olarak büyüyecekti. İnanıyorum ki aynı şey insan gelişiminde de geçerlidir, dil ve düşüncenin gelişimiyle birlikte.

"Köklerinden aldığı suyun yeterliliğini ya da yetersizliğini bir ağaç ne kadar bilebilirse..."

Edip Cansever

"Ölecek kadar bilebiliyor. Doğa felsefesi de bunu kanıtlıyor."

Kaynakça:

1. Language & Problems of Knowledge, 1991 N. Chomsky
2. Tractatus, L. Wittgenstein
3. Figures of Speech, 1994 (The Sciences 34/1) D. Bereby
4. Kök Türkler, 1987 S. Divitçioğlu
5. Eski Türkçenin Grameri, 1988 A. von Gabain
6. A Case of Syntactic Change..., 1980 E. Erguvanlı
7. Embodiments of Mind, 1988 W.S. McCulloch
8. Sıçanlarda Sayma, 1989 H. Bahçekapdı
9. Sayılar Kümesinin Beyindeki İzdüşümü, 1992 A. Kurt
10. Şiir Üstüne Söyleşi-BROY, 1985 E. Cansever
11. Şiirle Düşünmek, 1985 A. Kurt

-kimsesiz ılık-

BALIK MEZARLARI

bayram keten

I.

Bir insan kaç dş kurabilir.

Dn kimsenin beğenmediğı eski defterleri karıştırdım
ilkokul harfleriyle yazdığım.
Dökülen yapraklarını dallarına mandallarken ağaçların
kurduğum bir düşe rastladım
Yalınayak ve kimsesizdi. Güzeldi.

Bir balon dünyadan uzaklaşıyordu.

II.

Yüzüm artık hava kaçırın balonu, büzüşüyordu...
Yanımdaki yolcu, belki aşktı, bilgeydi:
'O düşüne geçmek istiyorsan, bir başka düşünde
bırak beni' diyordu
Ah hayalkırıklığı
Ah beyaz bir kumaşın emdiği kan
Bir insan kaç dş kurabilir...
Ah, geç anladım bana ihanet edenlere neden kızamadığımı

Bunca dş ve bunca ihanet...
Neden balık mezarlarında yaşıyorum.

İstanbul, 12 Mart 94

puslu manzaralar

YARATICILIĞIN ŞİDDETİ

yelda karataş

"önce söz vardı". Sözden önce...
Henüz suçun bilinmediği çağlarda... Duygular vardı. Ateşi getiren
duygular... Isıtan, büyüten duygular...
Onları kim yargılayabilirdi ki..
Biri, birinin tenine değdi. Dokunmanın muhteşem bütünlüğü...
Duydukları *aşfa*. Kendini dünyadan koparmayan aşk..

Gözleri gökyüzünün sonsuz pırıltısını içtiğinde
ona söylemek istedi. O kendisinden *ayn* biri değildi...

Tanrıya ve kendine yabancılaşmayan insan.
Ürettiğini kendinin parçası olarak yaşayan insan...
Tek şey biliyordu: yaratıcılığın şiddeti...
Bütün dünya kendine benziyordu. Ya da kendisi bütün dünyaya.
Asla *vahşi* değildi... Dünyayı yokedecek ilk hareket kendini
yoksaymak olurdu...

İnsan olduğunun bilincinde olmayan insan...
Hayatın öznesi olan insan...
Duyguların ve yaratıcılığın şiddetinden utanmayı bilemezdi.

Taşı yontarken çıkan sesin güzelliği, var olduğunu
duyumsatıyordu ona...

Duydumlarının derinliği dayanılmazdı.
Aynı şiddette bir başkasına iletme isteği duydu..
Tanrısal çılgınlığını gökyüzüne fırlattı.

Ve bütün insanlığın önünde diz çöktüğü *sözü* yaşadı.

İlk söz aşktı..

İlk ses şiir.

ATMACANIN BEKLEYİŞ ANI

kaan yazıcıoğlu

Sayın Hayalet Gemi Yazarları,

Ben bir emekli gemi kaptanıyım. İsminden müsemma derginizi Kadıköy vapur iskelesinde gördüğüm günden beri okuyorum. Geçen sayınızda okuyucu kuryesine ayırdığınız bölüm çok hoşuma gitti, ben de bir anımı aktararak katkıda bulunayım dedim.

Belki neşretmezsiniz, ziyarı yok, mühim olan dergi ile okuyucuları arasındaki zihni münasebet değil midir? Yine bu münasebet değil midir, birbirini hiç görmemiş bizleri, birer hısımlar, hatta kardeş gibi birbirlerine yaklaştıran? Çünkü bu fikri münasebetler, birazdan anlatacağım vakanın da göstereceği gibi, bizi günlük hayatın yeknesak düzeninden çıkarır, belki o hayat içinde farkedemediğimiz nice büyük mesafeleri aşmamızı, nice entim duygulan açığa çıkarmamızı sağlar. Bir an düşünün, kimbilir her sabah kapı önünden bir selamsız geçtiğimiz komşumuz nasıl bir insandır? Sokakta bize yol soran çocuklar, nereye gitmektedirler, gözleri bir noktaya dikili kalmış trafik polisi ne düşünmektedir? Ben özellikle uzun deniz seyahatleri içinde bu meselelere vakit ayırabilmiş, ve ancak çıkanların bileceği o uçsuz bucaksız denizin ortasında, kendi küçük defterine birşeyler karalama şansı bulabilmiş bir kaptanıyım.

Derginizin erbabı bilir; derya, aslında içinde her an yeni birşeylerin hasıl olduğu, mamafih hiç değişmez gibi görünen ve daha asri ilimadamlarının bile keşfetmediği ayrı bir dünyadır. Onun bu sabit hali bazen denizcileri büyüler, denizler üzerine masallar anlatmaları, ve her çıktıkları limandan hatıralar almaları, hatıralar bırakmaları işte bu büyünün denizciyi korkutmasından meydana gelir. Bence bir denizciyi sadece kara kendine getirir, ondan sonrası denize çıkmanın anlayabileceği birşeydir.

Bazı limanlarda kaptanın yanına verilen yolcular olurdu o zamanlar. Nakliyat şirketinin bir yolcusu, bir şirketin temsilcisi, ya da başka müstesna bir-sebeple bir yük gemisine binmek zorunda kalanlar. Çoğunluğuyla tanışmadım bile bu yolcuların. Hem işimde disiplini severim, hem de boş zamanlarımı hep küçük, kırmızı kaplı defterime ayırmak istemişimdir.

Bunlardan biri, uzun, ince, sivri sakallı, uzaktan bakıldığında bir kaptana benzeyen bir adamdı. Güvertede dolaşır, kendi tek kişilik kamarasında hazırladığı ve üstünde buğular tüten birşeyler içerdi. Bir kaptan gibi denize dikerdi gözünü. Bir gün, hiç teklifsiz ben yazarken içeri daldı. Elini uzattı. Tanıştık, ve tanışmamızı müteakip

günler boyunca onun geniş kültürüne, müşahade yeteneğine ve tabiata karşı merakına hayran oldum diyebilirim. Özellikle o zamanlar (ve halen) çok sevdiğim bir feylesof olan Aristo hakkında sohbet ederdik. Bana gittiği yüzlerce ülkenin örf ve adetlerini anlattı, ben de hiç alışkanlığım olmamasına rağmen ona mesleğimi, gördüğüm limanlar, tuhaf özelliklerini anlattım. Birgün beraber gözlerimizi dikmiş denize bakıyorduk ki, sanki yine aklımızdan aynı şey geçiyormuş gibi denizden sohbet ettik. Görünüşün ne kadar aldatıcı olabileceğini söyleyerek fikirlerime iştirak etti. Karada da böyle şeyler bulunabilirmiş. Aslında hareketin daha zor farkedilebilir bir şey olduğunu ekledikten sonra, artık sararmış sayfaların arasında torunlarıma okuduğum -şimdilik pek faydalı olduğunu sanmıyorum, ama ilerki yaşamlarında anımsayacaklardır muhakkak- atmacanın hikayesini anlattı. Onu o yolculuktan sonra bir daha hiç görmedim. Son kez köprüde elimi sıktı, ve "Kaptan", dedi, "insanların bazıları sadece anlatır, ve bu özelliklerinden ötürü anlattıkları kraldan daha çok anılırlar, siz ise krallardan birisiniz."

Size bu hikayeyi evvela aranızda gençler vardır diye yazıyorum, yoksa da, ve eğer neşrederseniz özellikle "Şiddet" limanına geldiğiniz şu günlerde tüm gençlere ibret-i alem olacak bir hikayeyi nakletmek istedim. Ara sıra benim kırmızı kaplımın silinmiş yerlerini, aynı torunlarıma yaptığım gibi, konuyla ilgili ilgisiz küçük anekdotlar, küçük bilgilerle süsleyeyim dedim. Buralarda hem kaptanın çocukluk anılarını, hem de şaşılmalı bir mahlukatın tuhaf özelliklerini müşahade ederseniz, lütfen hoşgörü ile karşılayın derim. Yine de, umarım bu satırlar derginizin gözleri hızlı, dimağı tezcanlı genç okuyucusu için mübalaaya kaçmaz. Binaenaleyh, dilimin eskiliğini de görmemezlikten gelirsiniz umarım, benim kırmızı kaplımın bazı kelimelerini torunum Mehmet'e söyleyip, öztürkçelerini yazdırdım, o da büyüyünce kaptan olacak, sizin de gözünüze takılan yerler varsa, siz de tashih edersiniz, olur biter.

Hakkaniyetle söylemek gerekirse, asıl kral oydu, ama madem ben hikayeyi ondan öğrendim, bu hikaye de onun imzasını taşıyacak, ve onun başından geçtiği haliyle nakledilecektir, yani, benim yıllar evvel dinlediğim, sonra kısa sürede kırmızı kaplıya çiziktirdiğim gibi.

En Derin Hürmetlerimle,
Ahmet Cemil Yörener

Not: Bir kez hayalet gemiyi adamlarımla birlikte gördük, ama onu da başka bir sefere.

Atmacanın Bekleyiş Anı

Benim çocukluğum "Hayvanlar Alemi" gibi ansiklopedilerin arasında geçti. Bunlarda apayrı bir dünya vardı; arslanların kükrediği, yılanların tısladığı, anların "yararlı işçiler" olarak hayranlık verici sosyal organizasyonları içinde çalıştığı.

Şimdi bakıyorum da, bu ansiklopediler bir kenara dursun, çocukların dikkatini kendi uğraşları bile çekmiyor. Gün geçmiyor ki yeni bir elektronik oyuncak piyasaya sürülsün. Hem bizim çocukluğumuzun hayvanları daha bir başkaydı. Onlar daha çok hayal aleminin birer ürünüydüler, hayvanat bahçelerinin güneşli günlerinde, tellerin ardında dokunulmazlıkları vardı.

Benim hayvanlarımın arasında bir tanesi var ki, tüm yırtıcıların arasında en mağrur duranıydı. Kırmızı et parçalarını yediği kafesinin dışında, ilk defa bir köy kahvesinde tanışacaktım onunla. Altı-yedi yaşlarındaydım, ve bakışları bir daha çıkmaksızın belleğime kazınacaktı.

Trakya köylülerinin kocaman sarı dişlerini göstererek güldükleri bir yaz günüydü. Atmaca, ters oturulmuş tahta iskemlelerini bir tanesinin sırtlığına tünemişti. Gümüş bir halka ile pençesine bağlı zincir, biraz aşağıya doğru sarktıktan sonra saç örgüsü gibi deri bir ipe geçiyor, o da yine deriden bir koluğun altındaki halkayla birleşiyordu. Atmacanın dikkatli gözleri, arada bir onu övmekten başka bir işe yaramayan sahibi başını okşadığında aşağıya doğru eğiliyor, zaman zaman kapanır gibi oluyordu. Sahibi bir ara ipini mi kastı nedir, o hareketsiz gövde, o kadar adamın arasında kısa bir hareketle bir on santim kadar geri fırladı, meşin koluğun üzerine kondu. İşte o an, o küçük kuşun nasıl bir avcı olduğunu hissettim. Belki bir avcı değil, başka birşeydi, ama bunu daha sonra öğrenecektim. Kahvedeki köylüler gülüştüler, o başını iki yana salladı, kanatlarını gerip, kapadı, sert gagasını kısa teleklerin arasına soktu, yanında bir köylü elini uzatacağı ki, sahibi onu uyardı, atmacanın gagası geri gitti, sonra yine düzeldi, benden yana çevirdi gözünü. Sohbetin sonuna doğruydu, ben büyük adamların arasından onu izliyordum, sahibi kalkar gibi yaptı, o hemen kendini geri attı, pençelerini meşine geçirdi. Benim dikkatimi farketmiş olacaklar açıklamalarda bulundular bana; ne kadarı avcı mavrasıdır bilemem, ama sahibi daha önce avladığı bir kuşu pençesine verdiğinde gagası ile tek tek tüylerini yolduğunu gördüm. Mükemmel bir avcıymış, av zamanı onu meşin koluğa bağlayan ip çözülür, kuşların peşi sıra bırakılmış, avı bittikten sonra da ufak tefek armağanlar verilir, sahibine kadar getirdiği kuş için fıstıklar, kuru üzümmler almış. Bazılarının üretilmesi bile mümkün olmuş. Peki nereden geliyordu bu mükemmel avcılar?

Onu da daha sonra öğrenecektim. Özellikle denize yakın yerlerde, göç yolları üstüne kurulan ağlarla doğadan kopartılıyorlarmış. Bu ağlara "üveyik" denilen yavru kuşlar konulur, atmaca göçün verdiği yorgunlukla bu kolay ava

çullanınca ağ kapanırmış. Eğitimleri önce evde beslemekle başlar, sahibine geri geleceğine emin olunduktan sonradır ki ilk kuş avlatılır, ama bu kuş hemen alınmış elinden, yemeye başlamasın diye. İyi eğitilmiş atmacaların kuşları hemen getirdiği görüldüğü gibi, gidip dönmeyenlerine de rastlanmış.

Bütün bunları duyduktan sonra atmacalar benim için daha bir merak konusu oldu. Ava da çıktım, ama atmaca gibi bir hayvan gördüm diyemem, o bir av köpeği değildi. Hayvanları bulmuyor veya sürüp avcılarının önüne getirmiyordu. Kendisi avlıyordu. İnsana alışkın mıydı? Sanmam. Saldırdığını görmedim. Ama pençeleri ve ustura kadar keskin gagası çıplak tene temas ettiğinde bile yaralayıcı olabiliyordu. Onlara güzel Türkçemizde atmaca denmesinin sebebini daha tecrübeli avcılardan öğrendim. Bu hayvanları kuşak kuşak yetiştirenler, atmacanın kalıtımdan gelen avlanma iç güdüsünü nasıl mükemmelleştirdiğini kendi gözleriyle görmüşlerdi: Atmaca, yavruları uçabilecek hale geldiğinde yuvadan ayrılıp bir kuş avlıyor, ama onu öldürmeyip sadece tek kanadını kırıyordu. Bu yaralı hayvanla metrelerce havalanıyor, ve yuvaya fazla uzak olmayan bir yerde onu bırakıyordu. Tecrübesiz yavrularına düşen bu doğru dürüst uçamayan kuşun üstüne çullanmaktı; avcılar da daha sonra bunu denediklerini, ama o kadar iyi sonuç alamadıklarını duydum. Doğada yetişenler her zaman daha iyi avcılar oluyordu.

Bunun gibi tesadüfler bana yıllar boyunca atmacayı öğretti. Onda bu kadar sonra beni hâlâ çeken şeyin ne olduğunu bilmiyordum. Küçük bir köy kahvesindeki o mağrur hali mi? Eğer öyleyse, insan belleği son derece açgözlü.

Göz gezdirdiğim bir uygarlık tarihi kitabında Eski Yunanlıların da atmaca ile avlandıklarını okuyup, şaşırdım. Büyük ihtimal bu alışkanlık Romalılara da geçmişti, çünkü Sicilya Kralı II. Frederik'in atmacalar ve atmaca avı üzerine bir kitabı var. Anadolu'da ise Selçuklularda, Osmanlılarda, okla avlanmanın yanı sıra nezh bir soylu eğlencesi olarak devam etmiş bu gelenek. Orta Avrupa'da Charlemagne, Fransız krallarının hemen tümü, atmacaları çok sevmiş ve beslemiş. Bu kadar çok ülkenin armasında kartal olması da başka nasıl açıklanabilir zaten? Bence onlar daha çok atmacalara benzerler.

Mesleğim gereği dünyanın çeşitli ülkelerine yaptığım yolculuklarda, eğer bir şehrin hayvanat bahçesi varsa, yaptığım ilk iş gidip onları görmek olmuştur. En özenli uygulamalarda, doğal ortamlarına benzeyen, kayalıkların, bir kaç ağaç ve su birikintisinin dekoru tamamladığı çok büyük ve üstü tellerle kapalı kafesler gördüm. Buralarda rahat ama sanırım biraz sıkılmış bir halde duruyorlardı. Ayrıca sıcaklığı da pek sevmezler. Onlar için en iyi ortam, bana kalırsa Amerika'daki doğal park alanlarıydı. Bunlar hayvanlar yerine ziyaretçilerin belirli sınırlan aşamadığı,

hayvanların kendi doğal ortamları içinde, sadece park bekçileri tarafından korunarak, serbestçe yaşayabildikleri yerlerdi. Bir dostumla girdiğim bu parklardan birinde, engin kırların ortasındaki küçücük bir arabanın içinden bu sarp kayalıkları seven kuşları göremediğime üzül müştüm. Amerikalı dostum bana kel Amerikan kartallarını bile gösterebileceğini söyledi, fakat atmacaları nasıl bulabileceğimizi bilmiyordu. "Danışma"ya başvurduk, genç bir çocuk bu konuda bana yardım edebileceğini ama yeterli malzemem olması gerektiğini söyledi. Bunu bilmiyordum işte. Sonunda yeterli malzeme dedikleri botlar, sırt çantası ve bir sürü kamp ıvır zıvrını alıp yola çıktık. Bunlar belli bir ücrete karşılık verilen hizmetlerdi. Bana eşlik eden doğa bilimleri öğrencisi çocuk, yine de onları bulmamızın garanti olmadığını söylüyordu. Bazen birkaç gün de alabilirmiş. Bense onu hafifçe gülümseten bir şekilde bunun hiç önemli olmadığını atmacaların doğal ortamına bu kadar yaklaştıktan sonra bir ay boyunca arayabileceğimi söyledim.

Bir ay sürmedi, ama üç günlük kamp hayatı ve yürüyüşten sonra onları neredeyse her tarafı yeşil çayırlar ve tek tek ağaçlarla çevrilmiş bir sarp kayalığın içlerinde bulduk. Bir iki yuva vardı. Daha yavrular gözük müyordu. Bazen çayırdaki bir uçurtmanıninkisine benzer bir gölge bırakarak üstümüzde turlar atıyorlardı. Çoğunlukla da kayalıkların en fazla kendilerinin sığacakları bir yamacında, güneşin altında, saatlerce dikiliyorlardı. Ava gidiyor, gagalarında avları ile dönüyorlardı. Ertesi gün rehberim dönmek gerektiğini söyleyince, ona bu kadar yolu atmacaların nasıl avlandıklarını görmek için geldiğimi söyledim. Bunu ancak biraz şansla olabileceğini, ama millerce bir araziye yayılan av sahalarının herhangi bir yerinde bu ava tesadüfen şahit olmanın zor olduğunu anlattı bana. Yine de kendisi okuldan öğrendiği kadarıyla birşeyler izah edebilir, hatta "gösterebilir" di bile. Razi olup onu seyrettim: Eline kauçuktan yapılmış küçük bir bumerang alarak göğe fırlattı. Bende elimde dürbün, gözümü kestirmiş atmacaya bakıyordum. Yamaçtaki atmaca bir an başını çevirdi, sonra yine, mağrur havasıyla çevreyi süzmeye devam etti. Rehberim bana "iyi izle" dedi, ve yuvanın biraz daha yanına gitti. Alıp bumerangı havaya savurdu, bumerang havalandı, nerdeyse yuvayı bile geçti, ve kavisini tamamlayıp rehberime doğru dönmeye başladı. Atmaca taş gibi kıpırtısız bekliyordu. Yine havalanmayacak sandım. Bir bumerangla kuşu ayırdedebildirdi. Ama dürbünü uzattığımda yerinin bomboş olduğunu gördüm. Havalanmış bir nokta gibi yükseliyordu. Rehberim yerden yanına düşen bumerangını alarak "boşver" anlamında başını salladı. Atmaca birkaç saat sonra yuvasına geri döndü. Akşam rehberime başka bir yere gittiğini nasıl anladığını sorunca bana uzun açıklamalar yaptı, yere eğriler çizdi. Herhalde İngilizcemin de yetersizliğinden, bu akademik notlardan pek birşey anlamamıştım, ama bana sürekli tekrar ettiği "Bumerang'a doğru yöneldi" bahanesi kafamı daha da karıştırıyordu. Rehberim o gece başka birşey demedi. Kamp ateşini filmlerdeki gibi kahvenin kalanıyla

söndürüp uyudu.

Ertesi sabah yakınımdaki ağacın üstünde gördüm onu. Kendisine baktığımı farkedince, "sus" gibilerinden bir şeyler yaptı, birden ağacı sallayıverdi, birsürü kuşun göğe havalandığını gördüm. Koşarak yanıma geldi, eliyle kayalıkları gösterdi. Dürbünü bulamayacak kadar uyku mahmuruydum, atmacanın havalandığını görmedim.

Öğleye kadar bumerang denemeleri ile geçti. Ona bir kez de bumeranga bir biftke sarıp atmaya teklif ettiysem de gülüp geçti. Sabırlıydı. Zaten biftkeğimiz de kalmamıştı. O gün güneşin batmasına doğru ağzında bir çöp düşünürken gördüm onu. Yanına gidip bu kadarının yeterli olduğunu söyleyerek teşekkür edecektim ki, "rüzgarın yönü", dedi, "rüzgarın yönüne göre geliyor kuşlar, genelde güneye dönük beklemesinin sebebi bu. Bu mevsimde rüzgarın tersine gelmeleri beklenir, yaz bitiyor". Ertesi gün yine deneyecektik. Ama daha önce gidip, yuvasının yakınına kadar çıkmamız gerekti.

Bizden on-onbeş metre yüksekte, akşam rüzgarının arasında, telekleri titrerken gördüm onu. Uzaklarda birşeyler unutmuş gibi bir hali vardı. Günün son ışıklarında, sabahki gibi, belki gece avına hazırlanırken, olduğu yerde hareketsiz, kaskatı duruyordu. Rehberim bulunduğumuz yere biraz ekmek kırıntısı bıraktı.

Ertesi gün, birkaç mil kuzeye gittik. Burası beklediğimin aksine, yazları herhalde yarı-çöl bir yere dönüşen çorak bir araziydi, tek tük dikenli çalılar, kumla beraber yüzlerce mil sürüklenmek için rüzgarın şiddetlenmesini bekliyorlardı. Oturduk, gözlerimizi uzaktaki kayalıklara dikip beklemeye başladık. İkimiz de yorgun, sakallarımız bir karış uzamış, yanımıza aldığımız erzak hemen hemen tükenmişti. Biraz umutsuz, biraz bu kadarını bile görebildiğim için sevinçliydim. Öğleden sonra, uyku bastırılmıştı, rehberim beni bilmem kaçınıcı kez uyandırdı: Başımızın üstünden bir kuş sürüsü geçmiş. Göç mevsimi idi ve başımızın üstünden hemen her yarım saatte bir kuş sürüsü geçiyordu. Onların da bölük, pörçük, acele ile gidişlerini izledim, ne altlarında ne üstlerinde, ne de peşlerinde atmacaya benzer bir hayvan yoktu. Onları izlerken bir an gözüme güneş geldi, rehberimin dediği gibi, yuvaya doğru bakmanı gerektiğini hatırladım. Doğru, atmaca kalkmış, tek motorlu bir uçak gibi ağır ağır batıya doğru uzaklaşıyordu. Başımı çevirip, yine uzanacaktım ki, rehberim neredeyse beni şiddetle omzumdan sarsıp, "bak", dedi: atmaca batıya doğru uçuşuna devam etti, kuşlar da üstümüzden geçip gittiler. Avcı kuş neredeyse gökte bir nokta olmuştu ki, sanki havada asılı kaldığını sandım. Burada birkaç kanat çırpıtı, ardından belirsiz bir yere doğru düşmeye başladı. Yerde bir av arıyordu belki de. Onun indiği yere doğru alçalan bakışlarım, ufuk çizgisinin biraz üstünde, artık atmacanın altına gelmiş olan kuş sürüsü ile karşılaştı. Müjdeli bir haber almış gibi, sevinçle dört bir yana dağıldılar. Geride, bizim biraz daha yakınımda, onun bir kuşa yapışır gibi çarptığını gördüm.

Sanki kulağıma tok bir ses geldi. Yanımdaki genç öğrenciye baktım, bembeyaz, yorgun yüzünde, ders kitaplarının ona anlatamayacağı birşeyi görmenin heyecan dolu ifadesi vardı. İkisi bir an sanki birleştiler; atmaca-kuş karışımı bir süre alçaldı, ancak sonra kısa kanatlar havalandı, ağır bir güvenle kayalıklara doğru yolaldılar.

Atmaca'nın hedefe doğru kalkmasının nedeni onu şaşırtmak istemesinden kaynaklanırmış. Atmaca belli bir yerde buluşacağı hedefi için bir hesap yapıp, güneşi arkasına alacağı kadar yükselir, oradan da o noktaya doğru pike yaparmış. Yuvidan kalktığı zaman atmaca genellikle avına 30 derecelik bir doğrultuda yolalmaya başlarmış. Yani yuvadan kalktığında bütün bunlar hesaplı olduğundan, artık yeni bir kararı olmaz, sadece yerdeyken yaptığı hesabı uygulamış.

Sonra Atmaca'nın beni neden bu kadar etkilediğini anladım: o bir an içinde bu hesabı yapıyor, ve kusursuz ölüm oyununu hiç düşünmeden havada yerine getiriyordu. Rehberimin bana anlattığına göre, atmaca bu hesabı avını gördüğü zaman yapar, ama eğer hesabı tutmaz, şu veya bu sebepten ilgisini kaybederse, başka yere bakar, başka hesaplar yaparmış. Böylece, "aslında onun bütün avını durduğu yerde yaptığını söyleyebiliriz" demişti bana. Yavruların eğitimi de bu av biçimine göreymiş. Kanadı kırık kuş düşerken, yavrular onunla buluşacakları noktayı hesaplamak, buna göre yuvadan çıkmak, ve pike yapmak alışkanlığını kazanırlarmış. Sonra birşey daha ekledi rehberim: "Atmacanın, avını gördüğünde bir bekleyiş anı vardır; avı, ancak kendi navigasyon hesabına göre gelmesi gereken en iyi yere geldikten sonra hesabı geçerlilik kazanır ve planı uygulamak için artık ezberlediği uçuşuna başlar. Eğer gelmezse, o avı iptal eder, başka yerlere bakar".

Amerika'dan yavaş yavaş uzaklaşan geminin içinde -bildiğiniz gibi, sevgili dostum- o muhteşem ve acımasız avı düşündüm. Ve bir önceki akşam onu kayalıkların tepesinde gördüğümüz anı. Demek o anda atmacanın

gözleri, ufukta uçuşan, başka ülkelere göç eden kuşlar arasında kendine göre hesaplar yapıyor, sonra bir tanesini iptal edip bir başkasına, bir başkasına takılıyor, en iyi veriler birbirini tutmadıkça havalanmıyordu. Biz o akşam onu seyrederken havalanmıştı. Kafasının içinden ince stratejiler, hesaplar geçiyor, ama bir türlü o "bekleyiş anına" ulaşamıyordu. Zorlukla görebildiğimiz bir kuşun ucsuz bucaksız gökte onun ölüm hesaplarının tuttuğu bir noktaya gelmesini bir an bekledikten sonra, bizim yanımda hayalansaydı? O bekleyiş de görmek istediğimi düşündüm. Zaman geçtikçe, çocukluk anılarının çekiciliği mi, felsefe merakım mı bilinmez, o bekleyiş anı kafamı kurcalamaya başladı: Ama görseydim de anlayamayacaktım nasıl olsa. O da diğerleri gibi bir hesap anıydı, ve diğerlerinden tek farkı kuş havalandığı zaman ortaya çıkıyordu. Onun keskin gözlerinin görüş alanına giren bütün kuşlara ayrı ayrı yapılan bir hesap. O zaman, belki benim genç rehberimin hafif bir gülümseme ile karşılayacağı bir sonuç çıkardım kendime: Atmacanın bekleyiş anı yok, atmaca her zaman bekliyor.

İşte, mahlukatın bir kısmı; kediler, atmacalar gibi hayvanlar, sevgili Kaptan, ademoğlunda zihninin bir anlık tutulmasına sebebiyet verirler. Şimdi, küpeştenin altında uzanan ucsuz bucaksız denize bakıyorum, içimden size o bekleyiş anı ile ilgili daha açıklayıcı birşeyler söylemek geçiyor, ama böylesine bir bakış bile artık cesaretimi kırıyor, aslında anlatılmaz birşeye nfile yöneldiğimi hissediyorum. Kimler paylaşır dersiniz bu garip halet-i ruhiyyeyi? Kimler? Sizin gibi, ömrü tevazu içinde geçen uslu denizlerin kaptanları, istasyonların ve bitmek tükenmek bilmeyen trenlerin memurları mı? Şu deryaya bakıyorum, dalgaların arasında envai çeşit hayvanın resmi bir görünüp bir kayboluyor, aralarından biri, o mai'den bir anda tezahür etse... Korkuyorum, aklımdan geçenleri savuşturup, ikinci kaptanı dinliyorum; Cebelitarık'a giriyoruz, dört derece kuzey, kuzey-doğu.

*MEKTUP
KIRTASIYE*

ayrıntıya özen gösterenler için...

İstiklal cad. 212/8 Anzavur Pasajı (Yapı Kredi Kültür Merkezi Karşısı) Galatasaray

VEJETERYAN KOMPLOSU

orhan selim

"27 Mayıs'ın ardında hiçbir yabancı gücün rolü yoktu; fakat bizde her olayın ardında bir komplo aramak milli bir gelenek gibidir."

Böyle söylüyordu televizyondaki ihtilalci subay. Fakat dört tarafı düşmanlarla çevrili ülkemizin üzerine oynanan oyunları hepimiz biliyoruz. Komplo teorileri oyunların maskesini düşüren biricik düşünsel silahımız bence. Zaten her tür öğretinin temelinde de komplo teorileri yatar. Örneğin dini öğretiler bir başka açıdan okunduğunda, insanoğluna hazırlanmış sınav/ödül-ceza üçgenine oturtulmuş bir komplo teorisi karşımıza çıkar. Ya da daha mistik veya kimilerine göre felsefi bir açıdan bakıldığında dünya tanrının yazdığı bir roman olarak ele alınabilir. Roman ise komplonun, kurgunun ta kendisidir. Üstelik bizim anladığımız anlamda bir komplodan çok daha derin, karmaşık ve çözülmesi imkansız bir komplo. Notre Dame de Paris'nin başdiyakozunun kaderi, Suç ve Ceza içine kısırılmış Raskolnikov'un dramı, Tehlikeli Oyunlar'a kendini kaptıran Hikmet'in bu kurguya karşı zavallı çırpınışı birer hazin komplo değildir de nedir?

Komploların önemi ve değeri sanırım artık hepinizin malumu. Hayalet Gemi zaman zaman çok önemli komplolara işaret ederek kültür hayatımıza azımsanmayacak katkılarda bulunmuştur. Bu katkılara bir yenisini de ben eklemeye çalışacağım:

Ispanak, pırasa, kereviz, enginar, bakla, lahana... Bu sebzeleri ne zaman düşünsek hafızamızda canlanan kötü çocukluk anılarıdır. Bir çoklarımız için bu böyledir en azından. Çünkü bu sebzeleri severek ve isteyerek yiyen çocuklar dünya çocuk nüfusunda önemsiz bir ayrıntıdır sadece. Buna karşın sebze yemeklerinin geliştirmeye ve sağlığa yararlı olduğu iddiası, çocukların zorla, cebren ve hile ile bu yemekleri yemeye zorlanmasına düşünsel bir temel oluşturmaktadır.

Çocuk bir yetişkinle karşılaştırıldığında kültürden çok

doğaya yakın bir varlıktır. İçgüdülerini nasıl kontrol edeceğini, zevk almayı nasıl erteleyeceğini henüz bilmemektedir; yaşken eğilip, bükülüp, şekil verilecek olan o narin fidan henüz dipdiri ve asidir. Bu eğitimin en önemli parçası beslenmedir kuşkusuz. Çeşitli şaklabanlıklarla bu iğrenç sebze yemekleri çocuğa yedirilmeye çalışılır. Komiklik para etmezse tehdit ve hatta dayak gündeme gelir.

Peki bu neden böyledir?

İlk bakışta saçma ve boş bir soru gibi gözüken bu mesele aslında düşmanlarımızın bize oynadığı korkunç bir oyunu günışığına çıkaracak olan çok önemli bir sorudur.

Sorunu çözebilmek için biraz basitleştirmenin gerekli olduğuna inanıyorum:

Çocuk doğaya yetişkinden daha yakındır dedik, bu bir. Çocuk sebze yemeyi reddeder dedik, bu iki. O halde çocuğun (ya da uygarlaştırılmamış insanın) içgüdüsel olarak sebzeyle bir tepkisi vardır. Yani insan özünde etobur bir canlıdır, ve ona yakışan da budur.

İnsanın etobur olması (komplocular omnivor gibi uydurma bir kavramın arkasına saklanarak oyunlarını kurarlar siz aldırmayın) biyolojik bir gerçektir. Sindirim sisteminin otoburlarınki ile hiç bir ilgisi yoktur. İşkembe, şirden , kırkbayır gibi ineklere özgü mide bölümlmelerine (çok şükür) sahip değiliz. Tam tersine dışlarımızdan barsaklarımıza kadar tam bir etoburu andırmaktayız. Hatta uzak, ilkel otobur günlerimizden kalma faydasız bir organ olan apandis zaman içinde körelmiş, tamamiyle işlevini yitirmiştir.

Peki o halde sebzeyle yönelmemiz, et ürünlerinden uzak durmamız konusunda neden korkunç bir baskı ortamı var?

Et ürünlerini az yemenin daha iyi olacağını savunan

biçare beslenme uzmanları ellerindeki batılı kaynaklara olan güven midelerinden gelen sesi bastırıldığı için kolestrol, damar sertliği gibi bahanelerin arkasına saklanarak bu komplonun üstatlarının elinde bire oyuncağa dönmüş durumdadırlar. Siz hiç gut hastalığına yakalanmış kaplan veya leopar duydunuz mu allahaşkına. Komplocular bilimdeki karışıklık ortamından faydalanarak hain emellerine ulaşacaklardı ki memleketim insanının gözünden hiç bir şey kaçmamış, anında maskeleri düşürülmüştür.

Bir de bunlara inanan insanlarımız var. Kendilerine vejeteryan diyen bu kandırılmış biçareler et ürünlerini tamamen reddedip kendilerini sebze ve meyvaya vermektedirler. Bu insanlar üstelik aydın, okumuş kültürlü kesimlerin mensupları oldukları için halkımızın diğer kesimlerine ve özellikle de çocuklarımıza kötü örnek olmaktadır.

Başından beri bir komplodan, düşmanlarımızdan, emperyalistlerden söz edip duruyorum. Peki bunların amaçları nedir?

Amaçları çok basittir. Tüm avcılarının yaptığı gibi avını kolayca yakalayabilmek için bir tuzak kurmaktır.

Doğaya baktığımızda tüm etoburların çevik, zeki ve avcı, tüm otoburların da zihin özürlü ve av olduklarını görmekteyiz. Bu tabii ki bir tesadüf değil. Avcının daha zeki olması son derece doğaldır. Plan yapması, planlarını uygulayabilmesi ve bunlar gibi üst düzey beceriler için belli bir beyin kapasitesi gereklidir. Beynin gelişmesi de protein sentezine bağlıdır. Bu yüzden etoburlar başarılı olmuşlardır.

İnsanlar da et ürünleri ile beslendikleri sürece daha akıllı, çevik ve başarılı olacaklardır. Zaman zaman çeşitli yazarlarımız bu gerçeği hissetmiş, hatta uyanlarda bulunmuşlardır. Fakat komploju tamamiyle kavrayıp formüle etmek bendenize nasip olmuştur. Yaptığımız ise batılının bizim gibi ülkelere ihraç ettiği vejeteryan düşünce modelini ayakları üzerine oturtmaktır.

Bu yabancı güç odakları gözlerine kestirdikleri ulusları ve kültürleri kandırmak, kolay bir av haline getirmek için hiç bir namussuzluktan kaçınmamışlardır. Hatta bilimsel verileri tahrif edip beş para etmeyen ıspanak adı altında topraktan çıkan bitkide demir minerali var iddiasıyla hiç yoktan bir efsane yaratmışlardır. Hatta çocukları ve tabii ki iyi niyetli büyükleri kandırmak için Temel Reis gibi bir çizgi kahraman bile üretmişlerdir. Fakat memleketim insanı içgüdülerinin sesine uyarak ıspanağı kıyma ile pişirmiş bununla da yetinmeyip üzerine yumurta kırarak yemiştir, çocuklarına yedirmiştir. Ne mutlu ki çok geçmeden bazı namuslu bilimadamları gerçek verileri açıklayıp bu delisaçması efsaneye bir son vermişlerdir.

İşte biz de bu makalede vejeteryan komplosunu açıklayarak bir kez daha emperyalistlerin maskesini düşürmüş olduk. Biz vazifemizi yaptık. Bundan sonrası, et ürünlerinin daha fazla tüketilmesi için gerekli toplumsal düzenin kurulmasıdır. İşte o zaman av, avcı; avcı da av olacaktır.

hayalet gemi'nin sürekli yolcusu olmak istiyorsanız...

Türkiye İş Bankası, 1136 BEYLERBEYİ ŞUBESİ
Sedef ERKMAN 1136 300 166348 hesabına 200 000 TL yatırıp makbuzu,
adınız/adresiniz/telefon numaranız ile birlikte aşağıdaki adrese
göndermeniz yeterli olacaktır:

hayaletgemiciler@yahoo.com

HAYALET GEMİ

İki Aylık Dergi
Sayı 19 Temmuz 1994
40000 TL KDVDahil

Sahibi

TEKNOFİL
Teknoloji Tasarım Limited Şirketi adına
Adnan KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Sedef ERKMAN

Yazı Kurulu

Sedef ERKMAN Murat GÜLSOY
Nazh ÖKTEN
Pınar TÜREN Halide VELİOĞLU

Katkıda Bulunanlar

Coşan BORA Çiğdem ÇALKILIÇ Ayşe DÜZKAN
HAZERFEN
Yelda KARATAŞ Bayram KETEN
Ergun KOCABIYIK Q. KUTAY Meral MİNİÇ
Halil İbrahim ÖZCAN Yasemin SARIKAYA
Kaan YAZICIOĞLU

Kapak Tasarımı

Yalçın KARACA

Reklam ve Halkla İlişkiler Sorumlusu

Meriç EYÜBOĞLU
Süsen GÜDEKMERDAN

hayaletgemi@yaho.com

*Gösterdikleri ilgiden dolayı
SİGMA Ltd. Şti.'ne ve FAN Grafik'e
teşekkür ederiz...*

**Eğer *Hayalet Gemi* ile
ilişki kurmak
istiyorsanız...**

**Herhangi bir evin loş
odalarından birinde
gözlerinizi kapatın.
Ve karanlıkta bir koltuğa
kendinizi bırakıp,
geçmiş ve geleceği
ve
en önemlisi bugünü
düşünüp sorular sorun.
Sonra
yaklaşmakta olan
Hayalet Gemi 'yi
düşleyin.**

**Ya da
bize yazın.**

*kayalet gemi ile
yeni maceralara doğru
yola devam!...*

YAPI KREDİ KÜLTÜR MERKEZİ

Yapı Kredi'nin sanata ve kültüre verdiği önem, daima insana öncelik tanıyan Yapı Kredi anlayışıyla, Yapı Kredi kültürüyle, Yapı Kredi felsefesiyle bir bütün oluşturun
Çağdaş bir kültür merkezi kimliğine sahip Yapı Kredi
Kültür Merkezi işte bu anlayışın eseridir

~ **YAPI KREDİ VEDAT NEDİM TOR MÜZESİ**

Yapı Kredi'nin, zengin sikke, işleme, kumaş, tombak, yazma, tespih koleksiyonları, Yapı Kredi Vedat Nedim Tor Müzesi'nde, sürekli sergilerle sanatseverlere sunulmaktadır

~ **YAPI KREDİ SERMET ÇİFTER KÜTÜPHANESİ**

Yaklaşık 85.000 kitap, 2.000 elyazması ve sürekli yayınlarla araştırmacılara ve kitapseverlere hizmet veren Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, *Bir Usta, Bir Dünya* arşiv sergileriyle, sanat ve edebiyatımızın ünlü isimlerinin hayatına ve eserlerine ışık tutmaktadır

~ **YAPI KREDİ SANAT GALERİLERİ**

Yapı Kredi Kültür Merkezi'ne bağlı 5 sanat galerisinde, klasik ve modern resmin temsilcilerinin eserleri sergilenmektedir

YAPI KREDİ KÜLTÜR MERKEZİ SALI TOPLANTILARI

Yapı Kredi Kültür Merkezi, ülkemizin önde gelen kültür sanat ve bilim adamlarının katıldığı konferans, açık oturum ve sohbetlerde, izleyenlere canlı bir tartışma ortamı sunmaktadır

Yapı Kredi, Yapı Kredi Kültür Merkezi etkinlikleriyle, sanatta ve kültürde de insanlara daima en yeniyi, en iyiyi, en kaliteliyi sunmaya devam edecektir

Yapı Kredi Kültür Merkezi etkinliklerini isteyen herkes ücretsiz olarak izleyebilir

YAPI KREDİ